

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** М. Закіров (заст. голов. ред.), канд. іст. наук, заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 4 2017

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Голови Верховної Ради України А. Парубія з нагоди Дня вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті героїв Небесної Сотні.....	3
Звернення Президента України П. Порошенка у зв'язку з Днем героїв Небесної Сотні.....	3
Звернення Прем'єр-міністра України В. Гройсмана з нагоди вшанування Дня героїв Небесної Сотні.....	4

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.

Чергова спроба зміни мовного законодавства	5
--	---

Якименко Ю.

Политические предпосылки досрочных парламентских выборов в Украине в оценках СМИ.....	12
---	----

Закіров М. Україна у мінливому світі Європи	18
Жангожа Р. Крым заботы нашей (Миграция россиян в Крым как инструмент интеграции).....	24
Дем'яненко М. Ескалація конфлікту на Донбасі: причини, прогнози, реакція світу	27
До нових стандартів самоврядування	
Пальчук В. Реформування галузі охорони здоров'я в Україні: створення госпітальних округів у регіонах	39
Міжнародний ракурс	
Тарасенко Н. Українсько-ізраїльські відносини: перспективи потепління у 2017 році	50
<u>Наука – суспільству</u>	
<i>До 100-річчя НАН України</i>	
Основні напрями діяльності НАН України	56
Наукові видання НАН України	59
Корпоративне співробітництво	60
<i>Наука України сьогодні</i>	
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти	64
Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності	66
Діяльність науково-дослідних установ	67
Аерокосмічна і авіаційна галузі	68
<u>До уваги держслужбовця</u>	
Штих П. Консолідація нації (Список літератури з фондів НБУВ [1995–2016]).....	69

Коротко про головне

Звернення Голови Верховної Ради України А. Парубія з нагоди Дня вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті героїв Небесної Сотні

Дорогі українці! У ці лютневі дні ми вшановуємо учасників Революції гідності, які поклали життя за волю України, за свободу та гідне життя свого народу. Цих героїв назвали Небесною Сотнею.

Подвиг Небесної Сотні не був марним, він став фундаментом оновленої держави і єдності народу. Події Євромайдану спричинили докорінну зміну в душах, серцях та свідомості українців. Революція гідності назавжди змінила та об'єднала наш народ.

Одвічний ворог України – російський імперіалізм через своїх агентів намагався розпалити в нашій країні вогонь розбрату. Натомість віроломний напад агресора об'єднав український народ у захисті Батьківщини.

Революція гідності не скінчилася – наші барикади з майдану Незалежності, Грушевського та Інститутської перемістилися на схід. Тепер наша боротьба там – на фронті проти російського агресора. Українці на Євромайдані остаточно довели свій вибір: гідне життя в сім'ї вільних народів світу. Цей вибір сьогодні героїчно боронять найкращі сини та доньки України в окопах східного фронту.

У цей день закликаю згадати всіх, хто поклав своє життя за свободу та гідність під час Революції гідності та визвольної війни проти російських окупантів.

Дякую українським воїнам за мужню та звитязну оборону Батьківщини від смертоносною російської імперії зла. Наша сила, як і три роки тому на барикадах Революції гідності, – в єдності. Плече до плеча! Переможемо! Слава Україні!

(Офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://iportal.rada.gov.ua>). – 2017. – 20.02).

Звернення Президента України П. Порошенка у зв'язку з Днем героїв Небесної Сотні

Сьогодні ми вшановуємо пам'ять героїв Небесної Сотні – наших мужніх співвітчизників, які віддали життя за свободу й незалежність України, за право свого народу стати рівноправним членом спільноти вільних націй, за демократичні принципи, що гарантують кожній людині повагу до її гідності та можливість вільно жити і розвиватися.

Доленосні події, які відбулися три роки тому у самому серці України, сколихнули увесь світ. Перемога Революції гідності зірвала давно виплекані

плани Москви щодо упокорення України, поступового перетворення її у підімперську колонію та подальшої експансії.

Самовідданість і жертвність лицарів Майдану пробудила патріотичний з дух нашого народу та показала усім, що є цінності, дорожчі навіть за власне життя. Завдяки героїчному чину цих людей ми живемо уже в іншій державі, вповні усвідомлюємо себе великим, гордим народом.

Герої не вмирають!

Їхні імена – назавжди у когорті славних українських звитяжців. Вони будуть викарбувані на величному меморіалі у столиці України. А головне, завжди залишатимуться у народній пам'яті.

Подвиг Небесної Сотні – наша національна гордість і безапеляційний орієнтир вирвати Україну з чіпких лап хижого двоголового російського орла та перетворити на процвітаючу європейську державу.

Ми обов'язково втілимо мрію героїв у реальність.

Ми переможемо!

Слава Україні! Слава її Героям!

*(Офіційне інтернет-представництво Президента України
(<http://www.president.gov.ua>). – 2017. – 20.02).*

Звернення Прем'єр-міністра України В. Гройсмана з нагоди вшанування Дня героїв Небесної Сотні

Дорогі українці!

Сьогодні ми згадуємо трагічну і водночас героїчну сторінку нашої новітньої історії. Жорстокі події в Києві, коли на очах усього цивілізованого світу відбулося масове вбивство українських громадян, змінили нашу країну і кожного з нас. Тоді нам здавалося, що ми пережили найжахливіше. Як виявилось, це стало лише початком нашого важкого шляху до справжньої незалежності, нашої боротьби за свободу, яка багато в чому не завершилася і понині. Вже не викликає сумніву, що події в столиці України, окупація Криму та війна на Донбасі, яка вже третій рік щодня забирає життя наших солдатів і громадян, пов'язані. І першими в цьому нерівному протистоянні полягли наші герої Небесної Сотні.

Ми завжди пам'ятатимемо тих, хто заплатив своїм життям за нашу свободу, за наше прагнення жити у країні, де панує справедливість, а людина – найвища цінність. Разом з усіма українцями я низько схиляю голову перед загиблими на Майдані і висловлюю глибоке співчуття їхнім рідним і близьким.

Чимало винуватців цього страшного злочину втекли з України, однак вони обов'язково мають бути покарані. Переконали, що в нашій країні запанує справедлива судова система, а правоохоронці захищатимуть громадян, а не переслідуватимуть їх.

У наших силах зробити так, щоб наших героїв ми вшанували добрими справами, які слугуватимуть наступним поколінням. Тому лише побудова справді вільної, заможної, справедливої України буде гідним вшануванням їхнього подвигу і втіленням тієї мети, за яку боролися всі патріоти. Це залежить від кожного з нас, від нашої волі, талантів, умінь, від нашої здатності об'єднатися заради рушійних змін. У нас усе вийде і наші діти житимуть в успішній європейській країні.

Слава героям Небесної Сотні! Слава Україні!

(Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2017. – 20.02).

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Чергова спроба зміни мовного законодавства

За роки новітньої історії України навколо мовного питання було зламано чимало списів, написано безліч наукових і публіцистичних праць, зароблено чимало політичних капіталів, але остаточної крапки досі не поставлено. Новий виток процесу вирішення мовного питання розпочався після розгляду Конституційним Судом відповідності до Конституції України Закону України «Про засади державної мовної політики». Цей Закон, прийнятий у липні 2012 р. і відомий як «закон Колесніченка – Ківалова», передбачав можливість офіційної двомовності у регіонах, де чисельність нацменшин перевищує 10 %. Народні депутати нинішнього скликання парламенту також вирішили долучитися до процесу створення мовного законодавства – 19 грудня 2016 р. у Верховній Раді було зареєстровано законопроект, який має регулювати мовне питання, а 19 січня 2017 р. було зареєстровано одразу ще два законопроекти про державну мову, які з-поміж іншого передбачають нові вимоги до мови засобів масової інформації, книговидавництва, кінематографа та реклами.

Комітет з питань культури і духовності повинен розглянути всі три мовні законопроекти. Співавтором першого із законопроектів є голова підкомітету з питань мови Комітету з питань культури і духовності Я. Лесюк, співавтором другого законопроекту «Про державну мову» – голова комітету М. Княжицький, співавтором третього законопроекту є перший заступник голови комітету І. Подоляк (URL: <http://detector.media/rinok/article/122454/2017-01-23-tri-zakonoproekti-pro-movu-vse-shcho-treba-pro-nikh-znati>. 2017. 23.01).

Найбільше уваги експерти приділили законопроекту, підготовленому групою депутатів «Самопоміч», БПП, «Народного фронту». Цей законопроект передбачає, що українська мова стане обов'язковою у сфері

обслуговування, силових структурах, органах влади, державних і комунальних установах і, звичайно, освіті (можливість навчати дітей мовами нацменшин залишать лише у садках і школах). Українськими хочуть зробити всі ЗМІ, а також українською мовою мають бути всі фільми і мінімум половина книг. Крім того, передбачається створення спеціального центру, який проводитиме іспити і видаватиме державні сертифікати про рівень володіння мовою.

В уряді має з'явитися посада мовного «омбудсмена» із широкими правами. Законопроектом передбачається за порушення, виявлені мовним інспектором, покарання штрафом. Зокрема, для держслужбовців, суддів, військових «вилка» покарань – 3400–6800 грн. Якщо Закон буде порушено у сфері освіти, науки, медицини, спорту, начальника оштрафують на 3400–5100 грн. У випадку, якщо хтось із посадових осіб відмовиться виконувати законні вимоги мовного інспектора, його можуть оштрафувати на 1700–3400 грн (URL: <http://hgraf.com.ua/index.php/featured-item/latest-items-2-columns/item/7634-ukrajintsyam-gotuyut-novij-zakon-pro-movu-zi-shtrafami-i-perevirkami>).

Один з авторів законопроекту А. Тетерук заявив, що мета документа – не влаштувати полювання на відьом, а тільки захистити і дати розвиток українській мові. «Мовна інспекція – це не “поліція”, яка самовільно притягає до відповідальності, її повноваження будуть чітко регламентовані й розроблені Кабміном. Як і перелік іспитів та інструкцій для перевірки держслужбовців. Громадяни самі зобов'язані вивчити українську, якщо хочуть брати активну участь у тому ж державному управлінні або працювати на держпосаді. Громадяни повинні володіти державною мовою, і для цього будуть створені умови, а в побуті всі мають право спілкуватися тією мовою, якою вважають за потрібне», – зазначив політик.

На думку багатьох прихильників ідеї посилення впливу української мови в суспільстві, мова є одним з визначальних чинників, що перетворюють українців на єдиний народ і творять міцне підґрунтя державної незалежності і соборності України. Мова не просто культурне надбання і засіб комунікації, а й наріжний камінь національної безпеки, соціального розвитку та міжнародної суб'єктності України.

Ініціатори змін мовного законодавства зазначають, що в Україні триває русифікація навіть після проголошення незалежності України. Меншовартість і брак політичної волі призвели до нездатності Української держави забезпечити, як того вимагає ст. 10 Конституції України, «всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України». Саме через це в нашому культурно-інформаційному просторі запанував «руський мир», а в Криму і на Сході України виникли зручні плацдарми для збройної агресії (URL: <http://language-policy.info/2017/01/ukrajini-zakon-pro-derzhavnu-movu-zayava-hromadskosti-z-pryvodu-zakonoproektu-5670>).

Навіть після Революції гідності та початку війни русифікацію не зупинено. Навпаки, сумнозвісний мовний «закон Колесніченка – Ківалова»

діє і досі, заохочуючи витіснення української мови зі сфери послуг, телебачення, преси, реклами, бізнесу, руйнуючи самі підвалини української ідентичності.

За словами ініціаторів змін мовного законодавства, необхідно зупинити русифікацію і прийняти сучасне мовне законодавство, що відповідає Конституції та викликам, що стоять перед Україною. Для написання такого закону було об'єднано зусилля широкого кола експертів-правників, мовознавців, медійників, громадських активістів. Ядром цього процесу стала робоча група Координаційної ради з питань застосування української мови в усіх сферах суспільного життя при Міністерстві культури України.

Розробники законопроектів про мови висловлюють переконання, що в документах враховано досвід вітчизняного та європейського мовного законодавства, передбачені дієві механізми захисту, функціонування та розвитку української мови в усіх ключових сферах суспільного життя. Також передбачається скасування «закону Колесніченка – Ківалова» і внесення змін до багатьох галузевих законів.

При цьому відзначається, що законопроекти не спрямовані проти жодної іншої мови. З метою належного захисту прав національних меншин, у тому числі на розвиток і використання їхніх мов, найближчим часом до парламенту буде внесено законопроект «Про права осіб, що належать до національних меншин».

Політичний експерт і оглядач Т. Чорновіл також вважає, що мовне законодавство потрібно підкоригувати, але щоб це не викликало сильного збурення в суспільстві. Разом з тим він погоджується з необхідністю скасування «закону Колесніченка – Ківалова», який говорить про те, що не державною, але офіційною другою мовою в Україні може бути визнана російська, навіть у західних регіонах України. «Тобто можна говорити про те, що цей закон направлений саме на підтримку російської мови, а не на підтримку ще 17 мов нацменшин, як прописано в законі», – зазначив Т. Чорновіл.

Він вважає, що прийняття цього закону відбулося з певними процедурними порушеннями, тому його необхідно скасовувати, але перед цим задуматися про те, що, скасувавши «мовний закон Колесніченка – Ківалова», розпочне діяти закон УРСР про мови УРСР, який скасований також. І тут виникає запитання «Чи можна його відновити?». «Якщо його не відновити, тоді повністю “падає” вся система мовної політики в Україні, яка, в першу чергу, передбачає пріоритети українській мові. Тому просто скасувати “мовний закон Колесніченка – Ківалова” – це безглуздя», – наголосив експерт (URL: <http://finoboz.net/ukraine-and-world/ekspert-novij-movnij-zakon-maye-zobovyazati-saakashvili-i-inshix-najmanciv-govoriti-ukra%D1%97nskoyu>).

На думку Т. Чорновола, найкращий варіант такий: «мовний закон Колесніченка – Ківалова» скасувати прикінцевими положеннями нового закону. Натомість новий закон має бути ліберальним до інших мов у тому плані, що кожен громадянин України сам має вирішувати, якою мовою

користуватися в побуті, але мають бути винятки для чиновників, які зобов'язані будуть користуватися лише державною мовою – українською.

Голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко також підтримує ідею вдосконалення мовного законодавства. Але він, як багато його колег, наголошує на необхідності врахування інтересів національних меншин. «Закон про державний статус української мови має бути більш гнучким. Якщо приймати ту редакцію, яку зараз подали на розгляд парламенту, то паралельно з його прийняттям необхідно розробити закон про статус мов національних меншин», – зазначив політичний експерт (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2168690-movnij-zakon-mae-vikoristovuvati-rosijsku-v-ukrainskih-interesah-fesenko>).

В. Фесенко вважає, що для Донбасу і Сходу України загалом потрібно використовувати російську мову в українських інтересах. У нас же виходить так, що якщо хтось говорить про використання російської мови, навіть в українських інтересах, то на нього одразу вішається ярлик російського запродаця і зрадника. Тому в рамках дискусії щодо мовного закону, можливо, є сенс зустрічі експертів, які проводять дослідження на Сході України, з авторами законопроекту.

У свою чергу директор Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва І. Бекешкіна вважає, що ухвалення закону про державну мову нині може нашкодити реінтеграції окупованих територій. Актуальним для України може бути закон мовної політики в ЗМІ, що передбачатиме м'яку українізацію. «Ухвалення закону про мови в такому вигляді, як це пропонується, зараз не на часі. Очевидно, повинен бути якийсь закон, що стосується мовної політики в засобах масової інформації, і то не радикальний. Ввели квоти на українську музику, і це правильно. Але приймати закон про мову в нинішній ситуації, коли у нас 30 % російськомовного населення, коли треба повертати Донбас, означає ще одну лінію розмежування. А нам зараз треба бути разом», – зазначила І. Бекешкіна (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2168485-bekeskina-zasterigae-vid-pomilok-iz-novim-movnim-zakonom>).

За її словами, не варто порушувати сьогодні це питання. При тому що нині об'єктивно відбувається розширення україномовного середовища. Передусім за рахунок учнів середніх шкіл, які знають, що їм треба складати зовнішнє незалежне оцінювання – і вони його складають саме українською. За рахунок навчання українською мовою в державних вищих навчальних закладах. «Звичайно, все, що стосується держави, – а у нас єдина державна мова українська, – повинне йти українською мовою. Але такий екстремізм, коли намагаються представити російськомовних українців як людей другого сорту, дуже шкідливий», – наголошує експерт.

І. Бекешкіна нагадала при цьому про ініціативу скасувати у 2014 р. сумнозвісний «мовний закон Колесніченка – Ківалова». «Я пам'ятаю, якої шкоди завдало свого часу намагання В. Кириленка скасувати, м'яко кажучи, некорисний закон про мови. Але після Майдану, який підтримували 50 % населення і не підтримували 40 %, причому це було за регіональним поділом,

ця ініціатива була надзвичайно невчасна. І я переконана, що це відіграло певну роль у тих подіях, які були пізніше, зокрема на Донбасі. Це широко використовувалося в агітаційних цілях», – підкреслює експерт.

На переконання І. Бекешкіної, не варто ще раз припускатися подібної помилки, особливо в умовах війни. Законопроект має бути доопрацьований і позбавлений того радикалізму, який нині в ньому є. «Але, по-перше, закон ще не ухвалений. По-друге, його не треба називати мовним законом. Його можна назвати законом про інформаційну політику засобів масової інформації. І, звичайно, такий екстремізм, як повна заборона мовлення засобів масової інформації російською мовою, просто призведе до того, що люди звертатимуться до російських ЗМІ», – застерегла І. Бекешкіна.

Більшість експертів, аналізуючи мовні законопроекти, акцентують увагу на найбільш жорсткі статті, які під час обговорення можуть бути пом'якшені. Зокрема, це стосується законопроекту «Про державну мову». Його основний принцип полягає в тому, що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України. Методи, які пропонують застосовувати з метою досягти результатів, – це нагляд, контроль і широкий набір різних санкцій – від штрафу до позбавлення волі. Для здійснення контролю пропонується створити апарат з нацкомісії зі стандарту державної мови і набрати інспекторів, що займатимуться його захистом. Як зазначив політичний аналітик О. Палій, суспільство давно готове до такого роду законів. «З іншого боку, є альтернатива подібного законопроекту – українізація телепростору. Якщо будуть встановлені квоти близько 80 %, то тоді цього цілком вистачить. Це був би найпростіший варіант вирішення цієї проблеми», – наголосив О. Палій (URL: <https://surmasite.wordpress.com/2017/01/23>).

У свою чергу політолог В. Цибулько переконаний, що подібний закон необхідний для майбутніх поколінь. «Зараз Україна живе за мовним законом, прийнятим у 1990 р. На той момент він був прогресивним, але зараз вже змінилися обставини, країна, люди, тому треба прийняти інший закон, який зафіксував би реальний стан речей і допомагав просуванню української мови. Адже, по суті, у країні близько 80 % українців, а українська мова залишається лише мовою документів, а не медіа-культури», – зазначив експерт.

Варто зазначити, що політолог не згадав закон «Колесніченко – Ківалова», який іще не скасовано. Натомість він заявив, що українці, незалежно від мови, якою вони говорять, залишаються українцями. «Крім того, є компроміс, що цей закон призначений більше для дітей і онуків. За ідеєю, оздоровлення функціоналу мови відбудеться через кілька поколінь», – підкреслив він.

Політолог А. Золотарьов має трохи іншу думку. Він вважає, що коли з'являються подібні законопроекти, навколо яких ламаються списи, виникає питання «Що хочуть вкрасти?». «Оскільки нічого доброго, крім конфлікту, у тому варіанті, який запропонований депутатами, він не несе», – зазначив він.

Крім того, на думку експерта, поки незрозуміло, звідки в разі прийняття закону візьмуться гроші на мовних інспекторів. «У нас немає грошей на дитячих лікарів, а де брати гроші на цих інспекторів? У цій ситуації, у якій сьогодні країна, не варто насаджувати насильно застосування української мови. Швидше, цей закон, як це часто буває, спрацює не на користь державних інтересів і буде давати аргументи тим силам, які і раніше спекулювали на темі російськомовного населення. Він не до місця, не на часі і просто нерозумно так робити», – наголосив А. Золотарьов.

Подібну точку зору мають деякі експерти в регіонах. На їхню думку, ця ініціатива посварить суспільство. Зокрема, соціолог В. Пащенко із Закарпаття переконаний, що мовні проблеми – не першочергові. «Плюс вони несуть у собі багато ризиків і конфліктів», – наголосив він.

За його словами, близько 20 % закарпатців розмовляють мовами нацменшин (угорська, ромська, російська), тож закон позбавить їх можливості брати участь у суспільному житті. «Більшість тут говорять на місцевому діалекті української, літературною мовою володіють лише 10–15 %. Закарпатці будуть противитися примусу до мови», – зазначив експерт (URL: <http://hgraf.com.ua/index.php/featured-item/latest-items-2-columns/item/7634-ukrajintsyam-gotuyut-novij-zakon-pro-movu-zi-shtrafami-i-perevirkami>).

У свою чергу одеський політолог Г. Чижов також сумнівається у правильності цієї ідеї. «Кого і від кого захищати? Це шлях до протистояння. По розуму, повинна бути серйозна кампанія з обговоренням у науковому середовищі, соціопитування, теледебати. У менш глобальних сферах мова повинна бути тим, чим зручніше спілкуватися більшості. Думаю, це захисний бар'єр влади для підтримки градусу перед виборами: хочуть консолідувати націю на хвилі ура-патріотизму», – зазначає експерт.

У Харкові навіть пригрозили протестами. «Вони можуть початися, якщо стануть карати штрафами і знімати з посад. Хоч тут усі вже звикли, що весь документообіг, заняття у вишах і школах, телебачення українською. Але дуже багато людей і далі читатимуть російськомовні джерела», – зазначила соціолог, доцент Харківського національного університету ім. В. Каразіна Н. Коротнікова.

Тим часом деякі експерти вважають, що прийняття нового мовного закону може спровокувати нові тріщини національної ідентичності держави і навіть міжнародні скандали. Як інформують ЗМІ, міністр закордонних справ Угорщини П. Сійярто заявив, що Євросоюз обов'язково відреагує на ухвалення закону про виключне використання української мови. «Ми сподіваємося, що цей закон не буде прийнятий. Якщо ж які б то не було поправки і зміни погіршать життя меншин, у тому числі угорської, то ми, звичайно, піднінемо це питання на рівні ЄС», – підкреслив глава угорського МЗС.

Директор Інституту глобальних стратегій В. Карасьов також звертає увагу на можливі серйозні зовнішньополітичних ризики, які може спричинити прийняття скандального мовного закону. «Не тільки угорці, а й

ряд інших держав-сусідів можуть відреагувати приблизно так само. Але необхідно розуміти, що цей закон не вигідний не стільки угорцям або комусь ще, скільки нам самим. Ця законодавча ініціатива може спровокувати нові тріщини національної ідентичності України і потрібно не відкидати подібного роду заклопотаність західних партнерів, а прислухатися», – зазначив політолог (URL: <http://rian.com.ua/columnist/20170127/1020883610>).

За словами В. Карасьова, владі необхідно замислитися над тим, як вести політику таким чином, щоб не послабляти ще більше державність, а, навпаки, посилити її перед новими викликами зовнішньополітичних криз. «Для такої країни, як Україна, такі ініціативи досить небезпечні і ризиковані. Політикам необхідно прорахувати не тільки зовнішні ризики такого роду законодавчих інновацій, але і ризики внутрішньої політичної стабільності», – підкреслив експерт.

Утім, на думку В. Карасьова, імовірність прийняття закону досить невелика. «Це провокативна технологія, що розколює суспільство. Незалежно від цілей авторів, він не пройде сесійний зал», – вважає експерт.

Голова парламентського Комітету свободи слова та інформаційної політики В. Сюмар, як і деякі експерти, сумнівається в тому, що хоча б один із трьох законопроектів, зареєстрованих у Верховній Раді, має шанс бути прийнятим. «Не думаю, що хоча б один із зареєстрованих проектів закону про мову має шанс бути прийнятим у такому вигляді, як є. Їх треба доопрацьовувати. Давати людям позитивні стимули і рухатися поступово», – зазначила вона.

На її переконання, вживання української мови треба стимулювати позитивними методами. Натомість деякі норми законопроектів надто жорсткі, і це використовує російська пропаганда. «Бо я не уявляю собі ситуації, коли мовний інспектор штрафує виховательку дитячого садочка на 200 прожиткових мінімумів, бо вона заговорила з кимось із дітей російською... А саме це один із законів передбачає. І це одразу взяла на озброєння російська пропаганда. І знову починають страшилки деякі політики з Опоблоку розказувати», – зазначила народний депутат.

Разом з тим В. Сюмар вважає, що питання мови для України є надзвичайно важливим, але таким, яке не повинно «збурювати суспільство». Як позитивний приклад вона навела впровадження закону про квоти для україномовних пісень на радіо. «І саме через це з ним треба бути дуже обережним і поступово рухатися вперед, не збурюючи суспільство та не намагаючись отримати політичні бали у виборців Західної України. От, наприклад, як це було із законом про квоти на україномовні пісні. Сьогодні виконавці дуже завантажені замовленнями, постійні записи у студіях, величезний попит на українську пісню, яку чують мільйони українців у радіоефірі. Люди через позитивну емоцію, через пісню сприймають мову», – наголосила В. Сюмар.

Значна частина активістів також не впевнена в тому, що закон про мову найближчим часом приймуть у Верховній Раді. Зокрема, Г. Вареник, літературознавець, вважає, що не варто сподіватися на те, що депутати

одноставно підтримають життєво важливий закон. Щонайменше третина власників мандатів боїться української мови немов вогню і зробить усе для того, щоб завалити голосування. У першу чергу варто говорити про фракції, основу яких становлять представники колишньої Партії регіонів (URL: https://beztabu.net/znyati-z-yazika-chomu-iz-zakonoproektom-5670-ne-vse-tak-prosto_n13269).

Літературознавець упевнений, що прийняття закону ще не гарантує перемоги на мовному фронті. Адже суворість юридичних норм у наших краях компенсується необов'язковістю їх виконання. Штрафи за утискання державної мови, інститут мовних інспекторів, підвищення вимог до державних службовців – на папері усе це виглядає красиво. «А насправді навіть вимога вільного володіння українською для народних депутатів хіба що прописана, але жодним чином не виконується. Скільки років минуло, а мови не було навіть про формальні перевірки. Хоча після того, як після встановлення світлофорів люди на регульованих перехрестях продовжують перебігати дорогу на червоний, дивуватися схожим неподобствам не доводиться», – підкреслив Г. Вареник. Крім того, на його переконання, прийняття закону не зможе миттєво зменшити попит на російський медіа-продукт та інші послуги російською мовою. Це може статися лише з часом і не без докладання певних зусиль, а в перші місяці та роки де-не-де доведеться стикатися з дискримінацією за мовною ознакою.

Отже, перед народними депутатами і суспільством знову постає проблема узгодження завдань із практичної реалізації ст. 10 Конституції України, амбіцій окремих політичних сил та інтересів національних меншин. Ефективна реалізація державотворчого потенціалу української мови залежатиме від зваженої, продуманої і разом з тим послідовної та наполегливої роботи державних установ і громадянського суспільства. На думку експертів, питання мови має бути виведене за межі політичних спекуляцій і тоді природне посилення впливу української мови стане вагомим чинником формування модерної державної ідентичності та соборності України.

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. ФПУ НБУВ

Политические предпосылки досрочных парламентских выборов в Украине в оценках СМИ

Главными факторами, определявшими состояние дел в украинской политике в 2016 г., стали длительный политический кризис на фоне смены правительства и ряд громких коррупционных скандалов. Нестабильная ситуация в социальной сфере и рост на этом фоне общественного недоверия к власти и провластным партиям давал повод наблюдателям прогнозировать увеличение протестной активности в стране, и хотя эти прогнозы отчасти сбылись, протесты пока не стали массовыми, а правительству до последнего

времени удавалось избежать возникновения массовых протестов. Однако, по мнению экспертов, экономические и социальные предпосылки такого сценария не только не преодолены, но продолжают набирать силу. В политической сфере рост протестных настроений в обществе выражается среди прочего в обсуждении возможности проведения досрочных парламентских выборов. Подобные размышления стали одной из главных тем в политической повестке дня, определяя логику борьбы между партиями, представляющими власть, и их оппонентами. Эта борьба, по выражению многих участников и наблюдателей процесса, в прошедшем году все чаще принимала форму «борьбы всех против всех». Учитывая общую логику процесса, тенденция к обострению политического и общественного противостояния в Украине скорее всего станет доминирующей и в ближайшей перспективе.

Тема досрочных выборов в Верховную Раду, часто поднимавшаяся украинскими политиками и экспертами в течение года, приобрела особенную остроту в связи с ростом противоречий внутри парламентской коалиции и подведением итогов местных выборов, которые стали своеобразной проверкой перспектив ведущих политических сил в будущей избирательной кампании. Эксперты, подчеркивали, что проведение досрочных парламентских выборов вслед за местными выгодно многим из этих сил.

Прямым поводом для проведения досрочных выборов мог стать выход из коалиции некоторых участников. Обострение борьбы внутри коалиции и заинтересованность части ее участников в досрочных выборах стали предпосылками ее дальнейшего реформатирования. В итоге весной 2016 г. глава правительства А. Яценюк был отправлен в отставку. Главой Кабинета министров был назначен В. Гройсман, член президентской политической команды, а спикером парламента стал А. Парубий.

Как отмечали наблюдатели назначение на пост Премьера лояльной фигуры позволило Президенту избежать перевыборов в парламент и получить контроль над исполнительной ветвью власти. В то же время, хотя формально назначение В. Гройсмана послужило укреплению «президентской вертикали», целый ряд внешних и внутренних факторов нанесли значительный урон позиции президента.

Эксперты, комментируя ход переговорных процессов по поводу будущего коалиции и нового Кабмина, отмечали, что назначение В. Гройсмана Премьер-министром будет иметь серьезные последствия для политической карьеры Президента, членом команды которого является кандидат на пост главы правительства. «Думаю, что Гройсман-премьер – это закат для Президента Порошенко, – прогнозировал тогда директор Украинского института анализа и менеджмента политики Р. Бортник. – Это означает, что к концу года рейтинги Президента просядут ниже 10 процентов, поскольку ему придется понести полную ответственность за деятельность социально непопулярного правительства, которое в той или иной мере все же будет вынуждено выполнять указы МВФ и проводить непопулярную социальную политику». По мнению политолога, В. Гройсман

столкнется с выбором: беспрекословно выполнять требования МВФ и Президента, что сопряжено с постепенной потерей электоральной поддержки и сужением перспектив дальнейшей политической карьеры, или вступить в конфликт с «западными кураторами и попытаться повторить судьбу Тимошенко, то есть стать популистом, о котором что-то помнят хорошее».

Причиной серьезных репутационных потерь для команды Президента стали также громкие коррупционные скандалы и рост количества критических материалов в западных СМИ на фоне общего изменения внешнеполитической конъюнктуры.

Дело о «панамских оффшорах», одним из фигурантов которого стал П. Порошенко, послужило дополнительным фактором дестабилизации политической обстановки в стране и оказало влияние на ход преодоления коалиционного кризиса и определение нового состава Кабинета Министров.

Наблюдатели говорили, что результатом скандала станет «обвал акций страны» на «международной бирже доверия» и теперь коалиционный кризис рискует перерасти в государственный. «Президент на фоне правительства и парламента казался институтом, который держит относительное доверие. Война всех против всех заходит в новую опасную фазу. Шансы на новую коалицию без выборов значительно уменьшились», – заявляла тогда депутат С. Залищук.

Политолог В. Фесенко прогнозировал, что противники действующего Президента используют информацию об оффшорах в информационной атаке на него, что затруднит процесс формирования новой коалиции и приведет в итоге к досрочным выборам, в целесообразности которых П. Порошенко неоднократно высказывал сомнение.

Все эти факторы не могли не повлиять на ход переговоров о реформировании коалиции и Кабинета Министров, и, в свою очередь, послужили сохранению тенденции к росту политической нестабильности в стране.

Тем не менее итогом этих процессов стало укрепление влияния Президента на исполнительную и законодательную власть с закономерным укреплением факторов противодействия такому влиянию и сохранением всех общественно-политических рисков, определявших состояние дел в украинском политикуме в минувшем году.

В то же время, по оценкам наблюдателей, такие важные вопросы сегодняшней политической повестки дня в Украине, как дееспособность парламентской коалиции и перспективы досрочных выборов, продолжают сохранять свою актуальность.

В целом, единого мнения относительно сроков и условий проведения в стране досрочных выборов в Верховную Раду среди участников политического процесса сегодня нет, однако даже противники идеи их проведения не исключают такого сценария, принимая во внимание сложность и противоречивость процессов, происходящих сегодня в парламентской коалиции. Как подчеркивают наблюдатели, вопрос сегодня заключается скорее в способности коалиции к законодательному

обеспечению реформ, декларируемых властью и ожидаемых зарубежными партнерами Украины. Если сегодняшняя политическая нестабильность, вызванная отчасти и состоявшимися местными выборами, в ближайшем будущем не будет преодолена, а конфликты внутри парламентской коалиции будут ставить под угрозу эффективность законодательного процесса, досрочные выборы в Верховную Раду могут оказаться неизбежными. Тем более, что большинство представителей украинского политикума, независимо от отношения к такому сценарию, вынуждены к нему готовиться уже сегодня.

Таким образом, окончательное решение проблемы досрочных выборов и формата функционирования парламентского большинства, по мнению наблюдателей, – вопрос ближайшего времени.

Эксперты указывают, что «ресурс выживания» сегодняшней власти в Украине ограничен возможным ухудшением социально-экономической ситуации, снижением инвестиционной привлекательности страны в условиях продолжающихся военных действий на востоке, низкой эффективностью проводимых реформ. Также один из главных вызовов для власти – выполнение требований по реализации Минских соглашений. Сегодня этот процесс оказался фактически в тупике, а новая эскалация боевых действий в зоне конфликта ставит вопрос относительно эффективности усилий власти в решении проблемы. Одним из ключевых пунктов, касающихся проблемы урегулирования ситуации в зоне АТО, должно было стать принятие конституционных изменений, закрепляющих особый порядок самоуправления в некоторых районах Донецкой и Луганской областей, но этого не произошло. «Нормандский формат», по оценкам экспертов, также пока оказывается не достаточно эффективным, хотя его участники анонсировали продолжение взаимодействия.

Наметившаяся смена в оценке причин и путей разрешения конфликта со стороны мировых СМИ и зарубежных политиков, «усталость Запада» от украинской проблематики, как пишут об этом журналисты, стала одним из главных итогов прошедшего года для Украины, а процессы, послужившие основанием для такой трансформации, в ближайшей перспективе будут оказывать сильное влияние на ход политических процессов в стране.

Дальнейшие шаги сторон по разрешению конфликта будут неизбежно восприниматься сквозь призму распространяющихся в мировых медиа мнениях о его внутривнутриполитических причинах наряду с внешними.

Как пишет американский журнал *Foreign Policy* в статье, озаглавленной «Киев тоже разжигает войну на востоке Украины», в Украине нет «партии мира». Комментируя ситуацию на Востоке Украины, издание подчеркивает, что администрация нового президента США столкнулась не только с вызовами российской агрессии, но и все меньшей склонностью Киева к компромиссам. Издание подчеркивает, что украинские власти предпочитают военные варианты урегулирования конфликта любым другим. «Конфликт на Востоке Украины запутан и вызван не столько международными, сколько внутренними факторами», – отмечает издание (URL:

<http://korrespondent.net/world/worldabus/3811443-kyev-tozhe-razzhyhaet-voinu-Foreign-Policy>).

Таким образом, вопрос Донбасса в стремительно меняющихся внешнеполитических условиях, наряду с возможным усложнением социально-экономического положения в стране и обусловленным этим ростом протестной активности, останутся определяющими в риторике основных участников политического процесса.

Непопулярные решения правительства о выполнении требований МВФ стали поводом для инициирования оппонентами власти так называемого «тарифного майдана», который не смог перерасти в массовые протестные акции. По мнению экспертов, частично компенсировать негатив от принятия этих решений позволила некоторая экономическая стабилизация, выделение адресных субсидий на услуги ЖКХ и повышение минимальной зарплаты.

«До апреля снять это правительство можно только при помощи улицы. Но если текущие тенденции оживления экономического развития будут продолжаться и будет достаточно стабильная социальная ситуация, тогда у правительства будет больше шансов продолжить свою работу и в следующем году», – считает политолог В. Фесенко.

В то же время наблюдатели прогнозируют, что рост протестной активности в Украине будет продолжаться, и заинтересованные в досрочных выборах политические силы примут в антиправительственных акциях активное участие.

«К весне, когда у правительства Гройсмана начнет истекать иммунитет, массовые протесты активизируются по всей стране. Но пока о третьем Майдане сложно говорить, потому что часть политических сил, которые есть в парламенте, еще до конца не готовы совмещать парламентскую деятельность с проведением массовых митингов. Думаю, что Оппоблок и “Батькивщина” будут поддерживать митингующих. Политики, критикующие власть, будут использовать данные протесты в своих целях. Но они пока не возглавят митинги, потому что еще не готовы пойти на полный разрыв с властью», – комментирует ситуацию политолог А. Якубин.

По его мнению, Народный фронт из-за разногласий с БПП сможет использовать массовые протесты для собственной выгоды. «Сейчас внутри самой коалиции растет напряжение. Поэтому мы можем увидеть активизацию Народного фронта, чтобы использовать массовые протесты для шантажа БПП. То есть, чтобы таким образом показать, что БПП должны считаться с их мнением», – считает эксперт (URL: http://ru.golos.ua/politika/massovyie_mitingi_v_tekuschem_mesyatse_poka_ne_s_mogut_pererasti_v_tretyi_maydan_eks).

«Шанс на то, что Владимир Гройсман в апреле уйдет в отставку есть. В принципе я думаю, что на протяжении 2017 года, скорее всего он покинет свою должность. Это результат не только внутривластной борьбы, прежде всего это результат внешнего давления, изменившихся внешних политических обстоятельств, которые потребуют от Президента реализации «минских соглашений» и выхода из кризиса», – говорит политолог

Р. Бортник (URL: http://ru.golos.ua/politika/politolog__groysman_mojet_pokinut_kreslo_premera_uj_e_v_aprele_1668). Итогом отставки главы правительства, по мнению эксперта, могут стать либо досрочные выборы, либо реформирование коалиции и возвращение в нее ранее вышедших «Батькивщины», «Радикальной партии Олега Ляшко» и партии «Самопомич». В этих условиях пост Премьер-министра может занять представитель одной из этих сил.

Таким образом, подчеркивают наблюдатели, перспективы досрочных выборов напрямую зависят от дееспособности коалиции. При этом в таком сценарии сегодня наиболее заинтересованной стороной представляется «Батькивщина», которая, по данным соцопросов, может получить около 15 % голосов.

«В досрочных выборах никто, кроме Ю. Тимошенко не заинтересован. И я думаю, что выборы реальны только при одном сценарии – если западные партнеры будут настойчиво требовать имплементации «минских соглашений», на что нынешний парламент не пойдет», – отмечает директор Агентства социальных коммуникаций С. Белашко (URL: http://ru.golos.ua/politika/dosrochnyie_vyiboryi_v_radu_interesnyi_timoshenko_i_zapadnyim_partneram__politolog_2). По его словам, принятие законов, предусмотренных Минскими соглашениями, будет означать для парламента «политическое самоубийство». При этом эксперт подчеркивает, что большинство политических сил Украины устраивает ситуация, в которой они могут договариваться с властью по частным вопросам, и при этом критиковать власть.

В перевыборах Верховной Рады также заинтересован экс-губернатор Одесской области М. Саакашвили, после своей отставки заявивший о создании собственной политической силы и намерении добиваться досрочных выборов.

Таким образом, досрочные выборы и отставка правительства могут стать закономерным итогом ряда тенденций во внешней и внутренней политике, наметившихся на протяжении последнего года. Эти тенденции продолжают определять ход политических процессов в Украине, и в скором времени вероятно послужат причиной серьезной трансформации украинского политического пространства. В то же время следует отметить, что несмотря на достаточно пессимистические прогнозы, в целом на протяжении 2016 г. ситуация в стране сохраняла относительную стабильность. Анонсированные осенью массовые протесты так и не состоялись, и таким образом сохраняется вероятность, что протестный потенциал был переоценен, а политика украинской власти была достаточно взвешенной.

Україна у мінливому світі Європи

Світ змінюється. Останнім часом ця відома аксіома набуває нового забарвлення, яке викликає неоднозначні очікування. Глобальні й регіональні соціально-економічні трансформації, зіткнення геополітичних концепцій, демографічні, культурні та міграційні процеси зумовлюють серйозні зрушення у міжнародних відносинах і організаціях, декларований вектор розвитку яких донедавна вважався усталеним і загальноприйнятим. На тлі зазначених загальних тенденцій цілком очікуваними є і еволюція відносин України зі світом у цілому, і своїми сусідами, і союзниками зокрема.

Справедливо зауважує на сторінках інтернет-видання Obozrevatel.com журналістка А. Купцова: «Німеччина – одна з небагатьох країн, яка займала послідовну позицію з приводу російсько-українського конфлікту». На фоні занурення Великої Британії, Франції, Нідерландів у власні політичні, економічні, виборчі проблеми та очікування багатьма країнами Європейського Союзу скасування санкцій «Німеччина залишається останнім оплотом стабільності і найстійкішою опорою України в західному світі», зауважує журналістка (URL: <http://inosmi.ru/politic/20170207/238678761.html>).

Саме з огляду на це, некатегорична заява, або, швидше, «міркування на тему», німецького посла Е. Райхеля про можливість проведення виборів на Донбасі без виводу окупаційних військ викликала обурення в соціальних мережах і дипломатичний скандал. Разом з тим слід визнати, що реакція української сторони була цілком виправданою і з огляду на ситуацію достатньо адекватною. Справа у тому, що подібні міркування посол Німеччини вже озвучував напередодні нового 2017 р. І головне – з вуст дипломата подібні висловлювання лунають як позиція держави або принаймні її зовнішньополітичного відомства. Вірно підкреслює А. Купцова, що «позиція Райхеля не могла бути не узгоджена з Берліном. Як мінімум це йде врозріз з традиціями світової дипломатії – послы є ретрансляторами волі керівництва країни» (URL: <http://inosmi.ru/politic/20170207/238678761.html>).

Отже, висловлювання Е. Райхеля, скоріше за все, говорять про наявні зміни настроїв у середовищі німецької дипломатії щодо розв'язання проблем Сходу України. Безумовно, свою роль відіграло призначення на посаду нового міністра закордонних справ Німеччини З. Габріеля, який ще навесні 2016 р. пропонував замислитися над зняттям санкцій з Росії. Після призначення З. Габріеля офіційний представник міністерства М. Шефер заявив, що новий глава МЗС зацікавлений у встановленні добрих відносин з Москвою. «Росія – це найважливіший сусід Європи. Вона стоїть на порядку денному нового глави МЗС, інакше і бути не може. Вона є найважливішим партнером для переговорів», – сказав М. Шефер (URL: <http://inosmi.ru/politic/20170207/238678761.html>).

Разом з тим слід розуміти, що зазначена зміна настроїв керівництва зовнішньополітичного відомства Німеччини і висловлювання дипломатів

означають не відмову від підтримки, а лише говорять про різницю у підходах до проблеми. Спостерігачі зауважують, що для наших союзників головне досягти миру і стабільності, а умови цього та деталі подальшої реінтеграції Донбасу в Україну для них мають другорядне значення. У свою чергу, для нашої країни цілком природним є рівнозначність як самого факту примирення, так і тих умов, на яких воно відбудеться, оскільки врешті-решт саме Україні доведеться приймати усі можливі негативні наслідки поступок, на які наші союзники готові піти для прискорення процесу.

Ще одним прикладом мінливості світу є політична еволюція Польщі, що розпочалася восени 2015 р., коли до влади, отримавши абсолютну більшість у парламенті та одноосібно сформувавши уряд, прийшли консерватори з партії «Право і справедливість». І хоча зазначена партія не вперше приходила до влади, саме нині відбувається різка зміна дискурсу щодо болісних і вразливих сторінок українсько-польської історії. Ще більш дивною ситуація виглядає з огляду на те, що раніше цих проблем, принаймні на високому політичному рівні, сторони намагалися уникати. Так, редактор порталу Kresy.pl Т. Квасніцький підкреслює, що з незапам'ятних часів позиція ЗМІ і політиків, які належать до мейнстріму (незалежно від політичних симпатій і партійної приналежності), зводилася до відкритого ігнорування або навіть заперечення факту, що за східним кордоном відроджується «бандеризм». «У кращому випадку йшлося про те, що слід робити вигляд, ніби він зовсім не відроджується або навіть радіти, що він цементує молодий український народ, дає українцям силу і енергію, яких вони так сильно зараз потребують, поодинці захищаючи латинську цивілізацію від азіатського загарбника», – наголошує Т. Квасніцький (URL: <http://inosmi.ru>).

В офіційному документі заступник міністра закордонних справ К. Касперчик зазначає: «За таких обставин не можна відмовляти українцям у праві спиратися на патріотичні приклади з відносно короткої історії їхньої країни». «Я не бачу в сьогоднішній Україні якогось сильного прославлення бандеризму. Те, що існував бандеризм, знає максимум кілька відсотків населення», – заспокоює голова МЗС В. Ващиковський. «Чогось такого, як бандерівська Україна, не існує. Це плід російської пропаганди... Все це абсурдно», – наголошує член політичного кабінету МЗС П. Журавський вель Граєвський (URL: <http://inosmi.ru>).

На думку Т. Квасніцького, загадкове затьмарення польсько-українських відносин пояснює виступ Я. Качинського в ефірі регіонального відділу радіостанції Polskie Radio в Катовіцах. Коментуючи обрання Д. Трампа на пост президента США, він з оптимізмом заявив: «Існує велика ймовірність, що тепер прийде кінець безпрецедентному втручання у внутрішні польські справи, свідком і жертвою яких (можливо, жертва – це невідале слово, але я його використовую) став я сам: на мене чинили шалений тиск у темах, які ні найменшою мірою не повинні цікавити американське керівництво». На думку Т. Квасніцького, якщо польська влада дійсно піддалася тиску, він виявився дієвим: парламент проігнорував річницю апогею геноциду, яка припадає на 11 липня. Резолюцію (а не закон, як планувалося спочатку)

ухвалили 22 липня під натиском громадськості і після масових протестних акцій у Сейму (URL: <http://inosmi.ru>).

Саме факт перемоги партії «Право і справедливість», партії правого толку, відповідно забарвлена громадська активність і масові протестні акції чітко визначеної спрямованості свідчать про те, що Польща не unikнула загальноєвропейської тенденції посилення правих сил. На думку польських спостерігачів, загострення риторики – це гра на випередження. «Право і справедливість» украй завбачливо почала у ЗМІ операцію прикриття, намагаючись переконати громадськість, що вона завжди стояла на сторожі пам'яті про Східні креси, ніколи не проводила бездумної проукраїнської політики, не грала темою Волині і «не приносила жертв на вівтар добросусідських контактів» (URL: <http://inosmi.ru>).

Разом з тим ситуація все ще далеко неоднозначна. Так, 23 січня у Варшаві зібралися провідні представники влади, ЗМІ та науки, відомі своєю вірою в політику безумовної підтримки Української держави. Серед присутніх були і глава МЗС В. Ващиковський, і президентський радник К. Щерський, і посол Я. Пекло, і член політичного кабінету МЗС П. Журавський вель Граєвський, і інші відкриті прихильники підтримки українських інтересів. Приводом для зібрання стало урочисте відкриття Польсько-українського форуму партнерства. Виступаючи перед присутніми гостями з Польщі та України, керівник Центру східноєвропейських досліджень Варшавського університету Я. Малицький відверто заявив, що всі члени форуму «люблять Україну» (URL: <http://inosmi.ru>). Отже, надія щодо збереження Польщі в статусі адвоката України зберігається.

У свою чергу політичний експерт П. Олещук висловлює впевненість, що навіть із суто прагматичних міркувань Польща підтримуватиме Україну й надалі. «Україна для Польщі – це буфер між нею і Росією. І це – найголовніша функція України, з точки зору поляків, а тому певним чином підтримувати Україну вони будуть завжди, адже набагато приємніше і безпечніше мати справу з Росією, коли між ними є ось така Україна», – зазначає експерт на своїй сторінці у Facebook.

Аналогічні думки висловлюють і польські спостерігачі. Зокрема, політичний оглядач Є. Хащинський зауважує, що підтримка України для Польщі – це питання власної безпеки. «Простіше це можна виразити твердженням: коли Кремль окупує Київ, він там не зупиниться». Разом з тим польський журналіст вважає, що Польща має бути відповідальною, оскільки саме вона, її політики й інтелектуали роками працювали над проектом «Східного партнерства», через успіх якого В. Путін пішов війною проти України. Партнерство здалося йому способом для Києва вирватися з російської імперії. І нарешті: «...польську політику щодо підтримки України повинна визначати історична правда. Варшава не повинна забувати про Волинську трагедію, за яку відповідальні герої нинішньої України, яка бореться одночасно з російською агресією і радянським минулим», – підсумовує Є. Хащинський (URL: <http://www.segodnya.ua/politics/pnews/polsha-teryayet-interes-k-sudbe-ukrainy-rzeczpospolita-746060.html>).

У свою чергу український політолог Т. Чорновіл підкреслює, що занадто драматизувати ситуацію не варто. Хоча двосторонні відносини псується, але суть не у правій партії «Право і справедливість», а в її лідері Я. Качинському. Він є лідером найбільшої фракції Сейму і, судячи з усього, до його думки прислухаються багато польських політиків і чиновників. Навіть президент А. Дуда. Разом з тим, на думку політолога, «Польща не перестала бути партнером України на міжнародному рівні. У нас хороша координація дій і співробітництво з польським МЗС. Польські дипломати на всіх міжнародних переговорах завжди підтримують Україну». На переконання Т. Чорновола, поки Я. Качинський матиме вплив на владу Польщі, двосторонні відносини і далі псуватимуться. Але на міжнародному рівні підтримка збережеться (URL: <http://24tv.ua>).

Натомість слід мати на увазі, що Україну і Польщу, крім історико-етичних проблем, об'єднують спільні суто прагматичні економічні інтереси. Зокрема, питання зберігання і транспортування газу. Польські газовики зацікавлені у будівництві газопроводу-інтерконнектора між країнами і поставках газу в Україну через LNG-термінал у польському місті Свіноуйсьце. Українська сторона пов'язує з цими проектами подальшу диверсифікацію поставок газу в Україну.

Водночас Польща і Україна, як основні транзитери російського газу, мають спільні завдання у протидії планам «Газпрому». Зокрема, глави держав України та Польщі висловили обурення рішенням Єврокомісії щодо газопроводу OPAL, яке дає змогу російському «Газпрому» збільшити обсяги поставок газу в Європу в обхід України. «Україна і Польща були шоковані рішенням Єврокомісії від 28 жовтня 2016 р., яке відкриває можливості для «Газпрому» збільшити обсяги поставок газу в Європу в обхід України. Воно створює реальні ризики для безперервного постачання газу між Польщею та Україною і перенаправлення існуючих газових потоків між іншими країнами», – ідеться в спільній заяві П. Порошенко й А. Дуди у Варшаві (URL: <http://forbes.net.ua/nation/1425082-nagret-po-sosedski-polsha-pretenduet-na-gazovuj-gynok-ukrainy>). Звісно, зацікавленість державних і приватних компаній Польщі в українському газовому ринку носить конкретний прагматичний характер. Насамперед ідеться про спробу «прилаштувати» дорогою катарський і норвезький зріджений газ із LNG-терміналу в Свіноуйсьце. Навіть за можливості поставляти в Україну додатково 1,5–2 млрд куб. м газу будівництво інтерконнектора для Польщі буде вигідним.

Отже, незважаючи на історичні суперечки, які до того ж, на думку експертів, мають суб'єктивно-тимчасовий характер, співпраця між нашими країнами, які мають спільні економічні, геополітичні та цивілізаційні інтереси, триватиме. Причому особливої ваги на сьогоднішньому етапі набуває живе спілкування народів. Як зазначив в інтерв'ю виданню Forbes голова програмної ради X Економічного форуму «Європа – Україна» З. Бердиховський, сьогодні реальну надію на швидку інтеграцію України з Європою нам дають не політики, а саме суспільство. «Коли сьогодні політики дискутують на тему історії українсько-польських відносин і на тему

чергових маршів, подій і заборон, то справжня цінність цих відносин будується на масовій присутності українців у Польщі. Вони добре працюють, вони успішно вписуються в локальні громади... тим самим вони роблять набагато більше для України, ніж навіть найкращі українські політики... Це приводить до того, що наші відносини, які раніше залежали від діалогу політиків, можуть успішно розвиватися без постійної опіки політиків», – наголошує З. Бердиховський (URL: <http://forbes.net.ua/nation/1427835-zigmunt-berdyhovskij-v-nashe-vremya-ochen-trudno-otlichit-glupost-ot-gosudarstvennoj-izmeny>).

Ще однією ознакою світу, що змінюється, є позиція прем'єр-міністра Угорщини, лідера правоконсервативної партії «Фідес» В. Орбана, який мріє реанімувати політичні концепції, що у сучасній Європі вважалися забутими назавжди. За словами завідувача міжнародного відділу Newsweek Я. Павлицького, «В. Орбан хоче, щоб Угорщина знову стала великою. Мова не про втрачені після Першої світової війни землі, а про символічну велич, яка перевищує політичне значення цієї невеликої країни... Орбан віртуозно грає на національних почуттях угорців, які ось уже майже 100 років відчують себе жертвами всіх навколо: західних держав, Гітлера, СРСР, а останнім часом Європейського Союзу і ліберальних еліт» (URL: <http://inosmi.ru>).

Для певних верств населення не лише Угорщини, а й цілої Європи особливо вражаючою риторика В. Орбана стала під час міграційної кризи. На фоні Brexit, критики політики «відкритих дверей», зростаючої популярності правих сил авторитарний стиль керівництва В. Орбана набуває популярності. Неліберальна демократія знайшла своїх прихильників у Польщі, на неї готові орієнтуватися і в деяких інших східноєвропейських країнах. З огляду на зазначене, не випадково саме Угорщина стала першою країною Євросоюзу, яку відвідав російський президент після анексії Криму.

Як зазначає Я. Павлицький, «Орбан для Путіна... якщо ще не союзник, то, щонайменше, партнер з європейських справ. Російський президент розраховує, що угорський прем'єр виступить захисником ідеї скасування європейських санкцій проти Москви, які ввели після анексії Криму. Путіну подобається також, що Орбан розхитує згуртованість ЄС, ставлячи інтереси своєї країни вище за інтереси всієї спільноти. Вигода обопільна. Якщо Євросоюз розпадеться, Угорщина, маленька країна Центральної Європи, потерпить без потужного покровителя економічний крах» (URL: <http://inosmi.ru>).

У свою чергу оглядач видання *Hospodářské noviny* А. Черни наголошує, що національно-консервативна риторика В. Орбана останнім часом знаходить відгук і у Варшаві. Більше того, і це, на думку чеського спостерігача, особливо важливо для угорського прем'єра, ті ж самі міркування давно вже лунають з Москви, а тепер ще й з Вашингтона. А. Черни вважає, що В. Орбан, якого критикують за його авторитарні замашки, розраховує на підтримку з боку Росії і нової адміністрації Білого дому. «Тому Орбан і стверджує, що хоче бути посередником між Сходом і

Заходом, наприклад, у питанні санкцій, які були введені проти Росії за анексію Криму і підтримку сепаратистів на Сході України і які Будапешт із самого початку критикував», – зазначає оглядач чеського видання *Hospodářské noviny* (URL: <http://inosmi.ru>).

Не менш вражаючі новини лунають останнім часом і з Молдови, яка у 2014 р. підписала Угоду про асоціацію з ЄС. Як повідомляє *Polskie Radio*, нещодавно обраний президент Молдови І. Додон, перебуваючи з візитом у Москві, висловив готовність розірвати Угоду про асоціацію з ЄС після парламентських виборів 2018 р. (URL: <http://inosmi.ru>). Це відбудеться у разі перемоги очолюваних ним соціалістів, які хочуть добитися, щоб Молдова вступила до Євразійського економічного союзу і разом з цим політично долучилася до Росії. Прапор Європи, що раніше майорів над резиденцією глави Молдавської держави, прибрано.

Водночас, на думку журналіста з Латвії У. Шмітса, поки І. Додон намагається виглядати «добрим господарем», якого турбують товарообіг і збалансовані відносини з Брюсселем і Москвою, а також із сусідньою Україною, Кишинів поки офіційно не визнає належність Криму Росії. Разом з тим, як зауважує У. Шмітс, «у плани Додона входить угода з придністровськими сепаратистами. Але ця угода, відповідно до висунутих московськими піклувальниками сепаратистів умовами, можлива тільки в тому випадку, якщо Молдова відмовиться від зближення з політичними блоками Заходу. Це цілком реальна перспектива, яка може відкрити прихід до влади соціалістів після організованих у майбутньому або вже в цьому році парламентських виборів. Правлячі партії, які на словах підтримують демократичні цінності, а на ділі не здатні приборкати корупцію, втратили довіру жителів Молдови» (URL: <http://inosmi.ru>).

І останнє. На нещодавніх президентських перегонах у Болгарії перемогу також одержав проросійськи налаштований генерал-майор запасу Р. Радев. Новообраний президент Р. Радев заявив, що працюватиме над скасуванням санкцій ЄС проти Росії. «Багато країн оголосили позицію щодо скасування санкцій проти Росії. Я буду в тісній співпраці з урядом за скасування санкцій», – сказав новообраний президент Болгарії (URL: <http://nv.ua/ukr/world/geopolitics/novoobranij-prezident-bolgariji-poobitsjav-doklasti-zusil-dlja-skasuvannja-sanktsij-proti-rosiji-273197.html>).

Отже, факти й аналіз думок експертного середовища говорять про виразну еволюцію політичних настроїв деяких наших найближчих сусідів, з якими Україну пов'язує як спільна історія, так і спільні кордони. У цих нових реаліях особливої ваги набуває проблема збереження добрих відносин з усіма нашими союзниками у сусідніх країнах, яких, за свідченнями експертів і спостерігачів, залишається немало. Тому зважена політика держави в тісній співпраці з європейськими демократичними силами дасть змогу знайти адекватні відповіді новим викликам, які висуває світ, що змінюється.

Крым заботы нашей

(Миграция россиян в Крым как инструмент интеграции)

Российская Федерация, несмотря на протесты Украины и непризнание со стороны мировой общественности аннексии Крыма, продолжает политику интеграции полуострова в свое экономическое и политическое пространство. Жители аннексированного Крыма 18 сентября 2016 г. впервые приняли участие в выборах депутатов Государственной думы РФ. Непрерывно наращивается и российская военная группировка. В частности, по сообщениям СМИ, в конце ноября 2016 г. на полуостров переброшен зенитно-ракетный комплекс ПВО С-300ВМ «Антей-2500», способный вести борьбу с баллистическими ракетами малой и средней дальности (до 2500 км). Также система предназначена для поражения современных и перспективных самолётов тактической и стратегической авиации баллистических ракет средней дальности, оперативно-тактических и тактических ракет, аэробаллистических и крылатых ракет. Продолжается и строительство моста, который, по уверениям российских властей, позволит решить большую часть существующих экономических и транспортных проблем Крыма.

Однако следует отметить, что Российская Федерация, по неоднократно проверенной и хорошо отработанной еще в советское время методике, наряду с экономическими и политическими рычагами воздействия задействует и демографический фактор.

Так, по информации крымских подразделений Росстата, усиливается приток переселенцев с территории России в Крым. С 2014 г. по конец III квартала 2016 г. чистый миграционный приток в Крым составил порядка 83 тыс. человек. В частности, на полуостров переехали свыше 149 тыс. человек, а около 66 тыс. человек уехали из него. Цифры подсчитаны на основе данных двух подразделений Росстата – Севастопольстата, который ведет учет статистики по Севастополю, и Крымстата, который занимается цифрами по (А)РК (куда не входит Севастополь).

Однако, по мнению независимых экспертов, официальные данные по миграционному потоку не в полной мере отражают реальную миграцию и могут быть существенно ниже реальных показателей. Федеральная миграционная служба (ФМС) учитывает только тех, кто при переезде пришел в полицию и заполнил листок статистического учета, а также тех, кто зарегистрировался по месту жительства. Кроме того, данные по миграции в Севастополе в 2016 г. являются предварительными и охватывают только период с января по август, а в течение некоторого времени в 2014 г. власти вообще не вели миграционный учет на полуострове.

Имеются все основания утверждать, что реальный отток населения из Крыма значительно выше официальных данных. Так, по данным Росстата, на 1 января 2014 г. население полуострова находилось на уровне 2 342 411 человек, а к концу первых трех кварталов 2016 г. составляло 2 337 406

человек. То есть суммарное количество крымчан сократилось примерно на 5 тыс. Учитывая, что естественная убыль населения из-за низкой рождаемости и высокой смертности за этот период равнялась всего около 15,5 тыс. человек. Чистый приток мигрантов, по официальным данным, достиг примерно 83 тыс. человек. Возникает вопрос: почему численность населения упала, а не увеличилось, и куда исчезли еще порядка 67,5 тыс. жителей полуострова.

Достоверного объяснения возникшей ситуации нет, однако некоторые данные из инсайдерских источников указывают на то, что десятки тысяч «пропавших» покинули Крым, однако не попали в официальную статистику. По данным Государственной пограничной службы Украины, за период с 1 января 2015 г. по апрель 2016 г. сальдо миграции между Крымом и сопредельными контролируруемыми Украиной территориями составило 73 100 человек. То есть столько людей выехали из Крыма и не вернулись. Таким образом, реальная миграция из Крыма могла составить вместо официальных данных предоставленных российской стороной 66 тыс., как минимум 130 тыс. Или даже ближе к 150 тыс.

Учитывая нестыковки с оттоком, справедливым будет предположить, что официальные выкладки по миграционному притоку также занижены, поскольку постановка на миграционный учет для граждан России осуществляется не в ФМС (как в случае с иностранцами), а в местном отделении полиции. Как мы уже отметили выше, многие приезжие не выполняют это требование, поскольку с недоверием относятся к правоохранительным органам и обращаются в полицию только в случаях крайней необходимости. Тем более, что штраф за отказ встать на учет после переезда и проживание без прописки относительно невелик (2–3 тыс. р.). Соответственно, эти люди не попадают в миграционную статистику, а поскольку именно россияне обеспечивают большую часть миграционного притока на полуостров, проблемы с их учетом значительно искажают официальные данные.

Хотя общая численность жителей Крыма к концу III квартала 2016 г. была почти такой же, как на начало 2014 г., за этот период значительно изменился состав населения: большинство прибывших приехали из России, а большая часть убывших уехали в Украину. Говоря другими словами, полуостров находится в состоянии демографического дрейфа в сторону России.

Данные госстатистики подтверждаются и информацией из неправительственных источников. Так в работающем по всему Крыму агентстве недвижимости Alliance De Luxe отмечают, что большинство покупателей дорогих домов, квартир и участков на полуострове приезжают из крупных городов России. Более дешевую недвижимость (до 2 млн р.) покупают жители Московской области, небольших российских городов, а также Азербайджана, Армении и других стран СНГ. По словам представителя агентства, покупателей из Украины и Беларуси за последние 2,5 года не было.

«Около 80 % покупателей приобретают жилье экономкласса на вторичном рынке. Новое жилье берут мало. Порядка 60 % покупателей берут жилье с целью переезда в Крым, еще 30 % – в качестве вложения. И лишь 10 % покупают недвижимость в качестве дачи или места для летнего отдыха». По информации упомянутого агентства Alliance De Luxe, среди большинства продавцов недвижимости, те, кто в Украине получил землю под индивидуальное жилищное строительство на льготных условиях и впоследствии ее приватизировал. При этом основная масса продавцов в последние годы – это крымчане, переехавшие в Украину, и жители Украины, которые имели в Крыму жилье. Своим поведением на рынке недвижимости люди демонстрируют отношение к ситуации. Многие скорее всего решили перевернуть эту страницу своей жизни и связать свое будущее с другими регионами Украины.

В то же время власти оккупированного Крыма не скрывают, что уже в ближайшие годы намерены добиться значительного роста населения Крыма за счет миграции. В частности, согласно принятому так называемым Госсоветом Республики Крым в конце декабря 2016 г. закону о стратегии социально-экономического развития до 2030 г., предполагается, что численность населения Республики Крым без Севастополя увеличится к 2030 г. до 2,4 млн. Учитывая общую для всего постсоветского пространства тенденцию снижения естественного прироста населения, такие показатели можно достигнуть исключительно за счет «миграционного прироста».

Прогнозы местных отделений Росстата более сдержаны. Так, по расчетам Крымстата, чистый приток мигрантов в республику ежегодно составит 18–20 тыс. человек. Причем сохранения указанного уровня миграции ожидается вплоть до 2030 г. По прогнозу Севастопольстата, ежегодный приток мигрантов даже снизится с 15,2 тыс. в 2016 г. до 10,5 тыс. в 2023-м. К 2030 г. он упадет до 7,7 тыс. человек. Численность населения Республики Крым к 2030 г. должна возрасти до 2 094 542 человек, Севастополя – с 430 030 до 551 835 человек. Общая численность населения Крыма, таким образом, в 2030 г. должна будет составить 2 646 377 человек, что на 14 % больше, чем было в январе 2016 г. (2 323 369 жителей).

Однако следует подчеркнуть, что для достижения столь амбициозных показателей необходимы значительные средства, которых у России нет и в ближайшие годы не будет. Известны примеры, когда жители больших российских городов отказывались переезжать в Крым из-за неразвитой инфраструктуры и низкого уровня зарплат при относительно высоких ценах. Кроме того, неуверенность в будущем государственном статусе полуострова отпугивает потенциальных переселенцев. Немалые трудности для развития экономики полуострова вызывает и неопределенный статус этой территории даже в глазах сторонников потепления отношений с Российской Федерацией. Исходя из этого очевидно, что стремление властей временно оккупированной территории расширить поток мигрантов в первую очередь продиктовано потребностью увеличения лояльной по отношению к России электоральной

массы, а не заботой о создании приемлемых условий работы и быта для переселенцев.

В этой ситуации властям Украины следует усилить контрпропаганду российской информационной экспансии. Необходимо использовать все доступные информационные площадки и поводы для освещения позиции мировой общественности в отношении незаконности действий так называемых властей Крыма. Подчеркивать временный характер аннексии и неизбежность возвращения полуострова в состав Украины. И в этой связи, следует разъяснить, что по возвращению Крыма в состав Украины все документы на приобретенную недвижимость и другие документы, связанные с получением ПМЖ в Крыму, осуществленные в период оккупации, будут считаться недействительными и скорее всего будут подлежать аннулированию. В то же время учитывая отмеченную в материале тенденцию изменения миграционного потока в пользу российских регионов и некоторых стран СНГ, следует обратить внимание на уже наметившееся потенциальное расширение лояльной к нынешним властям электоральной базы.

М. Дем'яненко, мол. наук. співроб. ФПУ НБУВ

Ескалація конфлікту на Донбасі: причини, прогнози, реакція світу

Наприкінці січня цього року тривожні новини про загострення протистояння на Сході України сколихнули як вітчизняний, так і світовий інформаційний простір. Різко збільшилася кількість пораних і загиблих, не лише по обидві сторони конфлікту, а й серед мирного населення, яке навіть у деяких відносно великих населених пунктах опинилося на межі гуманітарної катастрофи. Разом з тим активізувалася і світова спільнота, яка одразу ж закликала сторони конфлікту до припинення вогню.

Активна фаза бойових протистоянь спостерігалася в районі авдіївської промзони, а також у трикутнику Донецьк – Ясинувата – Макіївка. Місцеві жителі кажуть, що таких обстрілів вони не пам'ятають ще з 2014 р. У результаті боїв у населених пунктах Авдіївка та Ясинувата виникли перебої з постачанням тепла, води і світла, хоча місцева влада доклала максимум зусиль щодо їх відновлення. Під обстріл потрапили шахтарі шахти Щегловська-Глибока, місцева лікарня та інші об'єкти. Крім того, активізація бойових дій була помічена і на інших напрямках лінії розмежування.

Про те, що безпекова ситуація на Донбасі критична, заговорили і міжнародні спостерігачі. Але на сьогодні достеменно невідомі причини такого загострення. У засобах масової інформації й експертному середовищі озвучують різні варіанти. Діаметрально протилежними є і позиції сторін конфлікту, які звинувачують одна одну в ескалації. І як би парадоксально це не звучало, сторони знаходять аргументи на користь своєї версії.

Російська сторона в особі президента В. Путіна цілком очікувано й одразу звинуватила українську владу в ескалації конфлікту на Донбасі,

зазначивши, що Київ цілеспрямовано пішов на провокацію, щоб «вибивати» гроші із зарубіжних країн, «виставляючи себе жертвою агресії» (URL: <http://ianews.ru/articles/93717>). З такою заявою глава Російської держави виступив на прес-конференції в Будапешті після зустрічі з прем'єр-міністром Угорщини В. Орбаном. В. Путін назвав кілька причин загострення ситуації на Сході України. Перша причина полягає в тому, що українському керівництву сьогодні потрібні гроші, гроші найкраще вибивати з Євросоюзу, окремих країн Європи, зі Сполучених Штатів Америки і міжнародних фінансових інститутів, виставляючи себе як жертву агресії, зазначив В. Путін. Також за словами російського лідера, Київ почав наступ на позиції збройних формувань «ДНР», щоб заглушити опозицію всередині країни. Нинішня влада України, на думку В. Путіна, не готова до реалізації мінських угод і шукає «привід для того, щоб відмовитися від їх виконання».

Друга ж причина в інтерпретації президента Росії звучить так: «Києву потрібно налагодити відносини з діючою адміністрацією США, і теж через конфлікт це завжди краще, це завжди зручніше, легше втягнути адміністрацію Білого дому в рішення українських проблем, ну, і налагодити таким чином якийсь діалог» (URL: <http://fakty.ua/229894-u-putina-i-ego-press-sekretaryu-pesкова-raznoe-videnie-prichin-eskalacii-konflikta-na-donbasse>).

Водночас експерти відмітили у висловлюваннях прес-секретаря В. Путіна Д. Пескова дещо інше бачення щодо налагодження відносин зі США. Розв'язання конфлікту в Авдіївці, на його думку, може покращити діалог саме між Росією та США. Зокрема, коментуючи ситуацію навколо Авдіївки, Д. Песков недвозначно дав зрозуміти, що адміністрація В. Путіна не проти знизити градус війни на Донбасі, щоб «вибити» із США скасування санкцій і отримати прихильність Білого дому. Тоді прес-секретар президента Росії заявив: «Що стосується нинішнього загострення на лінії зіткнення, то, напевно, це зайвий привід для якнайшвидшого відновлення діалогу і співпраці між Росією і США, у тому числі в інтересах вирішення української кризи». Зазначена неузгодженість оцінок підтверджує той факт, що здатність одночасно дотримуватися двох протилежних переконань уже давно стала однією з основних характеристик діючої російської влади.

Російська сторона постійно намагається переконати світове співтовариство у своїй правоті, використовуючи для цього всі можливості. Сила пропаганди, грошей та інших видів впливу призводить до того, що позиція Росії відстоюється не лише політичними силами й окремими політиками і діячами європейських країн, а навіть народними депутатами України. Так, народний депутат України від Опозиційного блоку Н. Шуфрич звинуватив українську владу в ескалації конфлікту на південному сході країни під час прямого ефіру на одному з російських телеканалів. За його словами, П. Порошенко та інші представники української політики спекулюють на темі війни, збираючись саботувати мінські угоди, тому що Київ не зацікавлений у мирному врегулюванні конфлікту. На питання телеведучих каналу про те, навіщо П. Порошенко влаштував «криваву кашу» по всій лінії зіткнення і в Авдіївці, нардеп заявив, що сьогоднішні жертви в

умовах перемир'я – це злочин з боку Києва. «Я сьогодні уважно вивчив заяви керівника спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, який закликав обидві сторони припинити вогонь Це означає, що ОБСЄ розуміє, з чієї вини сталася ескалація конфлікту і максимально дипломатично тисне на українську владу з вимогою зупинити ескалацію. Чи не спекулювати на цій проблемі... Опозиція сьогодні не в змозі тиснути на українську владу, хоча окремі її представники роблять все для того, щоб змусити Президента України реалізувати мінські угоди. У сьогоднішній ситуації ми повинні зробити все, щоб Україна виконала свої угоди», – заявив Н. Шуфрич (URL: <https://newinform.com/43676-shufrich-na-rostv-obvinil-poroshenko-v-eskalacii-voiny-na-donbasse>).

Проте неупереджений аналіз першоджерел говорить, що однозначність висловлень Н. Шуфрича має маніпулятивний характер, оскільки, на думку заступника голови місії ОБСЄ на Донбасі А. Хуга, обидві сторони конфлікту винні у провокаціях в Авдіївці. «Ми бачимо, що в Авдіївці ситуація погіршується... Ми документуємо всі порушення. У нас виникають труднощі з доступом по обидві сторони від лінії зіткнення, і ми переконалися, що провокаційні дії з обох сторін є основною причиною того, що відбувається», – сказав він під час відвідування міста (URL: <http://rian.com.ua/analytics/20170201/1021037394.html>).

Дають оцінку ситуації і деякі закордонні політики. Зокрема, депутат Європарламенту, польський політик і давній прихильник Кремля Я. Корвін-Мікке також звинуватив Україну в ескалації конфлікту на Донбасі. «Київ явно хоче силових рішень перед очікуваною угодою Путін – Трамп: кілька днів Збройні сили України обстрілюють з артилерії і ракет центр Донецька (у цю ніч, загинули кілька людей, кілька десятків отримали поранення). Міністерство оборони України зізналося в порушенні мінських домовленостей: “Метр за метром, крок за кроком, використовуючи кожен можливість, наші хлопці героїчно йдуть уперед”. А місія ОБСЄ тим часом... тікає з Донецька!» – написав польський політик у Facebook (URL: <https://www.facebook.com/januszprawica/posts/2227064117519007>).

Але такі заяви далекі від реальності, нічим не підтверджені та і не знаходять підтримки у Європарламенті, скоріше, навпаки. Зокрема, 17 депутатів Європейського парламенту підписали відкритий лист до верховного представника Європейського Союзу у закордонних справах Ф. Могеріні із закликом чинити політичний тиск на Росію через погіршення ситуації в Авдіївці. Про це повідомив євродепутат П. Ауштрявічус у Facebook: «З боку ЄС необхідний рішучий політичний тиск, щоб негайно припинити російські бойові дії. Ми закликаємо вас невідкладно втрутитися, щоб режим припинення вогню дотримувався, а Росія повністю дотримувалася мінських угод». Разом з тим євродепутати висловили стурбованість ескалацією конфлікту на Донбасі. Вони підкреслили, що атаки призвели до загибелі українських військових. «Крім того, тисячі людей в Авдіївці та Ясинуватій залишилися без води, електрики і опалення. Якщо це продовжуватиметься, гуманітарна катастрофа в таких суворих зимових

умовах буде неминучою», – зазначили європейські політики (URL: <http://fakty.ictv.ua/ru/ukraine/20170202-yevrodeputaty-prosyat-mogerini-pokaraty-rosiyu-cherez-avdiyivku>).

У свою чергу верховний представник Європейського Союзу із зовнішніх справ та політики безпеки Ф. Могеріні у телефонній розмові з міністром закордонних справ Росії С. Лавровим закликала Кремль почати виконувати Мінські домовленості (URL: <http://uapress.info/ru/news/show/160656>). Вона зауважила на необхідності негайного припинення бойових дій і повної імплементації Мінських домовленостей. В ЄС ескалацію конфлікту вважають їх кричущим порушенням.

У російському МЗС зазначили, що загострення обстановки на лінії зіткнення завжди відбувається під час зарубіжних поїздок П. Порошенка. «Не може не звернути на себе увагу і дивна “закономірність”. Будь-яке загострення обстановки в Донбасі дивним чином збігається із зарубіжними вояжами українського керівництва, яке, мабуть, таким чином розраховує зберегти спровоковану самим Києвом кризу в міжнародному порядку денному», – заявили в російському МЗС. Рада Федерації РФ закликала Верховну Раду покласти край діям військових Збройних сил України на Донбасі. «Я пропоную сьогодні висловити консолідовану позицію Ради Федерації і з урахуванням надзвичайних обставин звернутися до Верховної Ради: покласти край злочинним діям українських військових на південному сході країни», – сказав глава Міжнародного комітету Ради Федерації К. Косачев. Його пропозицію підтримали спікер Ради Федерації В. Матвієнко і всі сенатори. На думку постійного представника Росії при ОБСЄ О. Лукашевича, офіційний Київ в районі Авдіївки послідовно реалізує стратегію «захоплення» нових територій на Донбасі. «Стратегія Києва щодо поступового захоплення, так званої “сірої зони” на лінії дотику і передових позицій ополченців Донецька реалізується, як бачимо, послідовно», – заявив російський представник під час спеціального засідання постійної ради організації щодо ситуації на Донбасі. О. Лукашевич зазначив, що це повністю відповідає заявам міністра внутрішніх справ України А. Авакова, який закликав готуватися до деокупації кордону у 2017 р. (URL: <http://rian.com.ua/analytics/20170201/1021037394.html>).

Хоча українські військові заперечують слова О. Лукашевича про «захоплення» нових територій. Вони постійно наголошують, що якщо і є якісь просування, то лише на тих територіях, що за Мінськими домовленостями мають бути підконтрольні Україні, тобто вони не порушують узятих на себе зобов'язань.

Разом з тим українська сторона всю відповідальність покладає саме на Росію. Президент України П. Порошенко звинуватив у ситуації, що склалася в Авдіївці, саме РФ і підконтрольних їй бойовиків. Також П. Порошенко звинуватив Кремль у загибелі людей в Авдіївці та наголосив, що в кожному підрозділі перебувають кадрові російські військові, які виконують накази РФ. Він зазначив, що Росія не змогла довести, що Київ порушує режим

припинення вогню, так як Україна неодноразово закликала бойовиків до «режиму тиші», а бойовики, керовані з Кремля, спеціально заважають українським фахівцям виконувати ремонтні роботи (URL: http://www.dialog.ua/news/110101_1486136314).

Відреагували в Україні і на образливі слова В. Путіна щодо того, що загострення в Авдіївці спровокувала українська сторона, аби «вибити» гроші з інших країн і міжнародних інститутів. Так, заступник глави Адміністрації Президента України К. Єлісеєв пояснив, що В. Путіна дратує наш успіх. «У зв'язку з цим мені згадалася народна мудрість, яка каже, що “вибивають дурість з голови, а гроші вкладають в успішні країни”, що наразі і демонструє Україна шляхом зростання економіки. Тож логічно, що в Україну нині ідуть гроші», – заявив представник АП (URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/02/3/7134350>). «Я розумію роздратування тим, що зараз у нас є стабілізація і макрофінансова, і в банківському секторі, тому я не виключаю, що ця ескалація напруженості пов'язана з тим, щоб дестабілізувати політичну і економічну ситуацію в Україні і спробувати шляхом військових провокацій на Донбасі відволікти увагу й ресурси від демократичних і економічних реформ у нашій державі», – пояснив К. Єлісеєв. За його словами, для цього Росія веде активну пропагандистську роботу на міжнародній арені. Вона намагається дискредитувати Україну та її успіхи, аби західні партнери припинили нас підтримувати.

Зокрема, К. Єлісеєв припустив, що агресивні дії Росії в Авдіївці та нещодавній обстріл українського літака в районі Чорного моря на території України – це «випробування Росією так званого порога чутливості, зокрема, нової адміністрації США на загрози безпеці... Цією ескалацією насильства, зокрема в Авдіївці, Кремль випробовує на міцність трансатлантичне партнерство, Росія намагається спровокувати реакцію ЄС і США. Таким чином, на мою думку, це – певний тест для наших партнерів для того, щоб засвідчити свою жорстку позицію про неприпустимість таких провокаційних агресивних дій».

Крім того, Президент України П. Порошенко запевнив, що Україна всіма можливими засобами намагається забезпечити режим припинення вогню та задіяла для цього всі міжнародні інструменти. «Українська сторона звернулася до ОБСЄ, дані відповідні вказівки українським представникам у Спільному центрі з контролю та координації припинення вогню і стабілізації лінії розмежування. Крім того, було дано завдання організувати переговори у складі тристоронньої контактної групи. Поінформовані про загострення ситуації партнери в Сполучених Штатах Америки, Європейському Союзі, НАТО», – повідомив П. Порошенко. Президент заявив, що українські військові мають право відкривати вогонь у відповідь, але не стріляють по житлових кварталах Донецька та Ясинуватої. «Наші військовослужбовці 72-ї бригади та інших підрозділів блискуче захищають позиції, ніякого наказу у них не відповідати на нищівний вогонь немає, і вони мають всі можливості захищати себе», – підсумував П. Порошенко. Разом з тим спікер ВР

А. Парубій повідомив, що українські депутати у зв'язку із ситуацією в Донбасі звернулися з відкритим листом до парламентарів країн-членів ЄС, США, Канади, Японії та Європейського парламенту. «У зв'язку із загостренням ситуації на Донбасі... звернулися з відкритим листом до парламентарів всього вільного світу... Ми, парламентарі, звертаємося до Вас з проханням використовувати всі наявні механізми урядової і міжпарламентської дипломатії і посилити тиск на офіційний Кремль», – зазначив А. Парубій (URL: <http://rian.com.ua/analytics/20170201/1021037394.html>).

Не забарилася і реакція міжнародних інституцій. Увечері 31 січня ОБСЄ провело термінове засідання у зв'язку із ситуацією в Авдіївці. «Члени Ради Безпеки закликали до негайного повернення до режиму припинення вогню», – зазначалося в тексті заяви. Представник Генсека ООН С. Дюжаррік назвав бої в Донбасі прямим порушенням Мінських домовленостей. «Закликаємо всі сторони негайно припинити всі ворожі дії, повністю дотримуватися режиму припинення вогню, надати негайний і безперешкодний гуманітарний доступ до населення, забезпечити безпечний доступ місії ОБСЄ, який дасть змогу їй звітувати про ситуацію на місці подій, а також відновити зусилля щодо мирного врегулювання конфлікту», – сказав він.

Висловили занепокоєння з приводу загострення ситуації в Донбасі також у ЄС і США. Євросоюз закликав припинити бої в околицях Авдіївки і провести терміновий ремонт важливої для мирних жителів інфраструктури. Виконуючий обов'язки представника Держдепартаменту США М. Тонер заявив, що США стурбовані насильством на Сході України і закликають до перемир'я, підтверджуючи прихильність реалізації Мінських угод. «Бої коштували десятків жертв серед українських військових і 10 постраждалих мирних жителів. Також 17 тис. цивільних осіб, у тому числі 2,5 тис. дітей, залишилися без води, опалення або електрики. Щоб запобігти більш широкій гуманітарній кризі, ми закликаємо до негайного постійного припинення вогню і повного, безперешкодного доступу спостерігачів ОБСЄ. Ми також підтверджуємо, що США підтримують повну реалізацію Мінських угод», – заявив М. Тонер.

Узагалі, реакція міжнародних організацій та урядів окремих країн щодо загострення ситуації на Сході України в основному зводилася до чергової «стурбованості» та необхідності дотримання Мінських домовленостей. При цьому одні з них не називали винних в ескалації, а закликали обидві сторони до припинення вогню, а інша частина, визнала винною в ескалації саме Росію та підтримуваних нею бойовиків.

2 лютого відбулося засідання Ради Безпеки ООН, на якому його члени закликали до негайного повернення режиму припинення вогню на Сході України. Вони засудили застосування зброї, забороненої мінськими домовленостями, на лінії зіткнення. Також заступник Генерального секретаря ООН з політичних питань Д. Фелтман під час засідання Ради Безпеки ООН, яке скликала Україна у зв'язку з ескалацією конфлікту в Авдіївці, заявив, що

сторони повинні утримуватися від будь-яких дій, які можуть сприйматися як провокаційні і приведуть до ескалації напруженості. Бойові дії в районі Авдіївки, Ясинуватої, Донецького аеропорту активізувалися і стали більш інтенсивними. За словами Д. Фелтмана, заяви, що пролунали на зустрічі в Мінську 1 лютого, потребують термінових заходів, щоб не допустити чергового порушення режиму припинення вогню. «З кожним днем бойових дій конфлікт усе складніше вирішити», – додав він. При цьому Д. Фелтман підкреслив, що військового розв'язання конфлікту на Донбасі немає (URL: <http://mignews.com.ua/politics/16569654.html>).

Проте, незважаючи на деякі побоювання, засідання Ради Безпеки ООН щодо ситуації в Авдіївці дало Україні підстави для стриманого оптимізму (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/09263-itogi-sovbeza-oon-po-ukraine-klyuchevyie-momentyi.htm>). І хоча з мертвої точки процес урегулювання конфлікту не зрушив, однак позиції Росії, яка поклала на засідання певні надії, усе ж похитнулися. Це можна назвати маленькою, але зі стратегічної точки зору важливою перемогою Києва. Тактика, яку обрала Росія, була зрозуміла: звалити всю провину на ескалацію конфлікту на Україну. Завдання максимум – переконати Захід у тому, що саме Київ зриває мінські угоди. Це традиційний підхід Москви, який раніше себе не виправдовував. Однак цього разу у Кремля були певні сподівання, адже західна преса неоднозначно висвітлювала ескалацію на Донбасі, а ОБСЄ звинуватила обидві сторони в загостренні ситуації. Постпред Росії в ООН В. Чуркін у своїй риториці спирався на два аргументи: на нібито залізні докази порушення Україною перемир'я та на запропоновану Москвою резолюцію Радбезу від 17 лютого 2015 р., у якій не було ні натяку на кремлівську агресію. Про кілька прийнятих у минулому році резолюцій, де прописаний факт російської агресії, В. Чуркін, звичайно, «забув». У будь-якому випадку аргументи В. Чуркіна Захід не вразили. Позиції країн на засіданні виявилися, на подив, консолідованими: необхідно розв'язати конфлікт політичним шляхом, а Росія повинна припинити ескалацію.

Одним з найцікавіших був виступ постпреда Великої Британії М. Рікрофта, який заявив, що слова Москви розходяться з діями. «Потрібно, щоб Росія припинила озброювати сепаратистів і вивела свої війська, у тому числі з Криму», – заявив М. Рікрофт.

Однак ще більш сильним ударом для Росії став виступ новопризначеного постпреда США Н. Хейлі. Її основні меседжі:

- Росія повинна припинити нагнітати насильство на Донбасі;
- США не зніматимуть санкцій, поки Росія не поверне Крим;
- США залишаться союзниками України.

Настільки прямолінійного виступу від представника США мало хто очікував, хоча Н. Хейлі і раніше давала зрозуміти, що засуджує російську агресію. Важливий аспект – засідання було присвячено ситуації в Авдіївці, тобто американський постпред навіть вийшла за рамки порядку денного, заговоривши про санкції через Крим. Що ще важливіше – постпред будь-якої країни ретранслює узгоджену з вищим керівництвом країни позицію.

Незадовго до засідання Р. Тіллерсон був остаточно затверджений на посаді державного секретаря США. Тобто зовнішньополітична команда нової адміністрації вже сформована. Засідання Радбезу по Донбасу стало одним з перших офіційних маркерів її курсу щодо Росії і України. І воно показало, що надії Москви на швидке зняття санкцій і глобальне перезавантаження відносин зі США тануть, про що у Кремлі розуміють.

У СММ ОБСЄ також підтримали заклик Ради Безпеки ООН щодо Авдіївки (URL: <http://www.segodnya.ua/regions/donetsk/v-smm-obse-podderzhali-prizyv-sovbeza-oon-po-avdeevke-794512.html>). Голова моніторингової місії Е. Апакан закликав усі сторони негайно припинити бойові дії, щоб забезпечити захист цивільного населення. «Голоси міжнародного співтовариства однозначні: насильство має припинитися», – сказав Е. Апакан у зв'язку з ескалацією насильства в районі Авдіївки, Ясинуватої та Донецька на Сході України. «Хаотичне застосування сили, особливо важкого озброєння, у густонаселених районах, яке призводить до зростання кількості смертей і травм серед цивільного населення, неприйнятно. Ми закликаємо всі сторони негайно припинити бойові дії, щоб забезпечити захист цивільного населення і життєво важливих об'єктів інфраструктури, а також для стабілізації ситуації», – підкреслив глава СММ ОБСЄ. Е. Апакан додав, що СММ ОБСЄ повинна мати безперешкодний доступ до вищевказаних районів, «щоб забезпечити перевірки дотримання зобов'язань сторін про припинення вогню і виведення зброї».

Дипломати місії США в ОБСЄ на протипагу стриманим коментарям з Білого дому різко висловилися на адресу Росії та терористів «ДНР», які вбивають мирних жителів Донбасу. «Росія і бойовики розпалили хвилю насильства в Авдіївці», – заявила повірена у справах США в ОБСЄ К. Бірнес. Представники США закликали Кремль і ватажків «ДНР» негайно зупинити удари по Авдіївці. «Ми закликаємо Росію припинити насильство, поважати перемир'я, відвести важке озброєння і припинити спроби захопити нові території за контактною лінією», – додала К. Бірнес (URL: http://www.dialog.ua/news/110069_1486113270).

Голова Парламентської асамблеї Північноатлантичного альянсу (НАТО) П. Аллі закликав Російську Федерацію негайно припинити ескалацію конфлікту на Донбасі і дотримуватися Мінських домовленостей (URL: <http://uapress.info/ru/news/show/160402>). Про це йдеться в повідомленні керівника української делегації в Парламентській асамблеї НАТО народного депутата І. Фриз. За її словами, П. Аллі висловив глибоку стурбованість новим витком насильства в Донецькій області. «Потужні обстріли під Авдіївкою – кричуще порушення угод про припинення вогню, що призвело до жертв серед мирного населення і руйнування важливої цивільної інфраструктури», – сказано у зверненні. Крім того, П. Аллі засудив насильство і закликав до негайного припинення вогню. Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг закликав Росію використовувати свій «значний вплив» на бойовиків на Сході України і припинити бойові дії поблизу Авдіївки.

Євросоюз, зі свого боку, також закликав припинити бойові дії в Авдіївці, які вважає кричущим порушенням домовленостей про припинення вогню, передбачених Мінськими домовленостями. «Ми закликаємо негайно припинити бойові дії. Це також дасть змогу здійснити ремонт інфраструктурних об'єктів. Повне дотримання режиму припинення вогню є важливим кроком на шляху до повного здійснення Мінських угод, які є основою для мирного та сталого врегулювання конфлікту на основі поваги суверенітету і територіальної цілісності України», – ідеться в заяві ЄС. Генеральний секретар Ради Європи Т. Ягланд також закликав негайно припинити військові дії. «Глибоко стурбований новинами і повідомленнями, що надходять з Донбасу про важкі бої, які призвели до загибелі людей і спричинили погіршення гуманітарної ситуації, що позначилася на багатьох цивільних особах, включаючи дітей», – заявив він (URL: <https://strana.ua/articles/analysis/53801-inosmi.html>).

Президент Європейської ради Д. Туск заявив, що загострення ситуації в Авдіївці знову нагадало про виклики, які тривають, що несе агресія Росії на Сході України.

Що ж стосується позиції урядів окремих країн, щодо загострення конфлікту, то тут ситуація схожа. Частина країн поклала відповідальність на обидві сторони, а інша частина – виключно на РФ. У першу добу після відновлення боїв у районі Авдіївки в Донецькій області Президент України П. Порошенко провів зустріч із канцлером ФРН А. Меркель. Саме вона стала першим західним лідером, що публічно засудила ескалацію конфлікту на Донбасі. Вона заявила, що «режиму припинення вогню» фактично не існує. «Я повинна сказати, що ситуація на лінії розмежування викликає занепокоєння», – сказала А. Меркель, уникаючи при цьому називати винуватців в ескалації. У Міністерстві закордонних справ Німеччини дали оцінку ситуації щодо безпеки на Донбасі, назвавши її «жахливою». У зовнішньополітичному відомстві Німеччини покладають відповідальність за припинення бойових дій на обидві сторони конфлікту (URL: <http://mignews.com.ua/politics/16578244.html>).

Міністр закордонних справ Литви Л. Лінкявічюс засудив ескалацію конфлікту на Донбасі. «Ситуація, фактично, знову на рівні 2014 р., за нашими оцінками», – заявив Л. Лінкявічюс на засіданні Комітету у закордонних справах литовського парламенту. Також очільник литовського МЗС запевнив Україну в надійній політичній підтримки з боку Литви.

Комісія парламенту Естонії із закордонних справ вирішила посилити позиції Естонії проти Росії в питанні України. Естонія вважає, що в разі продовження військової ескалації санкції слід посилити. Про це йдеться в повідомленні на сайті парламенту. «Позиції Естонії відображають наше ставлення до подій останніх днів у Східній Україні. Чи залишаться санкції проти Росії в силі, безпосередньо залежить від виконання Мінських угод. На жаль, ми бачимо різке погіршення ситуації. У результаті загострення, через прокремлівські сили, військового конфлікту за останні дні загинули десятки людей. Сотні були поранені. Тому важливо, щоб Європейський Союз

висловив повну підтримку Україні», – сказав голова Комісії із закордонних справ М. Міхельсон. За словами заступника голови комісії К. Пентус-Розіманнус, Естонія і ЄС повинні підтримати територіальну цілісність України та наголосити на необхідності припинення військових дій. «Якщо військова ескалація в Україні і порушення Мінських угод триватимуть, то адекватна реакція на це: переглянути введені санкції і посилити їх», – сказала вона (URL: <http://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2017/02/3/7061145>).

Канада також різко засудила злочини бойовиків «ДНР» і Росії в Авдіївці. Міністр закордонних справ Канади Х. Фріланд розповіла про те, що регулярно відстежує ситуацію на тимчасово окупованому Росією Сході України. У зовнішньополітичному відомстві Канади висловили стурбованість загостренням ситуації в зоні конфлікту на Донбасі з боку російсько-терористичних військ. «Я дуже уважно стежу за ситуацією в Авдіївці та перебуваю в тісному контакті з нашим послом Р. Ващуком у Києві. Це викликає крайнє занепокоєння, і ми засуджуємо дії підтримуваних Росією бойовиків поблизу Авдіївки», – зазначила Х. Фріланд. За її словами, наразі канадський уряд розглядає питання розширення військової тренувальної місії UNIFIER. «Разом з міністром оборони ми тісно працюємо над місією UNIFIER, яка, на мою думку, чудово виконує свою роботу», – додала вона (URL: http://www.dialog.ua/news/110065_1486111281).

Разом з тим не може не турбувати позиція окремих західних ЗМІ в питанні висвітлення ескалації протистояння на Сході України (URL: <https://strana.ua/articles/analysis/53801-inosmi.html>). Крім традиційного неприйняття політики Росії, стали прослизати і нотки недовіри до Києва. Наприклад, німецька газета *Suddeutsche Zeitung* з посиланням на урядові кола в Берліні звинувачує українську владу в ескалації конфлікту біля Авдіївки. «За даними, якими володіє Берлін і які, зокрема, базуються на звітах місії ОБСЄ в східній Україні, саме українські військові нині намагаються пересунути лінію фронту на свою користь. Очевидно, що при цьому вони враховують фактор наростання напруженості, вважають в урядових колах Берліна. Але роблять розрахунок на те, що ситуація настільки загостриться, що можна буде завадити планам президента США Д. Трампа щодо пом'якшення санкцій. Дії Порошенко Берлін трактує таким чином, що той піде практично на що завгодно заради того, щоб запобігти скасуванню санкцій проти Росії», – ідеться в статті.

У британському виданні *The Telegraph* використовується нейтральне формулювання, що обидві сторони в обстрілі звинувачують одна одну. «Російські та українські уряди обмінюються звинуваченнями за загострення бойових дій між українськими урядовими силами і підтримуваними Росією сепаратистами, що призвело до загибелі більше 10 осіб і десяткам поранених. Бої стали першим значним актом насильства в зоні військових дій після того, як Д. Трамп став президентом США, і можуть розглядатися як ключові перевірки позиції нової адміністрації щодо подолання кризи, у тому числі чи

будуть продовжені санкції, введені проти Росії за її роль у війні», – ідеться в The Telegraph.

Американське видання The Washington Post у редакційній статті ставить запитання, чи не є ситуація в районі Авдіївки випробуванням для Д. Трампа, чи витримає він натиск Москви. «Залпи “градів” і важкої артилерії, які обрушуються на позиції української армії, виглядають дуже схожими на випробування, чи буде новий президент іти на поступки Москві». При цьому видання звинувачує Росію в розморожуванні бойових дій. «У Порошенка, який був змушений перервати свою поїздку до Німеччини, мало причин домагатися чергового раунду війни на сході, коли попередні два призвели до нищівних поразок», – наголошується в публікації в The Washington Post.

У тому ж дусі витримана і редакційна стаття в Financial Times. У ній, до речі, допускається, що ескалацію могли спровокувати дії українських військ. Але при цьому містяться заклики натиснути на Д. Трампа, щоб він проявив жорсткішу позицію щодо Росії стосовно ситуації в Україні.

Видання The Economist головною причиною загострення конфлікту також називає те, що очільник Кремля хоче влаштувати випробування українським питанням новому президенту США. Наступного дня після першої «задушевної» телефонної розмови між Д. Трампом і В. Путіним жителі Авдіївки, невеликого містечка на лінії конфлікту України з підтриманими Росією сепаратистами, почули залпи важкої артилерії... Після початку загострення міжнародні спостерігачі за дотриманням режиму припинення вогню звинуватили «спільні російсько-сепаратистські сили» в провокації конфлікту. В останні місяці українські військові просувалися глибше в «сіру зону», займаючи позиції в декількох невеликих містах. Бойовики могли відчутти настання слушного моменту, щоб завдати удару у відповідь... Насильство ускладнює реалізацію мінських угод про припинення вогню, підписаних у лютому 2015 р., які обидві сторони інтерпретують по-різному. Для Києва і його західних союзників угода являє собою шлях для України по відновленню контролю над її східною територією і закриття кордону з Росією з подальшою децентралізацією влади. Однак Росія бачить цю угоду як спосіб зберегти контроль над Східною Україною, залишаючи кордон відкритим і вимагаючи від Києва визнання Донбасу автономною областю в складі України. Це дасть Росії постійний вплив на майбутнє України. Багато російських спостерігачів думають, що В. Путін міг спровокувати ескалацію конфлікту, щоб випробувати свого нового американського колегу... В. Путін, можливо, вирішив перевірити його готовність закривати очі на дії Росії в Україні... (URL: <https://novyny.online.ua/766905/putin-zagostriv-viynu-na-donbasi-z-odnieyi-prichini-the-economist>).

Тим часом в американському експертному середовищі триває пошук нових підходів до розв'язання конфлікту на Сході України. Один з рецептів у виданні The National Interest запропонував М. Рожанські, директор Інституту Кеннана при Міжнародному науковому центрі ім. В. Вільсона у Вашингтоні. «Сполучені Штати можуть і повинні відіграти центральну роль у справі

врегулювання конфлікту між Україною і Росією, а також на переговорах і в стратегічних зусиллях, спрямованих на створення умов для його міцного і остаточного вирішення. Як перший крок Вашингтон повинен заручитися згодою сторін на свій вступ у нормандський формат, щоб стати офіційним учасником поточного процесу», – пише експерт. На його думку, офіційний вступ Вашингтона в нормандський процес сам по собі навряд чи допоможе усунути серйозний дефіцит довіри між сторонами. Тому він пропонує Вашингтону стати гарантом виконання «дорожньої карти» для реалізації мінських угод. Він також закликає, щоб кожен крок «дорожньої карти» перевіряла компетентна і дієздатна третя сторона, що користується довірою і підтримує плідні відносини з Москвою і Києвом, наприклад Фінляндія, Австрія, Швейцарія, Білорусь, Казахстан тощо. «Головна проблема полягатиме в тому, яким чином розвести війська сторін, щоб ситуація знову не загострилася. Один з можливих варіантів – дати можливість сторонам позначити певні ділянки для своїх військ у ключових секторах, які дадуть їм можливість “підстрахуватися” на випадок відновлення бойових дій», – пише він. Проте зауважимо, що такий сценарій навряд чи можливий. По-перше, в експертному середовищі та і серед учасників нормандського формату є думка про певну рівновагу інтересів, а будь-яке розширення формату може її порушити. По-друге, можна згадати нещодавні невдалі спроби розведення військ і засобів на окремих ділянках лінії розмежування.

Вітчизняні ж експерти вважають, що Захід поки навряд чи зможе виробити нові підходи щодо врегулювання конфлікту на Донбасі ([URL: https://strana.ua/articles/analysis/53801-inosmi.html](https://strana.ua/articles/analysis/53801-inosmi.html)). Принаймні до стратегічного рішення Д. Трампа. «Конкретними кроками в рамках підтримки України можуть бути або пролонгація санкцій, або надання Україні летального озброєння, – вважає політолог В. Карасьов. – Але ні до того, ні до іншого Європа і США просто не готові. Та й будь-яка зустріч у нормандському форматі на сьогодні піде на користь тільки одній Росії. Тому західні лідери нічого, крім “глибокої стурбованості”, сказати не можуть. Тим більше що Франція перебуває в розідраному стані через вибори, думка Ф. Олланда нікого не цікавить, а А. Меркель бореться з Д. Трампом і паралельно позиціонує себе як політика, бажаного зберегти єдність і цілісність Європи». «Не виключаю, що ми зараз спостерігаємо контури нової геополітичної обстановки, при якій західні партнери України будуть усе більше самоусуватися від конфлікту, висловлюючи чергову стурбованість», – вважає Р. Бортник.

В офіційному Києві як один з можливих варіантів розвитку подій розглядають введення миротворчої місії ООН на Донбасі ([URL: http://podrobnosti.ua/2158897-na-donbass-neobhodimo-vvesti-mirotvorcheskuju-missiju-oon-eliseev.html](http://podrobnosti.ua/2158897-na-donbass-neobhodimo-vvesti-mirotvorcheskuju-missiju-oon-eliseev.html)). Зокрема, таку надію озвучили в АП. «В умовах, коли трохи буксує ідея розгортання збройної поліцейської місії ОБСЄ, ми сподіваємося, що, можливо, ці дебати знову привернуть увагу до попередньої ініціативи української сторони про можливість розгортання миротворчої місії

ООН на Донбасі. Ми вважаємо, що такий варіант теж має розглядатися», – сказав К. Єлісеєв, заступник глави Адміністрації Президента.

Також залишається надія на те, що офіційні заклики Сполучених Штатів Америки можуть зупинити ескалацію конфлікту на Донбасі і вплинути на Росію, щоб вона зупинила свої терористичні угруповання в Донецькій області (URL: <http://uapress.info/ru/news/show/160408>). Зокрема, таку думку під час свого інтерв'ю висловив екс-глава Служби зовнішньої розвідки, генерал армії України М. Маломуж. Він зазначив, що для росіян украї важливо спробувати вибудувати більш-менш нормальні відносини з адміністрацією нового президента США. Тому в Москві можуть відреагувати на заклик Вашингтона зупинити бойові дії в районі Авдіївки. Оскільки в Кремлі вже давно не реагують на подібні заклики ОБСЄ, ООН і ЄС.

Отже, аналіз міркувань експертного середовища, матеріалів ЗМІ і думок політиків показує, що ескалація конфлікту на Донбасі більше нагадує спробу Кремля вкотре заявити про себе як про ключового гравця на міжнародній арені, особливо враховуючи зміни геополітичної обстановки. На цьому етапі такі спроби не приносять РФ очікуваного результату: санкції продовжують діяти, а міжнародна спільнота в переважній більшості продовжує підтримувати Україну. Проте, на думку вітчизняних експертів, сам факт того, що Україна стала заручником у грі важковаговиків світової політики, потребує відповідної реакції та посилення позицій України як незалежного і впливового суб'єкта на міжнародній арені. Прихильність новообраного президента США Д. Трампа могла б цьому значно посприяти.

До нових стандартів самоврядування

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. наук із соц. комунікацій

Реформування галузі охорони здоров'я в Україні: створення госпітальних округів у регіонах

30 листопада 2016 р. Кабінет Міністрів України ухвалив ряд постанов, які закладають засади реформування сфери охорони здоров'я в Україні та вирішують оперативні питання управління медичною сферою. Зокрема, затверджено дві концепції – реформи фінансування системи охорони здоров'я та розвитку системи громадського здоров'я, ухвалено постанову щодо утворення госпітальних округів, затверджено ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, постанову, що спрощує лікарням процес формування кошторисів, а також дві постанови, якими з резерву та шляхом перерозподілу на минулий рік додатково виділено понад 867 млн грн.

За інформацією МОЗ, необхідність проведення даної реформи зумовлена неефективністю наявної медичної інфраструктури в Україні. При дуже низькій якості медичних послуг Україна є четвертою у світі за

кількістю лікарняних ліжок на душу населення (в Україні – 879 на 100 тис. населення; у середньому в країнах ЄС – 527,4 на 100 тис. населення) та другою у європейському регіоні (після РФ) за середнім рівнем тривалості госпіталізації (в Україні – 11,8 днів, в ЄС – 8,08 днів). Україна також має більшу порівняно із середнім для ЄС кількість лікарів та медичних сестер.

У той же час більшість медичних закладів в Україні – це малопотужні та малозавантажені лікарні, які мають зношені основні фонди та застаріле технічне оснащення. У профільному міністерстві стверджують, що така організація мережі створює дві проблеми. По-перше малочисельні послуги мають високу відносну собівартість: надавати їх в більшому обсязі було б вигідніше. По-друге, фахівці, що не мають достатньої завантаженості (на відміну від тих, хто працює «на потоці» у потужних добре оснащених лікарнях) поступово втрачають кваліфікацію та життєво необхідні для пацієнтів практичні навички. Адже не варто очікувати якісних та безпечних послуг від хірурга, який здійснює у кращому випадку лише кілька серйозних операційних втручань на місяць.

Постанова КМУ від 30 листопада 2016 р. № 932 «Про затвердження порядку утворення госпітальних округів» встановлює технічні критерії для визначення географічних меж таких округів, а також визначає механізм їх створення:

- наявність принаймні однієї лікарні інтенсивного лікування (першого чи другого рівня);
- охоплення території з населенням мінімум 200 тис. осіб, у разі наявності лікарні 2 рівня або 120 тис. осіб, у разі наявності лікарні тільки 1 рівня;
- можливість доїзду до лікарні інтенсивного лікування з будь-якої точки округу за 60 хвилин.

За визначенням *госпітальний округ* це – функціональне об'єднання закладів охорони здоров'я, розміщених на відповідній території, що забезпечує надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги населенню такої території. До складу госпітального округу повинно входити не менше однієї багатпрофільної лікарні інтенсивного лікування першого та/або другого рівня та інші заклади охорони здоров'я. Перелік медичних втручань з надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги затверджуватиметься МОЗ, так само як і примірні таблиці матеріально-технічного оснащення лікарень.

Багатпрофільна лікарня інтенсивного лікування першого рівня – заклад охорони здоров'я, що забезпечує надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги та екстреної медичної допомоги населенню у разі виникнення патологічних станів, що загрожують життю, та потерпілим під час надзвичайних ситуацій. *Багатпрофільна лікарня інтенсивного лікування другого рівня* – заклад охорони здоров'я, що забезпечує надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги в умовах цілодобового стаціонару, денного стаціонару або амбулаторних умовах населенню у гострому стані захворювання або з хронічними захворюваннями, що потребують

інтенсивного лікування та догляду, з обов'язковою наявністю відділень екстреної (невідкладної) медичної допомоги.

Межі та склад госпітальних округів повинні визначатись таким чином, щоб жителі, які в них проживають, мали доступ до вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги в межах свого госпітального округу. Зона обслуговування госпітального округу визначається своєчасністю доїзду до багатопрофільних лікарень інтенсивного лікування, що не повинен перевищувати 60 хв, та бути еквівалентна радіусу зони обслуговування 60 км.

Документ, зокрема, передбачає, що центром госпітального округу визначається населений пункт, як правило, місто з населенням понад 40 тис. осіб, у якому розміщена багатопрофільна лікарня інтенсивного лікування першого та/або другого рівня та інші заклади охорони здоров'я. Так багатопрофільна лікарня інтенсивного лікування 1-го рівня має обслуговувати не менше 120 тис. осіб, 2-го рівня – не менше 200 тис. осіб.

Упорядкування мережі медичних закладів відбувається за двома принципами: доступність громадянина до медичної допомоги та належне навантаження на заклади, аби підтримувати належну кваліфікацію медичних фахівців.

Відповідно до офіційної позиції, прийняття цього рішення дасть змогу забезпечити своєчасний доступ населення до послуг вторинної медичної допомоги належної якості, оптимізувати ресурси закладів охорони здоров'я, підвищити ефективність використання бюджетних коштів, що спрямовуються на забезпечення фінансування вторинної медичної допомоги.

Створення госпітальних округів здійснюється з урахуванням належного робочого навантаження для закладів охорони здоров'я, дотримання норм часової доступності необхідної медичної допомоги, поточних демографічних показників тощо.

Госпітальний округ планується з такими межами і набором закладів, щоб в перспективі на його основі можна було створити ефективну і сучасну медичну мережу. Як зазначив заступник міністра охорони здоров'я П. Ковтонюк, повинна бути така структура лікарень, яка забезпечує доступність кожної людини до якісної медичної послуги. Якщо виникають питання щодо прикріплення територій до тієї чи іншої лікарні – це виключно компетенція місцевої влади.

У зв'язку з цим поясненням, варто звернути увагу, що межі госпітального округу та адміністративно-територіального округу – це різні речі, і МОЗ не принципово, де місцева влада визначить центри.

Формування госпітальних округів не передбачає закриття лікарень, адже законодавством це заборонено. Навпаки, ідея госпітальних округів полягає в плануванні розвитку лікарень. Разом з тим місцева влада повинна брати на себе відповідальність, роз'яснювати людям необхідність репрофілювання неефективних медзакладів або відділень у них на заклади соціального догляду, реабілітаційні центри тощо.

У процесі формування госпітальних округів функції дуже чітко розподілені. Кабмін і МОЗ, зокрема, визначають рамкові вимоги, які стосуються гарантування кожному громадянину певної якості і певної доступності медичної послуги. Далі вже громади ухвалюють рішення, яка лікарня буде інтенсивного лікування другого рівня, яку розвивати до інтенсивної лікарні першого рівня, яку лікарню перепрофілювати на хоспіс чи реабілітаційний центр, у яких теж є величезна потреба сьогодні. Обласні державні адміністрації надали МОЗ пропозиції щодо складу та меж округів. Міністерство, враховуючи курс на децентралізацію, не хоче вказувати місцевому самоврядуванню, що їм робити з їхньою інфраструктурою.

Громади мають зосередитися на плануванні. МОЗ зосередиться на підтримці громад, наданні максимальних роз'яснень, методичній підтримці. За цей рік планується завершити роботу зі створення плану розвитку мережі лікарень по всій країні.

На сьогодні госпітальні округи проходять процес формування. У МОЗ коментують, що на формування госпітальних округів відведено рік, щоби спланувати функціональну мережу лікарень, щоб у кожної людини був доступ до якісної послуги, щоб у кожній лікарні були зосереджені послуги, необхідні конкретній громаді.

Проте офіційні заяви, які озвучили представники МОЗ, свідчать, що підганяти громади чи робити все за них профільне міністерство не буде. «Якщо якась громада не спроможна утворити округ, отже, вона не утворить округ. Знову-таки, ми діємо максимально в дусі децентралізації і передачі відповідальності на рівень громад. Якщо вони сформували округ, якщо у них є гарний план, вони отримують інвестиції. Якщо вони не домовилися навіть про округ, будуть жити як жили. Та округ – це інструмент розвитку мережі. Спочатку ви утворюєте його, потім вирішуєте, що цю лікарню будете розвивати в таку, а цю – в таку. Під це робиться інвестиційний план», – запевнили на офіційному рівні.

Наприкінці минулого року Міністерство охорони здоров'я в рамках наради з головами управлінь охорони здоров'я всіх регіонів України розглянуло проекти госпітальних округів, обговоривши їх межі та склад лікарень. Під час наради управлінці розглянули проект примірного положення про госпітальний округ, методичні рекомендації щодо інструментів кадрового планування в закладах охорони здоров'я та ін.

Проекти представили 24 області та м. Київ. Після презентації 19 областей підтвердили свою відповідність затвердженій методиці формування округів, на доопрацювання повернуто проекти госпітальних округів Львівської, Одеської, Закарпатської, Черкаської, Івано-Франківської, Донецької та Луганської областей.

Як розповів заступник міністра охорони здоров'я П. Ковтонюк, поточного року потрібно розробити генеральні плани розвитку госпітальних округів, щоб розвивати мережу, адже головне – це не визначення адміністративної межі, яка лікарня головна, а яка другорядна. Це потрібно

для того, щоб скласти список із пріоритетних лікарень, доріг, у які держава інвестуватиме найближчі п'ять років.

П. Ковтонюк також закликав представників регіонів взяти участь у розробці рамкових вимог до ключових лікарень госпітального округу та інших нормативних документів, які мають прикладне значення для роботи медичних закладів.

Перелік та кількість госпітальних округів, поданих на погодження в центральні органи виконавчої влади: м. Київ – 1 округ, Київська обл. – 4 округи, Кіровоградська обл. – 4 округи, Миколаївська обл. – 4 округи, Полтавська – 4 округи, Вінницька – 3 округи, Дніпропетровська – 5 округів, Житомирська – 4 округи, Запорізька – 5 округів, Одеська – 5 округів, Рівненська – 3 округи, Хмельницька – 3 округи, Черкаська – 4 округи.

Ініціатори запевняють, що об'єднання лікарняних закладів на конкретній території покращить медичне обслуговування.

Черкащину планують поділили на чотири округи – Черкаський, Лівобережний, Центральний та Західний. Західний матиме центр в Умані, Центральний – у Звенигородці, Лівобережний – у Золотоноші. За кількістю населення найбільшим є Черкаський округ – понад 500 тис. осіб, далі Західний – майже 300 тис. осіб. Центральний обслуговуватиме понад 230 тис. осіб. Найменший – Лівобережний: 147 тис. осіб.

Однак деякі питання виникли в процесі формування госпітальних округів. Деякий розподіл госпітальних округів зумовив спротив у регіонах. Така реакція на місцях у більшості випадків пов'язана з нерівномірним розподілом за критерієм кількості населення того чи іншого округу. Так, екс-голова Черкаської ОДА звертає увагу на такий факт, що Черкаський округ із центром у Черкасах розрахований на 555 тис. населення, а сусідній Лівобережний – на 147 тис. Більше того, за його словами, третина сіл на Черкащині не мають сполучення з райцентром, у половини автобус до райцентру ходить двічі-тричі на тиждень. «Якщо сьогодні мешканці не кожного села в Катеринопільському районі можуть доїхати до райцентру, то як вони будуть добиратися до Звенигородки?» – наголосив він.

Подібну думку поділяє і заступник начальника управління охорони здоров'я Черкаської ОДА О. Найдан. За його словами, справедливо було б, щоб Черкаську область поділили на 6–7 округів, але отримали листа з МОЗ за підписом заступника міністра, що кожній області рекомендовано створювати не більше чотирьох округів. «Тому ми були змушені підкоритися цим рекомендаціям», – пояснив він.

«Річ у тому, що Лівобережний округ виявився територіально віддаленим: міст через Дніпро, дамба – ці природні перешкоди змусили нас саме так розділити Черкаський та Лівобережний округи. Ми керувалися думкою про те, як громадяни діставатимуться до медичних закладів. Головне було забезпечити доступність до медичних послуг населенню», – розтлумачив О. Найдан.

Він зауважив, що на округ, за методикою МОЗ, має бути не менше однієї лікарні інтенсивної терапії, можливо, їх буде 2–3, залежно від потреб населення.

Дискусії точаться на Львівщині, Вінниччині, Волині... МОЗ готовий надавати регіонам усі необхідні консультації чи роз'яснення. «Я готовий їздити і розбиратися з конкретними випадками разом із громадами. Так, на сьогодні є питання щодо Вінницької, Львівської, Івано-Франківської областей. І причини відносно природні.

В Івано-Франківській області є гірська місцевість. Там наша методика, звичайно, має винятки. Та там відбувається нормальний діалог усередині місцевої влади, ми тримаємо на контролі ці питання, постійно спілкуємося», – підкреслив заступник міністра охорони здоров'я П. Ковтонюк.

Для розв'язання проблеми гірських районів уряд пропонує використати досвід Австрії. За словами віце-прем'єр-міністра Г. Зубка, практичний досвід Австрії щодо регіонального розвитку гірських районів корисний і цікавий для запровадження у Львівській, Чернівецькій та Івано-Франківській областях. Експертна допомога та інструментарій австрійських колег стане у нагоді для посилення місцевого самоврядування, створення госпітальних округів, розвитку шкільної освіти гірського регіону України.

Щодо Вінницької області інша причина. Область доволі малонаселена. Там є одне велике місто – Вінниця – і більше відносно великих міст немає, така собі сільська місцевість із невеликими містечками. І всі лікарні приблизно однаково маленькі. Тому там є питання щодо визначення, де яка лікарня. Але ми зазначаємо, що зараз не час визначати лікарні, треба утворити округи, госпітальну раду, зібратися і спокійно все планувати, наголосив віце-прем'єр-міністр.

За словами голови Козятинської райдержадміністрації на Вінниччині О. Оркуша, унаслідок такої реформи північно-східна частина області втратить доступ до екстреної медичної допомоги. Чиновник передбачає, що лікарню в його районі буде зачинено.

На Львівщині сформовано проект карти госпітальних округів для лікарень I і II рівня, який передбачає створення 10 округів. Один із центрів госпітальних округів буде в місті Самбір. Як повідомили в департаменті охорони здоров'я Львівської ОДА, створення такого госпітального округу у місті Самбір дасть змогу покращити доступність населення регіону до якісної медичної допомоги.

Наприкінці минулого року на Чернігівщині відбувся плановий поділ на госпітальні округи. Визначено сім регіональних округів із центрами в Чернігові, Ніжині, Прилуках, Корюківці, Мені, Бахмачі та Бобровиці.

Згідно з рішенням Чернігівської обласної державної адміністрації, Козелецький район планують віднести до госпітального округу з центром у Бобровиці. На громадські слухання в Козельці, які відбулися 17 січня з приводу госпітальних округів, більшість присутніх на громадських слуханнях були категорично проти таких змін. Єдине в чому дійшли згоди, що варто поборотися за власний госпітальний округ, мовляв, Козелецький

район такий розгалужений, що навряд чи хворий з Тужара чи Туманської Гути доїде до Бобровицької лікарні, яка за статусом матиме право надавати більш складні медичні послуги. Якщо ж не вийде відстояти власний госпітальний округ, тоді громада згодна приєднатися до Чернігівського. У цьому випадку, за переконаннями присутніх небайдужих громадян, велику роль відіграє транспортне сполучення і якість дороги.

Як відомо, для мереж лікарень Чернігівської області запропоновано три рівня надання стаціонарної допомоги: лікарні інтенсивного лікування першого (базового) рівня (переважно планового лікування), регіональні лікарні інтенсивного лікування другого рівня (у обраних географічних центрах регіональних округів) та обласні лікувально-діагностичні центри.

На Волині в облдержадміністрації вважають доцільним створення трьох госпітальних округів (Луцького, Ковельського і Нововолинського). І це спровокувало хвилю обурення. Народні депутати від цього регіону І. Гузь та І. Констанкевич закликали збільшити кількість округів у регіоні ще на два.

У зв'язку з такою реакцією на місцях, на офіційному рівні прозвучали у відповідь заяви, що незалежно від кількості госпітальних округів у регіоні, якщо це відповідає методиці, рішення про його затвердження автоматично приймається. «Якщо Волинь пришле три округи – вони відповідатимуть методиці, там буде підпис голови ОДА, ми це затвердимо. Якщо там завтра передумують і визначать п'ять округів, які відповідатимуть методиці, затвердимо їх», – стверджують у МОЗ.

У Житомирській області планували створити три госпітальні округи з центрами в Житомирі, Коростені та Новоград-Волинському. Бердичів, як центр округу, не розглядався. Пов'язане це з його безпосередньою близькістю до Житомира. Звісно, такий розвиток подій пішов би не на користь громаді, тому міський голова В. Мазур звернувся до Кабміну, обласної влади з клопотанням про створення Бердичівського госпітального округу. Так, уже в січні стало відомо, що пропозицію про створення госпітального округу з центром в Бердичеві було підтримано.

Загальна чисельність Бердичівського госпітального округу – понад 190 тис. осіб. До його складу увійдуть: Бердичівський район (у т. ч. Семенівська ОТГ), смт Ружин та Ружинський район, смт Любар та Любарський район, місто Чуднів та Чуднівський район, Червоненська ОТГ (Андрушівський район). Між іншим, мешканці зазначених громад самі звернулися до обласного управління охорони здоров'я з проханням про створення госпітального округу саме в Бердичеві.

«На базі Центральної міської лікарні планується створити лікарню інтенсивного лікування II рівня. Лікарня першого рівня обслуговує не менше 120 тисяч осіб, II рівня – не менше 200 тисяч», – пояснила заступник міського голови В. Адаменко.

Лікарня інтенсивного лікування має надавати цілодобову терапію, для цього в Бердичеві створено всі умови. Різного профілю спеціалісти готові цілодобово надати медичну допомогу, чого не скажеш про інші районні центри, де на нічне чергування заступає один фахівець вузького профілю.

«Обов'язковою умовою для лікарні II ступеня є наявність приймального відділення, функціонування денних стаціонарів, міської консультативної поліклініки, тобто усіх умов ми дотримуємось», – констатувала Л. Бабікова.

Можливо, Бердичівському госпітальному округу не вистачає кількох осіб до 200 тис., але це справа часу. Що буде з іншими лікувальними закладами, які розташовані на території округу, сказати поки що важко. Передбачається, що на території округу має бути ще лікарня першого рівня. Імовірно, вона буде в Любарі. Та стверджувати поки зарано, оскільки новації лише починають впроваджуватися. Окрім того, не варто забувати про адміністративну реформу. Цілком імовірно, що до Бердичівського госпітального округу увійде й частина Вінницької області. Час покаже.

Іншу неоднозначну реакцію на створення госпітальних округів на місцях пов'язують з небажанням брати відповідальність, неспроможністю налагоджувати діалог всередині громад, бажанням перекласти функціональні обов'язки на центральні органи влади. «До міністерства та Кабінету Міністрів почали надходити листи, у яких депутати різних рівнів скаржаться на “поганий” розподіл територій у рамках госпітальних округів», – зазначають у МОЗ.

МОЗ України вкотре наголошує – господарювання та ухвалення рішень нині належить до компетенції громад. «Ми знаємо, що цей процес буде болучим, але Україна повинна пройти шлях від адміністративно-командної форми правління, коли з центру вказували де і що будувати, до демократичної, коли місцева влада братиме на себе відповідальність за комфорт життя своєї громади», – зазначив заступник міністра охорони здоров'я П. Ковтонюк.

У свою чергу МОЗ контролює дотримання методології створення госпітальних округів, а громади самостійно визначають кількісний і якісний склад медзакладів у госпітальному окрузі. «Як лікарні функціонуватимуть – це відповідальність і рішення громад. Якщо виникають питання щодо прикріплення територій до тієї чи іншої лікарні – це виключно компетенція місцевої влади», – пояснює заступник міністра охорони здоров'я.

Свою позицію щодо створення госпітальних округів висловили представники профільного міністерства, яке відповідає за впровадження реформи з децентралізації. Зокрема, за словами віце-прем'єр-міністра – міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Г. Зубка, створення госпітальних округів у рамках реформи децентралізації відповідає на два питання: яким чином наблизити медичну послугу до людини і яким чином змінити якість самої послуги.

«На прикладі областей, де впроваджуються пілотні проекти зі створення госпітальних округів, буде показано, яким чином це впливає на інфраструктуру громади. Крім того, жоден медичний заклад у процесі реформування не буде закритий, а навпаки отримає можливість підвищити якість надання медичних послуг», – наголосив віце-прем'єр-міністр.

Наприкінці 2016 р. уряд прийняв рішення щодо запровадження нового механізму розподілу медичної субвенції для ОТГ. 40 % субвенції буде

спрямовуватися на первинну ланку медицини від загального фінансування закладів медицини. «Це безпрецедентний крок до підвищення якості медичних послуг в ОТГ, в першу чергу, діагностики, диспансеризації і попередження захворювань», – наголосив Г. Зубко.

Варто звернути увагу, що процес створення госпітальних округів має чіткі часові межі та передбачає впорядкування медичної інфраструктури в усіх регіонах України. Аби запобігти різного роду спротиву на місцях та спекуляцій, спростувати чутки щодо закриття лікарень у регіонах на темі формування госпітальних округів, Міністерство охорони здоров'я опублікувало роз'яснення. Відповідно до нього, МОЗ стверджує, що подання пропозицій про створення госпітальних округів належить до сфери відповідальності місцевої влади. Госпітальний округ повинен мати такі межі і такий набір закладів, щоб у перспективі на його основі можна було створити ефективну й сучасну медичну мережу.

Робота над створенням госпітальних округів триватиме до кінця 2017 р. та відбуватиметься в три етапи:

1. Формування меж госпітального округу.
2. Створення госпітальної ради.
3. Розробка плану розвитку госпітального округу.

Наразі триває перший етап роботи, проекти 49 округів із 13 областей України передали на погодження в центральні органи виконавчої влади, після чого їх має затвердити уряд.

У 2017 р. місцеві ради кожного округу (районним, міським, ОТГ) повинні створити спільний майданчик для ухвалення рішень та розробки спільної позиції щодо майбутнього округу – Госпітальну раду (дорадчий орган, рішення якого мають ухвалюватись місцевою владою). До неї увійдуть представники кожного міста обласного значення, району та ОТГ госпітального округу пропорційно до чисельності їх населення.

Госпітальна рада має розробити багаторічний План розвитку госпітального округу, який формуватиметься на п'ять років і міститиме щорічні проміжні показники досягнення результатів. План розвитку, розроблений госпітальною радою, буде затверджуватись спільним рішенням місцевих рад – учасників госпітального округу.

План розвитку, зокрема, міститиме такі складові:

– коротку описову частину стратегічного розвитку госпітального округу (мета, аналіз поточної ситуації, стратегічні цілі, очікувані результати та ін.);

– опис маршрутів пацієнтів у межах госпітального округу (у вигляді окремого додатку);

– оптимальний розподіл функцій щодо надання медичної допомоги між учасниками госпітального округу та визначення видів та обсягу медичної допомоги, що має надаватись закладами охорони здоров'я на його території, відповідно до маршрутів пацієнтів у процесі отримання послуг первинної та вторинної медичної допомоги (наводиться у вигляді окремого додатку);

– перелік перспективних закладів охорони здоров'я округу, чії потужності пропонується розширити для досягнення цими закладами рівня, визначеного вимогами МОЗ, та обґрунтування пропонованого переліку;

– плани розвитку перспективних закладів охорони здоров'я з оцінкою можливих ризиків і оцінкою відповідних інвестиційних потреб (в розрізі кожного закладу охорони здоров'я у вигляді окремого додатку);

– пропоновані заходи щодо реорганізації (в тому числі перепрофілювання) закладів охорони здоров'я, функції яких буде поступово переорієнтовано для виконання перспективними закладами охорони здоров'я округу (переобладнання, програми перекваліфікації тощо), а також оцінку фінансових потреб на проведення відповідних заходів.

Джерелом фінансування розробленого госпітальним округом багаторічного плану розвитку госпітального округу можуть бути місцеві бюджети територіальних громад, недержавні інвестиції, спонсорські й благодійні внески, кошти міжнародної допомоги та інші джерела.

Дуже важливо для місцевої влади в рамках роботи над госпітальними округами визначити шлях першочергових інвестицій: дороги для доїзду швидких, пріоритетні медзаклади тощо.

Крім того, пропонується в регіонах провести перемовини з перевізниками, аби створити маршрути транспорту, який би із сіл та містечок довозив людей безпосередньо до лікарень. Це покращить доступність до медичної допомоги в перехідний період.

Госпітальна рада – дорадчий орган, створений учасниками госпітального округу для визначення проблемних питань, координації дій, розробки пропозицій та рекомендацій щодо реалізації на рівні госпітального округу державної політики у сфері охорони здоров'я, а також щодо організації та фінансування медичної допомоги в госпітальному окрузі. Членами госпітальної ради є представники міст обласного значення, районів, ОТГ, делеговані для роботи в складі госпітальної ради рішенням відповідних місцевих рад пропорційно до чисельності населення.

Госпітальна рада вирішуватиме питання спеціалізації медичних закладів. Тут застосовується принцип міжмуніципального співробітництва. Створюється госпітальна рада, яка є дорадчим органом або площадкою для переговорів. Наприклад, маємо 15 учасників госпітального округу – це міста обласного значення, які входять у цей округ, об'єднані територіальні громади, райони. Місцеві ради своїми рішеннями делегують представників за квотою: по одному своєму представнику до госпітальної ради від кожної ради і стільки ж – пропорційно населенню. Тобто всього буде у складі такої госпітальної ради 30 осіб. І ця рада отримує повноваження розробляти пропозиції до рішень рад щодо розподілу коштів медичної субвенції, спеціалізації лікарень. Вона може рекомендувати вирішення також кадрових питань у цій сфері. Тобто госпітальна рада вироблятиме пропозиції, моделі найкращого вирішення питань, які я назвав.

Експерт у сфері реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади Ю. Ганущак переконаний, що найголовніше, що має бути

зроблено, – це спеціалізація медичних закладів, які входитимуть до госпітального округу. Має бути відповідний рівень навантаження на лікарів, щоб добитися якості медичної послуги. У систему цих закладів входить лікарня інтенсивного лікування, вона є на вершині піраміди медичних закладів другого рівня. Норма перебування в лікарні інтенсивного лікування – три дні. Далі пацієнта має бути спрямовано до реабілітаційної лікарні. Це ще один вид лікарень у системі закладів охорони здоров'я вторинного рівня. Також у цій системі мають бути лікарні планового лікування, де лікуватимуть людей із хронічними захворюваннями. Сюди ж має входити клінічно-діагностичний- спеціалізовані лікарі, які допомагатимуть встановити діагноз. І обов'язково мають бути хоспіси. Але це – ще тільки проект типів закладів, МОЗ над ним ще працює.

На думку експерта, реабілітаційні лікарні мають розташовуватися по периферії округу. Зона їх доступності – 30 км. Така ж орієнтовно зона доступності лікарні планового лікування. Хоспіси мають формуватися з розрахунку не менше як на 40 ліжок. Чому так? Тому що знову ж таки важливо прораховувати навантаження на медичний персонал, який буде обслуговувати пацієнтів у цих закладах.

Регіони, які першими запустять медичну реформу, отримають технічну та організаційну допомогу в рамках тристороннього проекту, який стартував за участю Світового банку, Швейцарського бюро співробітництва та Міністерства охорони здоров'я. Проект «Підтримка реформ і ефективного урядування у сфері охорони здоров'я в Україні» триватиме три роки та матиме кілька компонентів. На його реалізацію передбачено 2 млн 600 тис. швейцарських франків.

Як наголосила в. о. міністра охорони здоров'я доктор У. Супрун, головна мета проекту – допомога впровадженню реформ на регіональному рівні та протидія корупції під час закупівель медпрепаратів та виробів медичного призначення. «Цей проект буде реалізовано в Львівській, Полтавській областях, і сподіваємось, його позитивний досвід буде поширено по всій Україні. Співпраця з регіонами – це частина програми з децентралізації, яку ми підтримуємо, і ми хочемо заохотити ті області, які є лідерами та найбільше роблять в темі реформування. Є два компоненти проекту: технічна допомога з метою імплементації реформ в регіонах та протидія корупції», – наголосила У. Супрун.

У свою чергу заступник міністра охорони здоров'я П. Ковтонюк нагадав, що МОЗ працює з міжнародними організаціями по багатьох напрямках, і нинішній проект важливий у контексті реалізації проекту Світового банку «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей», який передбачає використання позики в розмірі 214,73 млн дол. «Цього року відбудуватиметься активна фаза реалізації проекту Світового банку в регіонах, де заплановано багато закупівель. Дуже важливим запитом з боку суспільства є відсутність корупції і прозорість тендерів. Ми попросили колег реалізувати сучасну систему запобігання корупції і побудови прозорості під час закупівель», – розповів заступник міністра.

Тривалість проекту: 2017–2020 рр. Установа, яка впроваджує: Світовий банк (команда фахівців з питань охорони здоров'я Представництва Світового банку в Україні) спільно з МОЗ та обраними областями.

Фінансування з трастового фонду (грант): Швейцарське Бюро співробітництва. Бюджет: 2 600 000 швейцарських франків.

Проект складається з двох компонентів:

– технічна допомога обраним регіонам у впровадженні пріоритетних напрямів реформи охорони здоров'я та допомога уряду в ухваленні рішень на основі регіонального досвіду;

– підвищення інституційної спроможності з метою поліпшення управління та боротьби з корупцією в секторі охорони здоров'я, моніторингу закупівель та фінансової діяльності проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей».

Таким чином, реформа галузі охорони здоров'я в частині створення госпітальних округів, незважаючи на деякі моменти нерозуміння на місцях, впроваджується відповідно до технічних критеріїв для визначення географічних меж таких округів. Водночас уряд дає чіткі сигнали місцевій владі стосовно її політичної волі активно включитися в процес створення госпітальних округів. У разі, якщо місцева еліта не домовиться про округ, будуть жити як жили і розраховувати на інвестиції в розвиток медичної галузі регіону їм не варто (*Матеріал підготовлено за інформацією таких джерел: Мінрегіон України (<http://www.minregion.gov.ua/>); Незалежний громадський портал (<https://ngp-ua.info>), МОЗ України (www.moz.gov.ua), Чернігівщина: події і коментарі (<http://pik.cn.ua>), Децентралізація влади, (<http://decentralization.gov.ua>), ПРОЧЕРК (<http://procherk.info>), «Главком» (<http://glavcom.ua/>), Бердичівський погляд (<http://berdpo.info>).*

Міжнародний ракурс

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Українсько-ізраїльські відносини: перспективи потепління у 2017 році

Дипломатичні відносини України та Ізраїлю мають 25-річну історію. За цей період обидві держави налагодили тісне співробітництво через низку міждержавних, міжурядових та міжвідомчих двосторонніх документів, які регламентують діяльність у політичній, економічній, науково-технічній, військовій, культурно-гуманітарній сфері, а також стосуються консульських відносин, правоохоронних та митних питань, освіти, зв'язку, сільського господарства, охорони довкілля тощо.

Наші країни пов'язують не лише політичні і соціально-економічні зв'язки. З початку 1990-х в Ізраїль з України переїхало близько 500 тис. осіб, і за неофіційними даними в Україні щодня перебувають – по роботі, а також як члени сімей – близько 40 тис. громадян Ізраїлю. З 2011 р. між Україною та

Ізраїлем діє безвізовий режим, укладено Угоду про тимчасове працевлаштування українських працівників в окремих галузях на ринку праці Ізраїлю. За даними ділової ради «Україна-Ізраїль», нині дві держави пов'язані більш як 40 авіарейсами на тиждень. Великий інтерес для ізраїльтян Україна становить як батьківщина хасидизму, посилюється туристичний інтерес до українських міст і курортів.

В Україні з Ізраїлем роками зберігається позитивне сальдо торгового балансу, оскільки Ізраїль забезпечує до 50 % своїх потреб у зернових, олії, молочних продуктах, кормах для тварин завдяки закупівлям в Україні. Основними здобутками відносин в економічній сфері є збереження тенденції до зростання двосторонньої торгівлі, а також підтримка взаємновизначеного курсу на створення зони вільної торгівлі. Щорічний товарообіг між ними становить від 600 млн дол. до 1 млрд дол. – залежно від року.

Відносини України та Ізраїлю різко погіршилися наприкінці 2016 р., коли Україна в числі 14 членів Радбезу ООН підтримала резолюцію, яка визнавала, що створення Ізраїлем поселень на окупованій палестинській території «не має юридичної сили і є кричущим порушенням міжнародного права» та вимагала припинити будівництво ізраїльських поселень на палестинських територіях. Такий крок України був кваліфікований керівництвом Ізраїлю як недружній, особливо на тлі підтримки напередодні делегацією цієї країни резолюції Радбезу ООН щодо визнання РФ окупантом і агресором. У результаті прем'єр Ізраїлю Б. Нетаньяху доручив знизити рівень робочих контактів з Україною і скасував візит до Тель-Авіва Прем'єр-міністра України В. Гройсмана.

Дипломатичний скандал між Україною та Ізраїлем набув широкого резонансу в українському експертному середовищі, ставши приводом як для аналізу обґрунтованості дипломатичної позиції України в голосуванні за «антиізраїльську» резолюцію, так і для прогнозування її впливу на перспективи українсько-ізраїльського співробітництва. Насамперед, експерти звернули увагу на економічні наслідки погіршення відносин між двома країнами, пов'язані з процесом укладення угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Ізраїлем, переговори щодо якої ведуться вже не один рік.

За словами С. Панченка з «Європейської правди», створення ЗВТ з Ізраїлем виглядає для України пріоритетним завданням, адже після набрання чинності аналогічним режимом з ЄС, а також напередодні приєднання до Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження (Пан-Євро-Мед) Україні вигідно створювати режими вільної торгівлі з країнами, що мають аналогічний режим з Євросоюзом (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/12/27/7059468/>).

У випадку з Ізраїлем, зазначає журналіст, можна сподіватися на кількаетапну вигоду від створення ЗВТ. На першому етапі варто очікувати збільшення українського експорту (насамперед, аграрного), а вже згодом – створення нових спільних виробничих ліній.

Хибним, на думку С. Панченка, є досить поширене твердження про те, що саме Ізраїль іде назустріч Україні, погоджуючись на ЗВТ, адже обсяги

українського експорту вдвічі більші, ніж обсяги поставок ізраїльських товарів в Україну. Для порівняння, у 2015 р. український експорт до Ізраїлю становив 597 млн дол., а ізраїльський – лише 170 млн дол. Аналогічна ситуація й у 2016 р. – український експорт за результатами січня – жовтня становив 399,8 млн дол., а ізраїльський – 155 млн дол. Разом з тим Ізраїлю теж потрібна ЗВТ з Україною, адже основним конкурентом їхніх товарів є експорт з ЄС, який вже отримав перевагу на українському ринку після старту економічної частини Угоди про асоціацію. Крім того, серйозною загрозою для ізраїльського експорту є створення Євросоюзом ЗВТ із Канадою. Дати відповідь на неї буде простіше, розвиваючи виробничі зв'язки з Україною, що неможливо без запровадження режиму вільної торгівлі.

Утім, перспективи досягнення домовленості щодо ЗВТ, навіть попри дипломатичний скандал між Україною й Ізраїлем, схоже, не втрачені. Наприкінці січня представники української та ізраїльської сторін розпочали четвертий раунд переговорів щодо укладення Угоди про вільну торгівлю. У рамках цього раунду сторони намагалися досягти спільного бачення та узгодити спільні підходи до торговельних преференцій для сільськогосподарських і промислових груп товарів. Під час переговорів сторони відпрацьовували спільні підходи до лібералізації торгівлі та окремі положення проекту Угоди, розглядали умови доступу до ринку товарів сторін, а також захисні заходи і тарифи в рамках Угоди.

«Україна розглядає Ізраїль як перспективного торговельного та інвестиційного партнера у таких сферах як сільське господарство, енергетика, промисловість, ІТ, туризм та ін. Мінекономрозвитку має завдання від уряду перевести цей діалог в практичну площину. Завдяки нашій позиції діалог щодо угоди про зону вільної торгівлі набув інтенсивних обертів», – заявила торговий представник України Н. Микольська, яка очолює українську переговорну групу. Вона зазначила, що говорити про терміни завершення переговорів поки рано, проте налагоджений діалог дуже результативний і інтенсивний.

Угода про зону вільної торгівлі між Україною та Ізраїлем покликана відкрити ринок для української готової продукції, оскільки станом на сьогодні український експорт до Ізраїлю є більшою мірою сировинним, зазначила Н. Микольська в ефірі Громадського радіо (URL: <http://hromadske.ua/posts/uhoda-pro-vilnu-torhivliu-z-izrailem-vidkryie-rynok-dlia-hotovoi-produktsii-z-ukrainy>).

«Завдання переговорного процесу у цьому питанні полягає у тому, щоби добитись відкриття ізраїльського ринку: скасування мит або становлення певних безмитних квот для української готової продукції. Для того, щоб ми експортували товари із вищою доданою вартістю і щоб у нас залишались додаткові кошти», – сказала вона.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України назвало ЗВТ з Ізраїлем пріоритетом на 2017 р. Згідно з даними міністерства, основними статтями експорту України до Ізраїлю є зернові культури (44,1 %), чорні метали (26,4 %), а також відходи харчової промисловості (9,8 %). У свою

чергу Ізраїль експортує до України нафту і продукти її переробки (41,4 %), хімічну продукцію (17,4 %), а також пластмаси та полімерні матеріали (7,1 %). Водночас на середину 2016 р. обсяг прямих інвестицій з Ізраїлю становив майже 24 млн дол., що є лише 0,1 % від загальної кількості іноземних капіталовкладень в українську економіку (URL: http://dt.ua/ECONOMICS/ukiyevi-vidnovili-peregovori-pro-stvorenyya-zvt-mizh-ukrayinoyu-ta-izrayilem-231040_.html).

Певне потепління спостерігається між двома країнами і в політичному напрямі. На початку лютого відбувся неофіційний візит до Ізраїлю міністра закордонних справ України П. Клімкіна, якому передувала телефонна розмова Президента України П. Порошенка з прем'єр-міністром Ізраїлю Б. Нетаньяху. Це був перший публічно оголошений контакт між керівниками двох країн після скасування візиту Прем'єр-міністра України В. Гройсмана до Ізраїлю. У телефонній розмові лідери України та Ізраїлю обговорили співробітництво між країнами та плани щодо його поглиблення. Зокрема йшлося про завершення процесу укладення двосторонньої Угоди про вільну торгівлю. Крім економічної співпраці, політики двох країн розмовляли про взаємну підтримку в міжнародних організаціях, боротьбу з тероризмом, ситуацію на Близькому Сході та Донбасі й Криму. Також у межах зміцнення дружби і партнерства між народами України та Ізраїлю було досягнуто домовленості про візит Прем'єр-міністра України до Ізраїлю.

Як повідомили в прес-службі Президента, глава ізраїльського уряду привітав Україну з початком головування в РБ ООН. Було підтверджено налаштованість обох сторін тісно співпрацювати задля посилення боротьби з тероризмом, сприяння мирному врегулюванню на Близькому Сході і відновленню територіальної цілісності та суверенітету України (URL: http://dt.ua/POLITICS/poroshenko-domovivsyaz-netanyagu-pro-vizit-groysmana-v-izrayil-231960_.html).

Про перспективи економічної співпраці України та Ізраїлю йшлося також під час зустрічі президента УСПП А. Кінаха з Надзвичайним та Повноважним послом Держави Ізраїль в Україні Е. Белоцерковські. Було наголошено, що в контексті нещодавньої розмови Президента України П. Порошенка з прем'єр-міністром Ізраїлю Біньяміном Нетаньягу доцільно говорити про потребу максимально посилювати контакти в політичній площині економічним співробітництвом (URL: <http://uspp.ua/ukra%D1%97na-ta-%D1%96zra%D1%97l-mayut-shans-poglibiti-ekonom%D1%96chn%D1%96-zv%E2%80%99yazki.html>).

«Для нас важливий досвід Ізраїлю, котрий в умовах ворожого протистояння з оточуючим середовищем зумів консолідувати суспільство та домогтися значного і сталого економічного росту», – зазначив президент УСПП.

Сторони обговорили посилення співпраці в торговельно-економічній, інвестиційній сферах, необхідність більш активно працювати задля підписання угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Ізраїлем, а також

нарощення безпосередніх зв'язків між бізнес-асоціаціями та організаціями країн-партнерів.

«Україна має великий кадровий, індустріальний потенціал, який є ґрунтовною передумовою до двохсторонньої співпраці. Його треба сповна використовувати», – наголосив посол. У свою чергу А. Кінах підкреслив, що Україні, яка нині намагається стати більш незалежною від постачання енергоносіїв з-за кордону та знизити високий їх рівень споживання, корисним стане досвід та практичні інструменти Ізраїлю в цій галузі.

Варто наголосити, що подальший розвиток українсько-ізраїльських відносин має широкі перспективи не лише в торговельно-економічній, науково-технічній, культурній та гуманітарній сферах. Держава Ізраїль нині набуває все більшого впливу на світовій арені, незважаючи на багаторічний близькосхідний конфлікт у своєму регіоні. Сьогодні Ізраїль – член Організації економічного співробітництва та розвитку. Його ВВП на душу населення вдесятеро перевищує український. Ізраїль очолює рейтинги найбільш інноваційних країн світу завдяки своїй винятковій системі організації наукових досліджень, має надзвичайно успішне сільське господарство, систему охорони здоров'я.

Іншим фактором, який вплинув на появу Ізраїлю у списку впливових країн, стала зміна близькосхідного балансу сил. Сирія, колись один з найзапекліших ворогів Ізраїлю і найбільша загроза його безпеці, тепер сама потерпає у війні. Проти терористичних організацій ХАМАС, ІДІЛ, Ісламський джихад так само, як і Ізраїль, виступають найпотужніші держави світу, у тому числі США, які за нового президента Д. Трампа особливо підкреслюють свою прихильність до Ізраїлю. Це дає підстави очікувати перегляду політики жорсткого тиску на цю країну, який був присутній у певні періоди президентства Б. Обами. Тоді навіть звучали твердження про те, що Америка припинить наполягати на варіанті розв'язання палестино-ізраїльського конфлікту за моделлю створення «двох держав і двох народів».

Позиція Д. Трампа щодо розв'язання палестино-ізраїльського конфлікту стала зрозумілою ще до його вступу на пост президента США. Одразу після ухвалення Радою Безпеки ООН резолюції про заборону єврейських поселень на палестинських територіях у грудні 2016 р. Д. Трамп заступився за Ізраїль, закликавши його «залишатися сильним» і дочекатися 20 січня – дня інавгурації. Знаковим стало й те, що прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньяху став одним з перших політиків, з ким Д. Трамп провів телефонні переговори після того, як стало відомо про його перемогу на президентських виборах, та одним з перших серед лідерів держав, запрошених у Вашингтон на зустріч із президентом США Д. Трампом.

Візит ізраїльського лідера до США відбувся 15 лютого. Під час зустрічі Д. Трамп та Б. Нетаньяху обговорили найбільш важливі для обох країн теми – палестино-ізраїльське врегулювання та іранську ядерну програму. На прес-конференції за результатами зустрічі Д. Трамп пообіцяв посприяти укладенню «дійсно великого мирного договору» між Ізраїлем і палестинцями та додав, що обидві сторони мають піти на поступки. Президент США не дав

чіткої відповіді, чи буде Вашингтон і надалі дотримуватися принципу «двох держав», однак заявив, що буде щасливий від будь-якого рішення, яке сподобається обом сторонам конфлікту. За його словами, сторони при цьому самі мають досягти мирної угоди.

Д. Трамп також попросив Ізраїль «трохи пригальмувати» з будівництвом нових ізраїльських поселень на Західному березі Йордану. «Я хотів би, щоб ви почекали трохи з поселенською активністю», – заявив Д. Трамп, звертаючись до Нетаньяху. «Ізраїльтяни повинні показати певну гнучкість», – додав він.

Як відомо, напередодні, незважаючи на вимогу резолюції Радбезу ООН припинити поселенську діяльність ізраїльтян на палестинських територіях, парламент Ізраїлю постфактум узаконив нелегальне будівництво численних споруд ізраїльтянами на приватних землях палестинців. 6 лютого відповідний законопроект у третьому і останньому читанні підтримали 60 депутатів кнесету, у той час як 52 парламентарі проголосували проти суперечливого закону (URL: <http://www.dw.com/uk/ізраїль-легалізував-тисячі-незаконно-зведених-будинків-на-землі-палестинців/a-37436881>).

Досі ізраїльське законодавство визнавало законними лише ті єврейські поселення, які були побудовані на палестинських територіях, що визнані Ізраїлем як державна земля. На землях, які перебувають у приватному володінні, будівництво було заборонено. Новий закон легалізував заднім числом близько 4 тис. одиниць житла, зведених на приватних землях палестинців «через незнання або з ініціативи держави». Для власників землі передбачена виплата компенсацій або, якщо можливо, надання альтернативної земельної ділянки.

Критики вважають цей закон таким, що уможлиблює часткову анексію Ізраїлем Західного берега річки Йордан. Прихильники закону стверджують, що він дасть змогу людям, які несанкціоновано поселились на палестинській землі, жити без страху бути виселеними з власних помешкань. Проте суперечливий закон може бути оскаржений у судовому порядку.

Рішення парламенту Ізраїлю про узаконення тисяч нелегальних будинків, побудованих ізраїльтянами на приватних землях палестинців, викликало критику з боку Євросоюзу та Організації Об'єднаних Націй. За словами верховного представника ЄС з питань зовнішньої і безпекової політики Ф. Могеріні, закон легалізує порушення права на власність палестинців, а також практично дає дозвіл на конфіскацію приватних земель палестинців, які мешкають на окупованій Ізраїлем території. Вона зазначила, що рішення Кнесету «переступає новий та небезпечний поріг». Також Ф. Могеріні вказала на те, що цей крок суперечить попереднім зобов'язанням ізраїльського уряду та є незаконним згідно з міжнародним правом (URL: <http://www.dw.com/uk/ес-та-оон-засудили-легалізацію-ізраїлем-незаконно-зведених-поселень-на-землях-палестинців/a-37450088>).

Водночас у Міністерстві закордонних справ Німеччини заявили про розчарування внаслідок ухвалення Кнесетом цього закону. «Довіра, яку ми мали до заяв ізраїльського уряду про створення двох держав як варіанта

вирішення Близькосхідного конфлікту, надовго похитнулася», – ідеться в оприлюдненій 7 лютого заяві німецького зовнішньополітичного відомства.

Різно розкритикував рішення ізраїльських парламентарів і Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй А. Гутерріш. «Цей закон суперечить міжнародному праву та матиме далекосяжні правові наслідки для Ізраїлю», – застеріг А. Гутерріш, якого цитує інформагенція AFP.

А. Гутерріш також наголосив, що «глибоко шкодує» через ухвалення цього рішення. Генсек ООН так само вказав на те, що цей крок Ізраїлю становитиме серйозну перешкоду на шляху до розв'язання Близькосхідного конфлікту та створення двох держав – ізраїльської та палестинської.

Примітно, що після зустрічі з президентом США Д. Трампом прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньяху заявив ізраїльським журналістам, що готовий розглянути питання про обмеження будівництва у єврейських поселеннях на Західному березі річки Йордан, як того попросив глава американської адміністрації. «Д. Трамп готовий покращувати наші відносини у всіх сферах, так що, якщо існує вимога президента на розгляд питання про будівництво в поселеннях, я думаю, наш (Ізраїлю) національний інтерес полягає в тому, щоб досягти взаєморозуміння», – сказав Б. Нетаньяху.

За словами ізраїльського прем'єра, поліпшення відносин із США «варте того, щоб робити зусилля» в цьому напрямі. «Ми домовилися продовжити обговорення цього питання, щоб спробувати досягти взаєморозуміння, яке буде відповідати нашим бажанням до досягнення миру і безпеки», – додав він.

Отже, українсько-ізраїльські відносини, які погіршилися наприкінці минулого року, починають теплішати. Про це свідчить відновлення політичних контактів лідерів держав та проведення чергового раунду переговорів щодо зони вільної торгівлі між двома країнами. Зростаючий вплив Ізраїлю у світі завдяки економічним реформам, використанню новітніх технологій та всупереч тривалому військовому конфлікту є чудовим прикладом успіху для України, досвід якого варто переймати. Значний торговельно-економічний, культурний, гуманітарний потенціал обох країн створює для цього сприятливу перспективу.

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України

5 лютого 2017 р. в Інституті теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України розпочала свою роботу «Зимова школа з сучасної фізики конденсованого стану».

Організаторами заходу виступили: Науково-освітній центр Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України, Київський

академічний університет, фізичний факультет Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Програмою зимової школи передбачено проведення 6–10 лютого 2017 р. циклу лекцій Я. Герасименко (Університет Лейдену, Нідерланди) «Вступ до Квантового ефекту Холла: сучасний підхід».

Програма циклу:

1. Опис експериментальних результатів та анонс теоретичних результатів. Вступ до Квантового ефекту Холла (КЕХ) – рівні Ландау, квазікласичний підхід до опису цілочисельного ефекту Холла, роль безпорядку.

2. Цілочисельний ефект Холла: фаза Беррі, TKNN інваріант (провідність як топологічний інваріант), загальні поняття про топологічні ізолятори. Виведення цілочисельного ефекту Холла з дії Черна-Саймонса.

3. Дробовий ефект Холла – хвильова функція Лафліна, її властивості з плазмової аналогії. Квазічастинки, еніонна статистика. Поняття про топологічний порядок.

4. Дія Черна-Саймонса, виведення лафлінівської провідності ($\nu=1/(m+1)$). Підхід композитних ферміонів до нелафлінівської провідності, нетривіальне передбачення для $\nu=1/2$. Введення композитних ферміонів для $\nu=1/2$ через модель Черна-Саймонса (В. Halperin, Р. Lee, N. Read).

5. Стаття D. Son про дираківські ферміони при $\nu=1/2$, патології та їх наївне розв'язання, їх акуратне розв'язання (N. Seiberg, T. Senthil, C. Wang, E. Witten). Точне твердження про particle-vortex дуальність та відповідна мережа дуальностей в 2+1 вимірних квантових теоріях поля.

Лекції відбудуться з 11:00 до 14:00 год

в Інституті теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України за адресою:

м. Київ, вул. Метрологічна, 14Б (ауд. 221).

Вхід вільний (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2838>). – 2017. – 6.02).

22 лютого 2017 р. відбудеться чергове засідання клубу «Елітарна світлиця» – з теми: «Активне довголіття – у творчому пошуку, способі життя...» (із циклу «Зустрічі поколінь: їх єдність та багатовимірність»), організоване Українським міжнародним комітетом з питань науки і культури при НАН України та Київським міським будинком вчителя.

Гості клубу – український математик академік НАН України В. Королюк, український науковець у галузях акустики та механіки рідин академік НАН України В. Грінченко, український вчений у галузі фізики твердого тіла академік НАН України М. Бродин, відомий скульптор М. Рапай.

Вестиме засідання директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України, голова Науково-видавничої ради НАН України, член Президії НАН України академік НАН України Я. Яцків.

До участі в зустрічі запрошуються вчені наукових установ НАН України, університетів Києва й інших міст України, а також усі зацікавлені особи.

Початок засідання – о 18:00 год у Київському міському будинку вчителя (за адресою: м. Київ, вул. Володимирська, 57, 1-й поверх, к. 103).

P.S. Український міжнародний комітет з питань науки і культури при НАН України та Київський міський будинок вчителя вже впродовж 20 років проводить зібрання дискусійного клубу «Елітарна світлиця». Щоразу зібрання клубу присвячені певному тематичному циклу. У 2016 р. це був цикл «Камо грядеши, Україно?», а у 2017 р. – цикл «Зустрічі поколінь: їх єдність та багатовимірність». Це будуть розмови з непересічними особистостями України про їх життя, мислення, творчість і діяльність. Пролунають голоси тих, хто не вмів колись мовчати на тлі загальноприйнятої безмовності і хто присвятив себе найвищій місії служіння своєму народові в царині освіти, науки й культури. Тематику циклу обрано не випадково: поступово відходить старше покоління певного соціального досвіду та важкої історичної долі, яке може багато розповісти про всі свої уроки, сподіваючися вберегти молодь від повторення своїх помилок (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2844>). – 2017. – 9.02).

23–26 травня 2017 р. у Києві відбудеться IX Міжнародна конференція молодих вчених і спеціалістів «Зварювання та споріднені технології WRTYS-2017».

Організатори конференції: Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України, Міжнародний інститут зварювання, Представництво Польської академії наук у м. Києві, Національна академія наук України, Посольство Франції в Україні, Французький інститут в Україні.

Детальна інформація доступна на веб-сайті конференції: <http://wrtys.com.ua> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2844>). – 2017. – 9.02).

Інститут геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України запрошує взяти участь у роботі III Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми геосередовища і зондуючих систем», що відбудеться 3–5 жовтня 2017 р.

Захід присвячено пам'яті видатним українським вченим у галузі електромагнітних досліджень: доктору фізико-математичних наук В. Шуману, доктору геологічних наук С. Куліку.

Для участі в конференції необхідно до 1 серпня 2017 р. зареєструватися та подати тези доповідей (повідомлень) українською, російською або англійською мовами на сайті конференції за посиланням: geosconf2017 з такими вимогами:

Файл з тезами має бути у форматі MS Word (97-2003), шрифт Times New Roman, 12 пт, інтервал одинарний, загальним обсягом до 1 с. формату А4, всі поля по 20 мм, текст без автоматичних переносів. Таблиці та графіка (рисунок, діаграми) – чорно-білі або у відтінках сірого, подаються вмонтованими у текст з роздільною здатністю не менше 300 dpi. Перелік посилань – після основного тексту, оформлений відповідно до чинних вимог, у кінці статті – анотація.

Мови конференції: українська, російська, англійська. Тривалість доповіді – 15 хв та 5 хв на обговорення. Оргкомітет залишає за собою право відносити заявлені доповіді до пленарних або стендових, про що автори будуть повідомлені завчасно (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2848>). – 2017. – 10.02).

Наукові видання НАН України

2 лютого 2017 р. у Будинку кіно відбулася презентація двох видань: «Історія українського кіно» та «Кіно, народжене Україною». Співорганізаторами заходу виступили Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології (ІМФЕ) ім. М. Т. Рильського та Національна спілка кінематографістів України.

У заході взяли участь близько 150 шанувальників кіномистецтва. Модерував вечір історик кіно, старший науковий співробітник відділу екранно-сценічних мистецтв та культурології ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України С. Тримбач.

Коротко про збірку «Історія українського кіно» розповіли її автори: співробітники відділу екранно-сценічних мистецтв та культурології О. Волошенюк та Л. Новікова. До слова також запросили родичів визначних художників-мультиплікаторів – В. Дев'ятніна та І. Лазарчука.

«Історія українського кіно» (том II, 1930–1945 рр.) – видання ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Авторський колектив збірки: Р. Бучко, О. Волошенюк, А. Дорошенко, Л. Кульчинська, Л. Новікова, О. Пашкова, Р. Росляк, С. Тримбач, головний редактор – Г. Скрипник, науковий редактор – С. Тримбач.

Книга висвітлює не тільки власне мистецький процес, а й сферу кіноосвіти, кінопреси, кінопрокату і кінофікації, а також основи державної політики в галузі культури. З електронною версією видання можна

ознайомитися на сайті ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України за посиланням: <http://www.etnolog.org.ua/pdf/stories/monografiji/2016/kino2.pdf>.

Книга С. Тримбача «Кіно, народжене Україною» (видавництво «Техніка», за участі видавництва «Самміт-книга») – ілюстрована історія вітчизняного ігрового кіно, починаючи від перших зйомок в Україні у 1896-му, і закінчуючи найновішими стрічками 2016 р. Видання вийшло у світ завдяки підтримці державної програми «Українська книга» та Міжнародного фонду «Відродження».

Підсумовуючи зустріч, С. Тримбач зазначив: «Термін “історія” означає оповідь, тож давайте і далі оповідати історію українського кіно, тому що це історія України!» *(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2842). – 2017. – 8.02).*

7 лютого 2017 р. відбулася прес-конференція першого віце-президента НАН України, директора Національного інституту стратегічних досліджень академіка НАН України В. Горбуліна на тему: «Презентація колективної монографії «Світова гібридна війна: український фронт».

Учасники заходу: український громадський діяч Р. Безсмертний; віце-президент НАН України академік НАН України С. Пирожков; генерал-лейтенант, начальник Центрального науково-дослідного інституту Збройних сил України доктор військових наук, професор І. Романченко; заступник міністра з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України Г. Тука.

Повний відеозапис прес-конференції доступний на сайті інформаційної агенції «Укрінформ» за посиланням: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2165780-svitova-gibridna-vijna-ukrainskij-front.html> *(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2843). – 2017. – 8.02).*

Корпоративне співробітництво

В Україні реалізується пілотний проект дослідницького університету нового типу – Київського академічного університету (КАУ) як державної наукової установи подвійного підпорядкування НАН України та МОН України.

Створення цього університету триває в межах реформування діяльності НАН України, зокрема посилення інтеграції вітчизняної академічної науки з освітньою сферою, та є практичним кроком у напрямі реалізації права, наданого академії та її науковим установам (згідно з положеннями нової редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»), –

щодо підготовки магістрів і докторів філософії. Ключовою особливістю КАУ є тісне поєднання освітнього процесу із сучасними науковими дослідженнями. При університеті створюватимуться також науково-навчальні структури (кафедри та центри досліджень) за новітніми науковими напрямками. Далекосяжна мета цього процесу – забезпечити в нашій державі розвиток суспільства й економіки, що базуються на знаннях і, отже, потребують підготовки відповідних спеціалістів із високим рівнем кваліфікації та творчого потенціалу.

Нагадаємо, що рішення про створення КАУ НАН України та МОН України було ухвалене 25 березня 2016 р. – під час спільного засідання Президії академії і колегії міністерства (більше про це: <http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2138>) й погоджене розпорядженням Кабінетом Міністрів України від 14 грудня 2016 р. (<http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249596594>). На виконання розпорядження уряду нині здійснюються необхідні організаційні заходи щодо матеріально-технічного та кадрового забезпечення цієї державної наукової установи.

КАУ НАН України та МОН України створюється шляхом реорганізації Фізико-технічного навчально-наукового центру (ФТННЦ) НАН України, який встиг позитивно зарекомендувати себе завдяки плідній багаторічній роботі з підготовки висококваліфікованих фахівців для потреб академії та високотехнологічних галузей національної економіки. КАУ має стати справжнім дослідницьким університетом, навчальний процес у якому організовуватиметься із застосуванням так званої «системи фізтеху», що передбачає активне індивідуальне залучення студентів на ранніх стадіях їхнього навчання до науково-дослідної й інноваційної діяльності. Це, по-перше, гарантуватиме високу конкурентоспроможність випускників університету на ринку праці, наукових і освітніх послуг, по-друге, посилить роботу з високоякісної підготовки докторів філософії в НАН України і, по-третє, сприятиме інтеграції України у світовий науково-освітній простір (зокрема, у Європейський дослідницький простір).

Передбачається, що КАУ має адаптувати до українських умов систему дослідно орієнтованої підготовки фахівців вищої кваліфікації для наукових, наукомістких виробничих і освітніх установ, яка на даний час ефективно застосовується в низці освітніх центрів світового рівня – наприклад, у Каліфорнійському технологічному інституті й Масачусетському технологічному інституті, а згодом – і в Московському фізико-технічному інституті.

У новому університеті буде переформатовано підготовку бакалаврів, які здобуватимуть освіту в провідних вітчизняних вищих навчальних закладах (серед них – Київський національний університет ім. Тараса Шевченка). Зокрема, передбачається, що співробітники кафедр і центрів КАУ будуть проводити, починаючи з молодших курсів, факультативні семінари, які включатимуть додаткові матеріали, що не входять до стандартних університетських програм, а також читати спецкурси і керувати

дослідницькими проектами бакалаврів КАУ, які виконуватимуться в базових академічних інститутах.

Навчальну структуру ФТННЦ НАН України буде інтегровано в новостворений університет, і на базі останнього буде розширено систему підготовки докторів філософії в академії. Наукова складова навчального процесу в КАУ забезпечуватиметься провідними академічними установами – на базі яких функціонуватимуть спеціальні кафедри. Наразі штатний розпис в університеті формується з урахуванням того, що ефективне дослідницьке навчання за сучасними науковими напрямками потребує особливих навчальних методик та індивідуальної роботи зі студентами. З огляду на це, кількість слухачів у навчальних групах буде невеликою. Передбачається, що університет може стати пілотним проектом з відпрацювання принципів навантаження на професора-дослідника на базових кафедрах за методикою FTE (тобто методикою рівноцінного обрахування як викладацького, так і дослідницького навантаження професора), що застосовується у провідних європейських університетах.

Планується, що однією з важливих управлінських структур КАУ має стати Міжнародна наглядова рада, що складатиметься з провідних українських і зарубіжних учених. До її функцій належатимуть, серед іншого, регулярне оцінювання (із залученням незалежних іноземних експертів) якості освітньої та дослідницької підготовки студентів і аспірантів та її відповідності сучасним світовим тенденціям розвитку наукової освіти й напрямів наукових досліджень, а також організація і проведення відкритого конкурсу на заміщення вакансій професорів-дослідників КАУ.

При університеті функціонуватиме Центр наукової освіти, який об'єднає Українську заочну фізико-технічну школу при ФТННЦ НАН України та Науково-освітній центр Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України, а також продовжуватиме вже налагоджену тісну співпрацю з Малою академією наук (МАН) України. Планується, що центр стане базою для створення й відпрацювання нових підходів і методик дослідно орієнтованої освіти та виконання обдарованими школярами навчально-дослідних проектів МАН України в базових академічних інститутах під керівництвом співробітників кафедр і наукових установ. При центрі діятиме Заочна фізико-математична школа (на основі використання навчальної веб-платформи), що дасть змогу мотивованим школярам з регіонів нашої держави (в тому числі із сільської глибинки) отримати якісну базову освітню підготовку та долучитися до виконання науково-дослідних проектів, популяризуватиме серед них науку, здійснюватиме їхню доуніверситетську підготовку і в подальшому залучатиме до навчання й наукових досліджень у КАУ. Центр спільно з кафедрами та центрами досліджень КАУ проводитимуть позашкільну й позауніверситетську роботу з талановитою молоддю – організовуватимуть факультативне навчання школярів, бакалаврів і магістрів, літні та зимові школи для учнів, студентів і аспірантів.

Передбачається, що за рекомендацією Міжнародної наглядової ради при університеті спільно з інститутами академії створюватимуться центри досліджень, які уможливлуватимуть дослідницьке навчання й дослідно-інноваційну діяльність бакалаврів, магістрів і аспірантів. Наукові напрями цих центрів відповідатимуть сучасним тенденціям розвитку фундаментальної та прикладної науки. Фінансування центрів буде здійснюватиметься шляхом надання грантів Національної академії наук України або Національного фонду досліджень України, здобутих на конкурсній основі. Планується, що при цих дослідницьких центрах створюватимуться групи молодих учених, керівниками яких будуть молоді вчені, які пройшли навчання за кордоном за однією чи двома постдокторальними програмами. Ці групи виконуватимуть фундаментальні та прикладні наукові дослідження за сучасними напрямками у співпраці з провідними науковими центрами світу, а їх фінансування здійснюватиметься на грантовій основі за програмами Національного фонду досліджень України і зарубіжних фондів. Академія та міністерство сподіваються, що створення груп молодих учених на базі центрів досліджень КАУ може стати пілотним проектом започаткування системного розв'язання проблеми повернення молодих науковців до України – за аналогією з проголошеною Фондом Александра фон Гумбольдта (ФРН) системою сприяння циркуляції мізків, а не їх відпливу (Brain Circulation замість Brain Drain).

За словами виконувача обов'язків директора ФТННЦ НАН України члена-кореспондента НАН України О Кордюка, цей університет було задумано як заклад, який, з одного боку, запозичуватиме найкращий зарубіжний досвід, а з іншого – адаптуватиме його до українських реалій – зі збереженням найкращих національних надбань (ідеться насамперед про наукові традиції, наукові школи) і особливостей дослідницького процесу. Оскільки головним для будь-якої країни є людський ресурс, то на його пошук, відбір і належну підготовку й підтримку і буде спрямована діяльність КАУ. Крім того, вкрай важливо не тільки виховати нову наукову зміну, а й відкрити перед нею можливості здобути досвід за кордоном, створивши, водночас, належні умови для дослідників, які повертатимуться на Батьківщину. Більше про це можна дізнатися з інтерв'ю О. Кордюка програмі «Азбука реальності. Винаходи» радіостанції «Голос Києва»

Актуальну інформацію про КАУ НАН України та МОН України шукайте на його сайті: <http://kau.org.ua/> та сторінці в соціальній мережі Facebook: <https://www.facebook.com/academuniver>

Електронні листи до університету можна надсилати за адресами: info@kau.org.ua, kaftek.kau@gmail.com (**Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2857>). – 2017. – 15.02).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

6 лютого 2017 р. у Президії НАН України відбулася зустріч віце-президента НАН України академіка НАН України А. Загороднього з делегацією Світового банку.

У зустрічі з української сторони взяли участь начальник відділу міжнародних зв'язків НАН України А. Мирончук, національний координатор НКП Горизонт 2020 Є. Дубинський, керівник сектору забезпечення досліджень і спеціальних робіт НОВ Президії НАН України В. Майстренко, завідувач відділу Центру інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України Д. Махновський, керівник відділу інноваційної політики, економіки і організації високих технологій Інституту економіки та прогнозування НАН України І. Єгоров.

Світовий банк представляли: керівник проекту та спеціаліст з питань інновацій у регіоні Європи та Центральної Азії департаменту торгівлі та конкурентоспроможності (Т&К) А. Аріді (Anwar Agidi), провідний економіст відділу (І&П) департаменту Т&К Х. Чірепа (Xavier Cirera), старший консультант Д. Чіні (David Cheney), консультант М. Станкович (Mirjana Stankovic), консультант І. Кузьміна (Iryna Kuzmina).

У вступному слові віце-президент НАН України академік НАН України А. Загородній зазначив, що це вже друга зустріч з експертною комісією Світового банку (попередня зустріч відбулася 10 листопада 2016 р. – Ред.). За словами академіка, НАН України зацікавлена у поглибленні співробітництва з цією міжнародною фінансовою установою.

Сторони обговорили деякі особливості нормативно-правової бази України, що регулює науково-дослідну діяльність, трансфер технологій, а також права інтелектуальної власності. За словами А. Аріді, Світовий банк має значний досвід у допомозі різним країнам ЄС щодо створення та розвитку інноваційного сектору економіки. За роки діяльності отримано велику кількість «історій успіху» у цій сфері, якими міжнародні експерти хочуть поділитися з Україною. Але необхідно зрозуміти, яких саме змін потребує нормативно-правова база України для стимулювання розвитку інновацій.

Учасники зустрічі також обговорили всі наявні інструменти НАН України, які стосуються виконання досліджень і впровадження інновацій. У фокусі уваги перебували з'ясування щодо співпраці академії з Об'єднаним дослідним центром Європейської комісії (JRC), зокрема в частині реалізації в Україні Стратегії розумних спеціалізацій Європейського Союзу.

«Академією проведена значна робота з підготовки пропозицій Об'єднаному дослідному центру Європейської комісії щодо долучення України до Стратегії розумних спеціалізацій. Ми підготували вичерпний список наших досліджень, які можуть бути реалізовані як інновації», – зазначив академік А. Загородній.

«Ми використовували досвід багатьох країн ЄС, які вже підготували пропозиції для Стратегії розумних спеціалізацій включно з аналізом їхніх практик інноваційної діяльності, трансферу технологій, захисту прав інтелектуальної власності. Наш пакет пропозицій до JRC невдовзі буде остаточно сформовано», – додав національний координатор НКП Горизонт 2020 Є. Дубинський.

На завершення зустрічі сторони обговорили питання державних витрат на науку, технології та інновації, шляхи взаємодії між наукою та промисловістю, а також наголосили на необхідності подальшої співпраці між Національною академією наук України та Світовим банком (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2845>)). – 2017. – 9.02).

Згідно з Протоколом до Угоди про наукове співробітництво між Польською академією наук (ПАН) і Національною академією наук (НАН) України щодо візитів українських вчених на місячний термін до Польщі, підписаним президентами обох академій, у 2017 р. ПАН прийме у своїх науково-дослідних інститутах молодих вчених установ НАН України (до 35 років) для проходження стажування з усіх галузей наук.

Польська сторона надає українським дослідникам безкоштовний доступ до наукового обладнання, матеріалів та літератури, необхідних для реалізації наукових цілей візиту, покриває витрати на забезпечення науковців житлом, місячна вартість якого не перевищує 1600 польських злотих, а також надає кошти у розмірі 900 польських злотих на харчування, місцевий транспорт тощо.

Витрати на проїзд фахівців до місця призначення і назад та забезпечення відповідного страхування у разі хвороби та/або від нещасних випадків під час перебування в Польщі покривають установа НАН України або українські вчені особисто.

Бажаючі взяти участь у конкурсі мають надати коротку наукову біографію англійською та українською мовами за формою, що додається.

Документи разом із супровідним листом необхідно подати до відділу міжнародних зв'язків НАН України не пізніше 20 березня 2017 р. на адресу: 01601 МСП, Україна, Київ 30, вул. Володимирська, 54, Президія Національної академії наук України, відділ міжнародних зв'язків НАН України. Наявність електронних версій обов'язкова (надсилати у форматі DOC на електронну адресу petrushenko@nas.gov.ua).

Остаточне рішення щодо схвалених кандидатур для здійснення візиту приймається польською стороною.

Довідки за телефоном 234 37 28 (Петрушенко Г.Г.) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2847>)). – 2017. – 10.02).

Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності

8 лютого 2017 р. на засіданні Президії НАН України було розглянуто результати експертної оцінки системи досліджень та інновацій України, яку здійснила незалежна комісія експертів Європейської комісії за підтримки програми «Горизонт 2020».

Експертна комісія розпочала свою роботу в травні 2016 р. Головна мета полягала у наданні рекомендацій щодо реформування науково-технічної галузі України, інтеграції вітчизняних вчених у світову наукову спільноту та безпосередньо у європейський науковий простір, а також розвитку інноваційного сектору української економіки.

До експертної панелі на чолі з Гансом Чангом (Нідерланди) увійшли представники з Австрії, Литви, Латвії, Бельгії, Німеччини, Великої Британії та Угорщини.

Ключовими порадами комісії є збільшення в Україні державних витрат на дослідження та наукові розробки (виконання вимоги Закону України про наукову і науково-технічну діяльність щодо фінансування науки в обсязі 1,7% ВВП), а також якнайшвидше налагодження ефективної діяльності Національної ради з розвитку науки і технологій та Національного фонду досліджень.

Члени Президії НАН України погодилися з головним висновком комісії та відмітили важливість активної участі вчених рад інститутів НАН України, наукових рад з проблем НАН України та наукових товариств, що діють при академії, у висуненні кандидатів до складу наукового комітету Національної ради з розвитку науки і технологій. Водночас було визнано неприйнятною рекомендацію експертів щодо нарощування коштів Національного фонду досліджень за рахунок зменшення обсягів базового фінансування НАН України. Адже в академії, починаючи з 2003 р., сформувалася ефективна модель цільового фінансування наукових проектів, що здійснюється на програмно-цільових та конкурсних засадах виключно за рахунок базового фінансування НАН України.

Щодо рекомендацій експертної комісії про необхідність поглиблення інтеграції вітчизняних вчених у світову наукову спільноту та належного представлення здобутків вітчизняної науки у світовому інформаційному просторі Президія НАН запланувала перевірку на відповідність періодичних наукових видань академії вимогам світових наукометричних баз даних, зокрема Scopus та Web of Science. Відділення НАН України мають підготувати й пропозиції щодо заходів, спрямованих на збільшення частки оприлюднення результатів досліджень у періодичних виданнях з визначеним імпаکت-фактором або таких, що входять до Scopus та Web of Science Core Collection, та на збільшення кількості англійських статей в наукових періодичних виданнях НАН України. Передбачено й проведення для співробітників наукових установ НАН України інформаційних заходів і тренінгів з підготовки заявок та участі у міжнародних проектах, зокрема за

підтримки координаційних проектів програми «Горизонт 2020» та національних контактних пунктів цієї програми.

Президія НАН України наголосила також на необхідності продовжити роботу з практичного застосування схваленої міжнародними експертами нової методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, щоб протягом поточного та наступних чотирьох років провести оцінювання за зазначеною методикою всіх наукових установ НАН України. Слід зазначити, що нову методику оцінювання було опробовано в деяких наукових установах НАН України в рамках пілотного проекту у 2016 р. В її основу покладено передовий досвід міжнародних наукових інституцій, зокрема Наукового товариства імені Лейбніца.

Ознайомитися з експертною оцінкою системи досліджень та інновацій України можна за посиланням: https://rio.jrc.ec.europa.eu/sites/default/files/report/KI%20AX%2016%20008%20EN%20N_UKR_0.pdf (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2864>)). – 2017. – 17.02).

Діяльність науково-дослідних установ

14 лютого 2017 р. у Львові відбулася урочиста академія, присвячена 25-й річниці діяльності Інституту народознавства НАН України.

Інститут народознавства НАН України – провідний осередок етнологічних, мистецтвознавчих, фольклористичних та музеєзнавчих досліджень у західноукраїнському регіоні, що у лютому 1992 р. отримав статус окремої академічної установи.

Свій родовід Інститут народознавства НАН України веде від Музею Наукового товариства імені Шевченка у Львові, заснованого ще у 1895 р. за безпосередньої участі відомих діячів української культури і науки, серед яких були І. Франко, В. Гнатюк, Ф. Колесса, О. Роздольський, Ф. Вовк, В. Шухевич. До діяльності музею було залучено широке коло тогочасних українських вчених, зокрема М. Біляшівського, Д. Щербаківського, К. Щироцького, Я. Пастернака, художника І. Труша та ін. Розвиткові музею активно сприяли Леся Українка, К. Квітка, О. Сластіон, М. Зубрицький, Г. Заклинський, Л. Гарматій.

Після отримання Україною незалежності в цій установі було започатковано новий комплексний підхід до наукового осмислення реалій і явищ традиційної культури, професійного і народного мистецтва, українського фольклору та музеєзнавства. Розпочалася робота над багатотомною фундаментальною працею «Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат», яка має важливе загальнонаціональне значення. У цей період зроблено важливий крок у розвитку української етнологічної науки до її зміцнення та формування широкої перспективи на майбутнє з залученням до її структури необхідних знань з археології,

антропології, культурології та інших галузей, що забезпечуватиме комплексне вирішення назрілих народознавчих проблем.

Інститут став розробником «Концепції вивчення українського народознавства в сучасній національній школі» та «Програми з народознавства для середньої загальноосвітньої школи України» разом з усією дидактичною базою: підручниками, енциклопедіями, методичними матеріалами тощо. Були підготовлені та вийшли у світ посібники «Українське народознавство», які активно використовувались педагогами України.

Згідно з договором з Міністерством з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС (1994 р.) розпочалася багаторічна робота над комплексними історико-етнографічними дослідженнями та фіксацією матеріальної і духовної культури радіоактивно забруднених зон українського Полісся (кер. – директор Інституту народознавства України академік НАН України С.П.Павлюк). Упродовж 1994–2003 рр. обстежено більше 300 сіл 10–30-кілометрової радіоактивно забрудненої зони, зібрано більше 10 000 експонатів, записано понад 200 годин відеофільмів та 20 000 світлин, написано 63 томи польових матеріалів, на основі яких видано три томи наукових праць та вперше в Україні створено «Автоматизовану систему опису та класифікації об'єктів етнічної спадщини Полісся». Зібраний матеріал став основою для публікації збірників, монографій, наукових праць, присвячених реконструкції етнографічної традиційності радіоактивно забруднених зон Полісся – регіону, що є серцевиною східнослов'янського світу.

Сьогодні Інститут народознавства НАН України зорієнтований на виявлення і теоретичне осмислення сучасних змін соціокультурної динаміки, зокрема міжетнічної комунікації, урбанізації, глобалізації, проблем трудової міграції та ін., всебічне вивчення яких є відповіддю на важливі запити щодо самої України як національної спільноти і її майбутнього в новітній конфігурації Європи.

Під час урочистої академії з нагоди річниці, а також за багаторічну сумлінну працю, високий професіоналізм, вагомий особистий внесок у розвиток народознавства працівникам та керівному складу Інституту народознавства НАН України вручили почесні подяки та грамоти голови Львівської обласної державної адміністрації (*Національна академія наук України*

(<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2861>). – 2017. – 17.02).

Аерокосмічна і авіаційна галузі

5 лютого 2017 р. гостем програми «Ранкова хвиля» на «Громадському радіо» став український астроном, директор Головної

астрономічної обсерваторії НАН України, голова Науково-видавничої ради НАН України академік Я. Яцків.

Програму було присвячено проблемам вітчизняної космічної галузі. Академік Я. Яцків розповів, що цього року відзначається двадцята річниця польоту першого космонавта незалежної України, Героя України Л. Каденюка, який був здійснений у період з 19 листопада по 5 грудня 1997 р. на американському багаторазовому транспортному космічному кораблі «Колумбія». На жаль, за словами академіка, держава не знайшла можливості запустити в космос українського космонавта ще раз.

«З точки зору науки і технології ми маємо дуже великі напрацювання, які можна було реалізувати. На жаль, Україна і космічне агентство (Державне космічне агентство України. – Ред.) не знайшли можливості опанувати співпрацю з США, щоб за рахунок їх квоти послати українського космонавта на міжнародну космічну станцію», - зазначив академік Я. Яцків.

Космос – це мультиплікатор всього економічного розвитку. Щоби зробити космічний апарат, необхідні знання з фізики, математики, астрономії, конструкторської справи тощо. Але космос не дає результат одразу. Від ідеї до реалізації проекту проходять десятки років, і навіть той, хто запропонував ідею, часто не встигає побачити результат її впровадження. Незважаючи на це, необхідно вкладати та стимулювати розвиток космічної галузі, а також науки, технології, освіти, культури тощо.

На думку Я. Яцківа, невідкладні справи очільників держави не залишають їм часу на глобальне мислення. В Україні немає всеосяжного бачення розвитку провідних галузей держави.

«В Україні немає глобальної стратегії, немає стратегії перемоги: перемоги не тільки на війні, але й в освіті, в науці, в економіці та в ЗМІ», – підсумував академік Я. Яцків.

Докладніше: <https://goo.gl/q3CP4T> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2813>). – 2017. – 6.02).

До уваги держслужбовця

П. Штих, мол. наук. співроб. НБУВ

Консолідація нації

(Список літератури з фондів НБУВ [1995–2016])

Книги, автореферати, дисертації

1. Багінський А. В. Політична символіка як засіб демократичної консолідації суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 /

Багінський Андрій Владиславович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2011. – 17 с.

РА384542

2. Багінський А. В. Політична символіка як засіб демократичної консолідації суспільства : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Багінський Андрій Владиславович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2010. – 213 арк. – Бібліогр.: арк. 182–213.

ДС126374

3. Білосорочка С. І. Соціально-психологічні методи консолідації населення України: державноуправлінський аспект : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Білосорочка Світлана Іванівна; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. – Харків, 2011. – 18 с. : рис.

РА380126

4. Близнюк В. В. Інноваційна перспектива у стратегії національної консолідації в Україні : аналіт. доп. / В. В. Близнюк, Г. І. Зеленько, М. С. Кармазіна, О. В. Кот, О. М. Майборода ; ред. О. М. Майборода ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – Київ : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013. – 275 с.

Охарактеризовано становлення та розвиток національних технологічних платформ як національно-інтегративного чинника інноваційної політики в Україні. Проаналізовано інфраструктурні та інституційні передумови руху до соціальної інтеграції на засадах інноваційного розвитку економіки.

ВА776466

5. Вівчарик М. М. Україна: від етносу до нації : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. М. Вівчарик. – Київ : Вища шк., 2004. – 239 с. – Бібліогр.: 137 назв.

Висвітлено теоретико-концептуальну парадигму етногенезу української нації, головні засади та напрями сучасної державної етнополітики, описано процеси державотворення та консолідації нації. Проаналізовано причини поглиблення роз'єднаності українського суспільства, а також тривалої економічної та політичної кризи, розкрито її негативний вплив на Україну.

ВА655141

6. Воронов І. О. Виклик «Левіафану»: еволюція і перспективи громадянського суспільства : монографія / І. О. Воронов. – Київ : Генеза, 2007. – 400 с. – Бібліогр.: с. 378–396.

На підставі засобів політичної науки розглянуто концептуальні засади громадянського виміру суспільства, зокрема, сутність поняття та принципи

громадянської консолідації, особливості ідейно-теоретичної еволюції громадянського суспільства як чинника внутрішньополітичної єдності. Охарактеризовано взаємодію з державою та процеси забезпечення консолідації суспільства довкола спільної мети.

ВА691000

7. Гончарук Г. І. Національна ідея і Народний Рух України : монографія / Г. І. Гончарук, О. А. Шановська. – Одеса : Астропринт, 2004. – 172 с.

Проаналізовано теорію формування та розвитку української нації. Висвітлено генезу національної ідеї в документах та діяльності Народного Руху України (НРУ). Розкрито витоки національної програми НРУ, його роль за перебудову в консолідації національно-демократичних сил за умов гласності.

ВА656027

8. Громадянські протистояння в історії України: від непорозумінь і розбрату до національної консолідації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., приуроч. до 350-ї річниці Чорної Ради в Ніжині, 26 черв. 2013 р., Ніжин / Укр. ін-т нац. пам'яті [та ін.] ; [упоряд. Є. М. Луняк]. – Ніжин : Лисенко М. М. [вид.], 2013. – 233 с.

ВА773979

9. Дулин П. Г. Консолидирующая функция духовных ценностей в развитии украинского общества : дис. ... д-ра филос. наук : 09.00.03 / Дулин Пётр Георгиевич ; Нац. пед. ун-т им. М. П. Драгоманова. – Киев, 2011. – 425 л. – Бібліогр.: арк. 386–425.

ДС121548

10. Єльнікова М. М. Міжетнічна толерантність як основа консолідації українського суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01 / Єльнікова Марія Миколаївна ; Нац. ін-т стратег. дослідж. – Київ, 2015. – 15 с.

РА414290

11. Інноваційна перспектива у стратегії національної консолідації в Україні : аналіт. доп. / [Близнюк В. В. та ін. ; за ред. О. М. Майбороди] ; Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013. – 275 с. : рис.

ВА776466

12. Кресіна І. О. Політико-правові засади етнокультурної консолідації українського суспільства : наук. записка / І. О. Кресіна, Л. І. Лойко, В. А. Явір, Д. І. Грицяк, С. В. Стоєцький ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2013. – 155 с.

Визначено поняття етнокультурної консолідації суспільства, проаналізовано теоретико-методологічні підходи до її дослідження.

Розглянуто політико-правові засади етнокультурної консолідації, основні чинники етнокультурного розколу, причини, що гальмують процес консолідації української нації. Показано, що причини деконсолідації та розколу українського суспільства є наслідком дії, з одного боку, об'єктивних культурно-історичних умов, а з іншого – політико-правових, і зокрема недостатнього законодавчого забезпечення етнокультурної консолідації. Вказано шляхи їх усунення з урахуванням досвіду етнокультурної консолідації в інших державах.

ВА780270

13. Лепісевич П. М. Загальна Українська Рада: проблема консолідації національно-демократичних сил (1914–1916 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Лепісевич Петро Миронович ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2005. – 20 с.

РА336542

14. Лепісевич П. М. Загальна Українська Рада: проблема консолідації національно-демократичних сил (1914–1916 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Лепісевич Петро Миронович ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2005. – 195 арк. – арк. 173–195.

ДС85083

15. Луцишин Г. І. Національна консолідація України в умовах сучасного політичного процесу : монографія / Галина Іванівна Луцишин ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2012. – 361 с. – Бібліогр.: с. 328–361.

Висвітлено політолого-етнологічні засади інтерпретації проблеми національної консолідації. Розглянуто національну консолідацію як фундаментальну основу формування та розвитку української нації. Охарактеризовано етнічні та політичні чинники в процесі національної консолідації України, розкрито вплив громадянського суспільства, політичних партій і громадських організацій на цей процес. Акцентовано на національній консолідації України в контексті глобалізаційних процесів, показано вплив суб'єктів міжнародних відносин на націєконсолідаційні процеси в нашій державі. Проаналізовано новітні тенденції впливу української діаспори на процес національної консолідації України.

ВА757580

16. Луцишин Г. І. Політична інституалізація процесу національної консолідації в сучасній Україні : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.02 / Луцишин Галина Іванівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2013. – 36 с.

РА399298

17. Макаровський І. П. Державотворчі ідеї Івана Франка / І. П. Макаровський ; Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. – Івано-Франківськ : Вид.-дизайнер. від. ЦІТ Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2007. – 51 с. – (Укр. нац. ідея. Дослідж., пер., публ.; вип. 10). – Бібліогр.: с. 44–48.

Висвітлено значення державотворчих ідей І. Франка для консолідації народу.
ВА697638

18. Міжетнічна та міжконфесійна толерантність як чинник консолідації українського суспільства: досвід Закарпаття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 трав. 2013 р., м. Ужгород, Закарпат. обл., Україна / Закарпат. облдержадмін., Від. національностей та релігій облдержадмін., Ужгород. нац. ун-т, Центр культур нац. меншин Закарпаття. – Ужгород : Ліра, 2013. – 414 с.: рис.

ВА770265

19. Мітряєва С. І. Міжнаціональні аспекти консолідації українського суспільства (регіональна модель) / С. І. Мітряєва ; Нац. ін-т стратег. дослідж. при Адмін. Президента України. Закарпат. філ. – Київ ; Ужгород, 2001. – 173 с. – (Серія «Регіональний розвиток» ; вип. 5).

Розглянуто найважливіші аспекти формування стратегії міжнаціональної консолідації в Україні з урахуванням європейського досвіду трансформації політичної системи та побудови громадянського суспільства.

ВА612310

20. Пашкова О. Б. Національна ідея як чинник консолідації українського суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.05 / Пашкова Оксана Брониславівна ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2008. – 20 с.

РА360220

21. Пашкова О. Б. Національна ідея як чинник консолідації українського суспільства : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.05 / Пашкова Оксана Брониславівна; Європ. ун-т. – Київ, 2008. – 198 арк. – Бібліогр.: арк. 180–198.

ДС109906

22. Поволокіна О. М. Політичний консенсус як чинник консолідації українського суспільства (на матеріалах пресових політичних видань) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Поволокіна Олеся Миколаївна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. – Київ, 2011. – 20 с.

РА380865

23. Поволокіна О. М. Політичний консенсус як чинник консолідації українського суспільства (на матеріалах пресових політичних видань) : дис.

... канд. політ. наук : 23.00.03 / Поволокіна Олеся Миколаївна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. – Київ, 2010. – 199 арк. – Бібліогр.: арк. 174–199.

ДС128003

24. Політико-правові засади етнокультурної консолідації українського суспільства : наук. записка / [Кресіна І. О. (керівник авт. кол.) та ін.] ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. – 155 с.: табл.

ВА780270

25. Рідна мова як чинник етнокультурного самовизначення та національної єдності : матеріали круглого столу / Асоц. нац.-культур. об-нь України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – Київ : Абрис, 2004. – 119 с.

Розглянуто питання рідної мови як культурно-політичну проблему. Висвітлено аспекти державного статусу мови, етносоціальні аспекти про сучасну мовну ситуацію в Україні. Проаналізовано мову як фактор консолідації української нації, діяльність національно-культурних товариств України.

ВА658483

26. Романова Н. В. Влияние политических процессов на национальный менталитет и консолидацию общества (на материалах Республики Казахстан) : автореф. дис. ... д-ра полит. наук : 23.00.02 / Романова Наталья Владимировна. – Алматы, 1999. – 55 с.

РА306794

27. Славянский мир в третьем тысячелетии. Славянская идентичность – новые факторы консолидации : [сб. ст.] / редкол.: Г. В. Боголюбова [и др.] ; Правительство Москвы, Ком. межрегион. связей и нац. политики, РАН, Ин-т славяноведения, Славян. фонд России, Гос. акад. славян. культуры. – Москва : Ин-т славяноведения РАН : ГАСК, 2008. – 300 с.

ВА714777

28. Соляр І. Я. Консолідаційні процеси національно-державницьких сил Західної України (1923–1928): [монографія] / Ігор Соляр ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2010. – 150 с.

ВА741845

29. Соляр І. Я. Проблема консолідації національно-державницьких сил Західної України (1923–1928 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Соляр Ігор Ярославович ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 1995. – 20 с.

РА289601

30. Соляр І. Я. Проблема консолідації національно-державницьких сил Західної України (1923–1928 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Соляр Ігор Ярославович ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 1995. – 183 л.

ДС48266

31. Социальное знание и проблемы консолидации белорусского общества : материалы Междунар. науч.-практ. конф., г. Минск, 17–18 нояб. 2011 г. / Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т социологии Нац. акад. наук Беларуси ; [редкол.: Котляров И. В. (гл. ред.) и др.]. – Минск : Право и экономика, 2011. – 411 с. : рис. – Бібліогр. в кінці ст.

ВС54463

32. Сугрובה Ю. Ю. Культуротворчість як фактор консолідації поліетнічного суспільства Криму в сучасних умовах України : автореф. дис. ... д-ра культурології : 26.00.01 / Ю. Ю. Сугрובה ; Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. – Київ, 2014. – 36 с.

Розглянуто проблеми консолідації поліетнічного суспільства Криму засобами культуротворчості. Розроблено культуротворчу модель етнопонаціональної освіти, орієнтовану не тільки на гармонізацію міжетнічних відносин у системі освіти Криму, а й, головним чином, на консолідацію української нації, створення цілісного поліетнічного культурного простору.

РА405034

33. Суперечності ідентичностей в Україні та шляхи їх регулювання в контекстах політики громадянської консолідації української нації : аналіт. доп. / [Бевз Т. А. та ін.] ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – Київ : ІПіЕНД, 2015. – 156 с.: табл.

ВА800762

34. Тітар І. О. Концептуальні засади дослідження консолідації демократії як соціально-політичного процесу : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.01 / Тітар Іван Олександрович ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 21 с.

РА366958

35. Тітар І. О. Концептуальні засади дослідження консолідації демократії як соціально-політичного процесу : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.01 / Тітар Іван Олександрович ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 234 арк.: рис., табл. – Бібліогр.: арк. 189–221.

ДС111735

36. Україна: антологія пам'яток державотворення, Х–ХХ ст.: у 10 т. / редкол.: Дзюба І. М. [та ін.]. – Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. – (Дорога до себе).

Т. 9: Час випробувань. Консолідація національно-патріотичних сил (1939 рік – початок 80-х років ХХ ст) / упоряд., передм. та прим. Юрія Сливки. – 2009. – 734 с.

В351841/9

37. Україна і український народ у Другій світовій війні: дискусії. Вип. 1. Актуальність дослідження історії Другої світової війни в контексті досягнення консолідації українського народу. Україна напередодні та на початку Другої світової війни (друга половина 1930-х – червень 1941 рр.) / Укр. ін-т нац. пам'яті ; упоряд.: Л. Герасименко, Р. Пилявець. – Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 2009. – 56 с.

В352554/1

38. Шляхи та механізм консолідації українського суспільства, утвердження ідеалів соборності, свободи та демократії : матеріали наук.-практ. конф., 15–16 берез. 2012 р., Київ / Ін-т інновац. технологій і змісту освіти, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; [редкол.: Д. В. Табачник (голова), А. А. Мазаракі, А. В. Єрмолаєв]. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 293 с.: рис.

Підкреслено актуальність та визначено невідкладність завдань сучасного державотворення в Україні щодо консолідації української нації, всіх громадян, збереження територіальної цілісності держави, зміцнення єдності її регіонів.

ВА766477

Статті з періодичних та серіальних видань, збірників наукових праць

39. Андрос Є. І. Національна самоідентифікація етнічних українців як вирішальний чинник консолідації українського суспільства [Електронний ресурс] / Є. І. Андрос // Філософ. обрії. – 2009. – № 21. – С. 109–121. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FiloFilo_2009_21_11. – Назва з екрана.

40. Безотосний М. Національна ідея – основа консолідації українського суспільства на сучасному етапі [Електронний ресурс] / М. Безотосний // Рідний край. – 2013. – № 2. – С. 69–72. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Almpolt_2013_2_23. – Назва з екрана.

41. Білополий В. В. Патріотизм як складова процесу консолідації української нації / В. В. Білополий, С. Г. Руденко // Вісн. Придніпр. держ. акад. буд-ва та архіт. – 2008. – № 8. – С. 28–32. – Бібліогр.: 6 назв.

Розкрито основні риси українського патріотизму як складової процесу консолідації нації, політичних еліт, сприяння успіхам у сферах внутрішнього життя та на міжнародній арені, здатність та готовність громадян України служити інтересам Батьківщини.

Ж69446

42. Борінштейн Є. Р. Націєтворчі процеси в Україні як основа консолідації сучасного суспільств [Електронний ресурс] / Є. Р. Борінштейн, А. О. Лазарева // Наук. пізнання: методологія та технологія. Філософія. – 2014. – Вип. 1. – С. 32–37. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmt_2014_1_8. – Назва з екрана.

43. Бортник Л. А. Деякі проблеми консолідації української нації та оновлення її історичної пам'яті [Електронний ресурс] / Л. А. Бортник, Т. Г. Павлова // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер.: Історія України. Українознавство: іст. та філос. науки. – 2013. – № 1055, вип. 16. – С. 76–83. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISU_2013_1055_16_13. – Назва з екрана.

44. Власюк О. С. Шлях до самоутвердження та консолідації нації [Електронний ресурс] / О. С. Власюк // Стратег. пріоритети. – 2013. – № 4. – С. 195–198. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2013_4_28. – Назва з екрана.

45. Гнатюк С. Л. Національні медіа як чинник формування сучасної української ідентичності та консолідації суспільства [Електронний ресурс] / С. Л. Гнатюк // Вісн. Нац. авіац. ун-ту. Сер.: Філософія. Культурологія. – 2010. – № 2. – С. 150–155. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2010_2_33. – Назва з екрана.

46. Головатий М. Ф. Політична нація як об'єднуючий феномен української державності в процесі консолідації українського суспільства [Електронний ресурс] / М. Ф. Головатий // Наук. пр. МАУП. – 2012. – Вип. 4. – С. 5–9. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaup_2012_4_3. – Назва з екрана.

47. Головатий М. Політична толерантність як засіб національної консолідації українського соціуму / М. Головатий, С. Логвиненко // Політ. менеджмент. – 2010. – Спец. вип. – С. 23–32. – Бібліогр.: 19 назв.

Ж24488

48. Горовий В. М. Специфіка налагодження суспільного консенсусу в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс]. – Електрон. текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <https://goo.gl/MdqcrQ>. – Дата звернення: 09.12.2016. – Назва з екрана.

49. Дмитренко Г. Еколюдиноцентризм як фундаментальна основа консолідації нації [Електронний ресурс] / Г. Дмитренко // Віче. – 2015. – № 22. – С. 15–17. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_22_5. – Назва з екрана.

50. Дяченко М. В. Проблеми культурної консолідації людства / М. В. Дяченко // Культура України. Мистецтвознав. – Харків, 2000. – Вип. 6. – С. 12–17.

Ж69510

51. Єльнікова М. М. Міжетнічна толерантність в умовах загальноєвропейської ідентичності [Електронний ресурс] / М. М. Єльнікова // Гілея: наук. вісн. – 2013. – № 72. – С. 819–824. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_72_159. – Назва з екрана.

52. Зернецька О. Роль національного телерадіомовлення Австралії в консолідації австралійського суспільства [Електронний ресурс] / О. Зернецька // Зовн. справи. – 2016. – № 7. – С. 49–53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2016_7_15. – Назва з екрана.

53. Іванов І. Консолідація української нації в процесі економічних перетворень: політолог. аспект / І. Іванов // Дослідж. світ. політики : зб. наук. пр. – 2004. – Вип. 26. – С. 210–225. – Бібліогр.: 23 назв.

Ж69723

54. Іванов І. Реформа політичної системи – передумова консолідації української нації / І. Іванов // Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. – 2004. – Вип. 25. – С. 312–325. – Бібліогр.: 25 назв.

Ж69635

55. Канищев Г. Ю. Украинский народ: вопросы консолидации [Електронний ресурс] / Г. Ю. Канищев // Гуманітар. часопис. – 2010. – № 1. – С. 120–126. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2010_1_16. – Назва з екрана.

56. Ковалевич В. В. Психосоциальное формирование экзистенциальных перспектив личности в контексте консолидации общества / В. В. Ковалевич // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закл. освіти : зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 41. – С. 8–11. – Библиогр.: 5 назв.

Зазначено, що головною проблемою сьогодні для України є консолідація на основі демократії, свободи, рівності, достатку, загальнолюдських цінностей.

Ж70586

57. Колпина Л. В. Барьеры консолидации и гражданского активизма [Електронний ресурс] / Л. В. Колпина // Університет. наук. зап. – 2012. – № 2. – С. 355–367. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2012_2_51. – Назва з екрана.

58. Костирев А. Ціннісна комунікація як умова консолідації української нації / А. Костирев // Політ. менеджмент. – 2007. – № 5. – С. 105–116. – Бібліогр.: 28 назв.

Ж24488

59. Костюк Т. Українська національна ідея: політико-методологічні засади формування / Т. Костюк // Політ. менеджмент. – 2010. – № 6. – С. 28–34. – Бібліогр.: 7 назв.

Досліджено феномен національної ідеї як фактора консолідації суспільства, виокремлено її складові.

Ж24488

60. Кочубей Л. Політичний клас: завдання, спрямовані на консолідацію української нації / Л. Кочубей // Сучас. укр. політика. Політики і політологи про неї. – 2011. – Вип. 23. – С. 138–148. – Бібліогр.: 15 назв.

Розглянуто питання створення національної ідеї та проблеми, що пов'язані з вирішенням мовного питання. Серед викликів, які сьогодні стоять перед політичним класом, проаналізовано зовнішньополітичні орієнтири України.

Ж72461

61. Красносілецький Д. П. Феномен українізації мешканців Донбасу як фактор національної консолідації українського суспільства [Електронний ресурс] / Д. П. Красносілецький // Гілея: наук. вісн. – 2015. – Вип. 94. – С. 422–426. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_94_108. – Назва з екрана.

62. Красносілецький Д. П. Феномен українізації як фактор національної консолідації українського суспільства [Електронний ресурс] / Д. П. Красносілецький // Грані. – 2015. – № 3. – С. 40–44. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_3_9. – Назва з екрана.

63. Кривенкова Р. Ю. Політична нація та державне управління: аспекти проблеми національної консолідації [Електронний ресурс] / Р. Ю. Кривенкова // Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Сер.: Управління. – 2014. – Вип. 1. – С. 272–282. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2014_1_36. – Назва з екрана.

64. Лендъел М. Стан місцевої демократії в країнах Центральної та Східної Європи як чинник консолідації національної демократії: теоретико-методологічні засади [Електронний ресурс] / М. Лендъел // Наук. зап. [Нац. ун-ту «Остроз. акад.». Сер.: Політ. науки. – 2008. – Вип. 3. – С. 134–144. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoar_2008_3_14. – Назва з екрана.

65. Логвиненко С. В. Національна консолідація і проблеми толерантності в умовах глобалізації та терористичних загроз [Електронний ресурс] / С. В. Логвиненко // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 22: Політ. науки та методика викладання соц.-політ. дисциплін. – 2010. – Вип. 3. – С. 113–118. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2010_3_21. – Назва з екрана.

66. Луцишин Г. Зовнішньополітичні чинники у процесі національної консолідації України / Г. Луцишин // Укр. нац. ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2012. – Вип. 24. – С. 132–137. – Бібліогр.: 8 назв.

Проаналізовано вплив зовнішньополітичних чинників на процес національної консолідації в Україні, а саме – діяльність міжнародних організацій, етнічних батьківщин національних меншин, діяльність української діаспори у напрямі національної консолідації та вплив євроінтеграційних процесів.

Ж71870

67. Луцишин Г. І. Національна консолідація України в умовах демократизації суспільства [Електронний ресурс] / Г. І. Луцишин // Наук. пр. [Чорномор. держ. ун-ту ім. Петра Могили]. Сер.: Політологія. – 2012. – Т. 182, Вип. 170. – С. 51–55. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2012_182_170_13. – Назва з екрана.

68. Луцишин Г. І. Національна консолідація як фундаментальна основа розвитку української політичної нації [Електронний ресурс] / Г. І. Луцишин // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2012. – Вип. 4(3). – С. 195–200. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2012_4\(3\)_41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2012_4(3)_41). – Назва з екрана.

69. Луцишин Г. Чинники консолідації української нації / Г. Луцишин // Укр. нац. ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2011. – Вип. 23. – С. 165–169. – Бібліогр.: 7 назв.

Проаналізовано питання національної консолідації, яка проявляється у внутрішній єдності нації на основі спільних національних інтересів, цінностей та історичного минулого.

Ж71870

70. Матета О. А. Мовна політика в Україні: національна консолідація чи політичний ризик [Електронний ресурс] / О. А. Матета, О. С. Доскач // Історико-політ. студії. – 2013. – № 1. – С. 113–121. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipc_2013_1_18. – Назва з екрана.

71. Медвідь Ф. Консолідація української модерної нації: проблема збереження етнічної ідентичності [Електронний ресурс] / Ф. Медвідь // Етнічна історія народів Європи. – 1999. – Вип. 1. – С. 44–48. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_1999_1_17. – Назва з екрана.

72. Медвідь Ф. Українська модерна нація: витоки, генеза та деякі проблеми консолідації / Ф. Медвідь // Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. – 2002. – Вип. 21. – С. 99–107. – Бібліогр.: 16 назв.

Ж69635

73. Медвідь Ф. Феномен Помаранчевої революції у контексті консолідації та зростання політичної суб'єктності сучасної української нації / Ф. Медвідь // Правова держава: щорічник наук. пр. – 2006. – Вип. 17. – С. 525–527.

Ж68385

74. Морарь М. В. Внутрішньополітична консолідація як умова розвитку української нації [Електронний ресурс] / М. В. Морарь // Гілея: наук. вісн. – 2016. – Вип. 107. – С. 409–412. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_107_106. – Назва з екрана.

75. Морарь М. В. Національна ідея як чинник консолідації українського суспільства [Електронний ресурс] / М. В. Морарь // Грані. – 2014. – № 8. – С. 108–113. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_8_22. – Назва з екрана.

76. Оржель О. Ю. Застосування досвіду згуртування європейського союзу для формування політики національної консолідації українського суспільства: етап вироблення індикаторів [Електронний ресурс] / О. Ю. Оржель // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 14. – С. 68–73. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2012_14_20. – Назва з екрана.

77. Оржель О. Ю. Консолідація українського суспільства на основі національної ідеї: перспективи й обмеження (з точки зору європейського досвіду) [Електронний ресурс] / О. Ю. Оржель // Економіка та держава. – 2012. – № 8. – С. 102–105. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2012_8_32. – Назва з екрана.

78. Павко А. Діалектичний процес взаємозв'язку національної консолідації українців та їхнього євроінтеграційного вибору [Електронний ресурс] / А. Павко // Віче. – 2013. – № 24. – С. 12–14. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2013_24_5. – Назва з екрана.

79. Пазиніч С. Науково-технічна освіта, інноваційний розвиток і консолідація нації / С. Пазиніч, О. Пономарьов // Вища освіта України. – 2008. – № 2. – С. 27–33. – Бібліогр.: 4 назв.

Ж23569

80. Пашкова О. Вплив внутрішньополітичних та зовнішньополітичних чинників на процес національної консолідації України [Електронний ресурс]

/ О. Пашкова // *Studia politologica Ucraino-Polona*. – 2013. – Вип. 3. – С. 158–165. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spur_2013_3_20. – Назва з екрана.

81. Пироженко В. Національна консолідація в умовах обмеження державного суверенітету / В. Пироженко // *Політ. менеджмент*. – 2006. – № 6. – С. 128–143. – Бібліогр.: 9 назв.
Ж24488

82. Пірен М. І. Національна ідентичність сучасної української еліти як чинник консолідації суспільства та реалізації демократичних реформ [Електронний ресурс] / М. І. Пірен // *Публічне управління: теорія та практика*. – 2013. – Вип. 2. – С. 62–70. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2013_2_12. – Назва з екрана.

83. Пірен М. І. Толерантність – дієвий чинник злагоди та консолідації в сучасному українському суспільстві / М. І. Пірен // *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президенті України*. – 2015. – № 2. – С. 51–57. – Бібліогр.: 13 назв.

Показано багатогранність процесу формування толерантності і вказано на моральну якість, що виражається у прагненні до взаємного розуміння, поваги, терпимості до представників інших культур, вірувань, країн і народів; показано типологію толерантності за соціальними сферами. Толерантність чітко пов'язана з культурою народів, вона виступає механізмом консолідації суспільства.

Ж15105

84. Рабінович С. Ідеологічний чинник консолідації політичної нації в Україні [Електронний ресурс] / С. Рабінович // *Вісн. Львів. ун-ту. Сер.: Юридична*. – 2014. – Вип. 59. – С. 170–178. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2014_59_26. – Назва з екрана.

85. Редькіна Г. Українська національна ідентичність: потенціал психологічної консолідації населення України [Електронний ресурс] / Г. Редькіна // *Наук. зап. [Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса]*. – 2009. – Вип. 44. – С. 201–208. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2009_44_25. – Назва з екрана.

86. Савойська С. Українська національна ідея в мовно-комунікативному контексті консолідації поліетнічного соціуму [Електронний ресурс] / С. Савойська // *Віче*. – 2013. – № 12. – С. 28–30. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2013_12_11. – Назва з екрана.

87. Сидоренко С. В. Формування ефективного громадянського суспільства в Україні на засадах діалогу, партнерства і національної консолідації: зарубіжний і вітчизняний досвід [Електронний ресурс] / С. В. Сидоренко // *Гуманітар. вісн. Запоріз. держ. інженер. акад.* – 2014. –

Вип. 58. – С. 75–88. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvgvzdia_2014_58_9. – Назва з екрана.

88. Скубченко С. Хрещення Русі – джерело України як нації / С. Скубченко // Теорія і практика упр. соц. системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2009. – № 2. – С. 84–89. – Бібліогр.: 16 назв.

Розглянуто вплив запровадження християнства на Русі на процеси формування і консолідації української нації і державності.

Ж23113

89. Соляр І. Ідея консолідації національних сил у діяльності Всеукраїнської Національної Ради і Ради Республіки в 1921 р. [Електронний ресурс] / І. Соляр // Вісн. Прикарпат. ун-ту. Історія. – 2010. – Вип. 17. – С. 25–30. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpu_Ist_2010_17_6. – Назва з екрана.

90. Сторожук С. В. «Вавилон» как фактор национальной консолидации: европейский и украинский контекст [Електронний ресурс] / С. В. Сторожук // GISAP. Culturology, sports and art history. – 2014. – № 3. – С. 26–28. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gcsah_2014_3_9. – Назва з екрана.

91. Чупрій Л. Національна ідея як чинник консолідації української політичної нації [Електронний ресурс] / Л. Чупрій // Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – 2012. – Вип. 2. – С. 230–244. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2012_2_19. – Назва з екрана.

92. Чупрій Л. Християнський консерватизм як основа консолідації української нації та зміцнення української державності [Електронний ресурс] / Л. Чупрій // Вісн. Київ. нац. лінгвіст. ун-ту. Сер.: Історія, економіка, філософія. – 2012. – Вип. 17. – С. 168–173. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknlu_Ief_2012_17_26. – Назва з екрана.

93. Файчак І. Ідея національного виховання в спорті / І. Файчак, Х. Марзаганов, Р. Файчак // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2003. – № 15. – С. 78–82. – Бібліогр.: 7 назв.

Наголошено, що фізична культура і спорт є консолідуючим чинником нації. Спорт, поряд з іншими видами людської діяльності, презентує націю у світі, зміцнює не тільки здорове тіло та душу, а й виховує сильний характер, творить історію нації.

Ж69411